

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ-ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ
Π.Μ.Σ. ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Η εκμάθηση της υποτακτικής της ιταλικής: η περίπτωση των
Ελλήνων ομιλητών

ΣΩΤΗΡΙΑ ΦΑΤΕ

A.M.: 11

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Αλεξάνδρα Πρέντζα
Συνεπιβλέπων καθηγητής: Παναγιώτης Φίλος

Ιωάννινα, 2022

Η εκμάθηση της υποτακτικής της ιταλικής: η περίπτωση των Ελλήνων ομιλητών

Σωτηρία Φατέ

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Αλεξάνδρα Πρέντζα (Π.Ι., Μέλος ΕΔΙΠ)

Συνεπιβλέπων καθηγητής: Παναγιώτης Φίλος (Π.Ι., Επίκουρος Καθηγητής)

Τριμελής εξεταστική επιτροπή: Αλεξάνδρα Πρέντζα (επιβλέπουσα)

Μαρίκα Λεκάκου (μέλος)

Μαρία Μαστροπαύλου (μέλος)

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	i
Κατάλογος εικόνων, πινάκων και γραφημάτων	iv
Λίστα συντομογραφιών	vi
Ευχαριστίες	viii
Περίληψη	ix
Abstract	xi
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο 2. Θεωρητικό υπόβαθρο	5
2.1 Η «υποτακτική» στην κοινή νεοελληνική (ΚΝΕ).....	5
2.1.1 Δομές με να-συμπληρώματα: δήλωση ταυτοπροσωπίας και ετεροπροσωπίας	8
2.2 Η υποτακτική στην κοινή ιταλική	12
2.2.1 Σχηματισμός και χρήση της υποτακτικής στην ιταλική.....	13
2.2.2 Το φαινόμενο της υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας	16
Κεφάλαιο 3. Μελέτες ΚΓ2	21
3.1 Θεωρητικά μοντέλα ΚΓ2	21
3.2 Πρότερες μελέτες κατάκτησης της υποτακτικής και του απαρεμφάτου της ιταλικής ως Γ2	27
3.3 Ερευνητικοί στόχοι της παρούσας εργασίας	34

Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία	36
4.1 Συμμετέχοντες	36
4.2 Υλικό	37
4.2.1 Δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας	41
4.2.2 Δοκιμασία παραγωγής	47
4.2.3 Δοκιμασία κατανόησης	50
4.3 Διαδικασία	52
4.4 Επεξεργασία δεδομένων και αναλύσεις	56
4.5 Αποτελέσματα	58
4.5.1 Δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας	58
4.5.2 Δοκιμασία παραγωγής	65
4.5.3 Δοκιμασία κατανόησης	72
4.5.4. Σύνοψη Αποτελεσμάτων	73
Κεφάλαιο 5. Συζήτηση ευρημάτων και συμπεράσματα	76
5.1 Συζήτηση ευρημάτων	76
5.2 Συμπεράσματα και περιορισμοί της παρούσας εργασίας - Κατευθύνσεις για περαιτέρω έρευνα	85
Βιβλιογραφικές Αναφορές	88
Ελληνόγλωσσες Βιβλιογραφικές Αναφορές	88

Ξενόγλωσσες Βιβλιογραφικές Αναφορές	88
Ιστοσελίδες	97
Παραρτήματα	98
 Παράρτημα 1. Έντυπο ενημέρωσης συμμετεχόντων (Ε.Η.Δ.Ε)	98
 Παράρτημα 2. Διαδικτυακή ενημέρωση συμμετεχόντων	102
 Παράρτημα 3. Ερωτηματολόγιο προφίλ συμμετεχόντων	104
 Παράρτημα 4. Οδηγίες και πειραματικό υλικό της κυρίως μελέτης	110
 Παράρτημα 5. Αναλυτικό προφίλ συμμετεχόντων	131

Κατάλογος εικόνων, πινάκων και γραφημάτων

Κεφάλαιο 2

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1: Συνεχές ταυτοπροσωπίας και ετεροπροσωπίας (Ρούσσου, 2015: 189)11

Κεφάλαιο 4

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1: Γλωσσικό προφίλ συμμετεχόντων37

Πίνακας 2: Οι πειραματικές προτάσεις της δοκιμασίας κρίσης γραμματικότητας44

Πίνακας 3: Οι γραμματικές προτάσεις του πειράματος44

Πίνακας 4: Οι αντιγραμματικές προτάσεις του πειράματος46

Πίνακας 5: Οι προτάσεις της δοκιμασίας παραγωγής48

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Γράφημα 1: Απαντήσεις ανά ομάδα στο σύνολο των γραμματικών και των αντιγραμματικών δομών58

Γράφημα 2: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στις γραμματικές και στις αντιγραμματικές δομές για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας60

Γράφημα 3: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στις γραμματικές και στις αντιγραμματικές δομές για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας61

Γράφημα 4: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στις γραμματικές και στις αντιγραμματικές δομές για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας με εμφανές υποκείμενο.....62

Γράφημα 5: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στις γραμματικές και στις αντιγραμματικές δομές για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας με κενό υποκείμενο63

Γράφημα 6: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στη δοκιμασία παραγωγής συνολικά	65
Γράφημα 7: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στα βουλητικά και στα κατευθυντικά ρήματα συνολικά	67
Γράφημα 8: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στα βουλητικά ρήματα ανά είδος προσώπου στη συμπληρωματική πρόταση	68
Γράφημα 9: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στα κατευθυντικά ρήματα ανά είδος προσώπου στη συμπληρωματική πρόταση	70
Γράφημα 10: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στη δοκιμασία κατανόησης	72

Λίστα συντομογραφιών

A.E.: Αρχαία Ελληνική

AIT: Αιτιατική

ΑΠΑΡΕΜΦ: Απαρέμφατο

Αρν: Άρνηση

ΑΡΣ: Αρσενικό

ΑΥΤΟΠ: Αυτοπαθητικό

Γ1: Μητρική Γλώσσα

Γ2: Δεύτερη Γλώσσα

ΔΟΤ: Δοτική

ΕΝ: Ενικός

ΕΝΕΣΤ: Ενεστώτας

ΕΥΚΤ: Ευκτική

ΘΗΛ: Θηλυκό

ΚΓ: Καθολική Γραμματική

ΚΓ2: Κατάκτηση Δεύτερης Γλώσσας

Κλ: Κλίση

ΚΝΕ: Κοινή Νεοελληνική

ΜΓΚ: Μηχανισμός Γλωσσικής Κατάκτησης

ΜΤΧ: Μετοχή

ΜΦΟ: Μη Φυσικοί Ομιλητές

Ν.Ε.: Νέα Ελληνική

ΞΓ: Ξένη Γλώσσα

ΟΝ: Ονομαστική

ΟΡΙΣΤ: Οριστική

ΟΥΔ: Ουδέτερο

ΠΛΗΘ: Πληθυντικός

ΠΡΚ: Παρακείμενος

ΠΡΤ: Παρατατικός

ΣΔ: Συμπληρωματικός Δείκτης

ΣΔ_{ΤΕΛ}: Συμπληρωματικός Δείκτης Τελικότητας

ΣΔ_{ΤΡΟΠ}: Συμπληρωματικός Δείκτης Τροπικότητας

ΥΠΟΤ: Υποτακτική

ΦΟ: Φυσικοί Ομιλητές

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας τη μεταπτυχιακή διπλωματική μου εργασία, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους με τον τρόπο τους συνέβαλαν στην εκπόνησή της. Πρωτίστως, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κα Αλεξάνδρα Πρέντζα, για την πολύτιμη βοήθεια και για την επιστημονική της καθοδήγηση, καθώς και τον συνεπιβλέποντα καθηγητή, κ. Παναγιώτη Φίλο. Ευχαριστώ πολύ και τις καθηγήτριες κα Μαρίκα Λεκάκου και κα Μαρία Μαστροπαύλου, οι οποίες ανέλαβαν ως μέλη της τριμελούς επιτροπής να διαβάσουν και να ανατροφοδοτήσουν την εργασία μου. Επίσης, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην καθηγήτρια κα Άννα Ρούσσου και στον καθηγητή κ. Francesco Costantini για τη βοήθεια και τις εύστοχες παρατηρήσεις τους όσον αφορά την προετοιμασία του πειραματικού υλικού. Δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω και τις καθηγήτριες κα Θωμαΐδα Ρουσουλιώτη και κα Ada Bonadimani για τον τελικό έλεγχο και τις διορθώσεις των πειραματικών προτάσεων στην ιταλική γλώσσα. Ακόμη, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου σε όλους όσους με βοήθησαν στην ανεύρεση των συμμετεχόντων του πειράματος, ιδίως στους φίλους μου Giacomo, Mattia και Τασία, καθώς και στους ίδιους τους συμμετέχοντες, χωρίς τη συμβολή των οποίων θα ήταν αδύνατη η διεξαγωγή της έρευνας. Ιδιαίτερως, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Ηλία, για όλη την υποστήριξη και την υπομονή που έδειξε προς το πρόσωπό μου, ενώ τέλος, ένα τεράστιο ευχαριστώ οφείλω στην οικογένεια μου, και ιδιαίτερα στη μητέρα μου, Δήμητρα, για τη βοήθεια, τη στήριξη και την αμέριστη κατανόηση καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει το κατά πόσο οι ενήλικες Ελληνόφωνοι μη φυσικοί ομιλητές της ιταλικής είναι ακριβείς ως προς τη χρήση της υποτακτικής για τη δήλωση της υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας σε αντιδιαστολή με τη χρήση του απαρεμφάτου για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας στην ιταλική ως δεύτερη γλώσσα. Οι δύο εμπλεκόμενες γλώσσες διαφοροποιούνται, καθώς στην ελληνική, σε αντίθεση με την ιταλική, αφενός δεν υπάρχουν απαρεμφατικοί τύποι και αφετέρου η υποτακτική έγκλιση δεν διακρίνεται μορφολογικά. Για τις ανάγκες της συγκεκριμένης μελέτης διεξήχθη ένα πείραμα, το οποίο διενεργήθηκε διαδικτυακά. Το πειραματικό υλικό αποτελούσαν τρεις δοκιμασίες: μία δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας, μία δοκιμασία καθοδηγούμενης παραγωγής γραπτού λόγου και μία δοκιμασία κατανόησης γραπτού λόγου. Σε αυτές συμμετείχαν 53 Έλληνες ενήλικες μη φυσικοί ομιλητές της ιταλικής, μεσαίου και προχωρημένου επιπέδου γλωσσομάθειας (ομάδα B1/2 και Γ1/2, αντίστοιχα) και 25 ενήλικες φυσικοί ομιλητές της ιταλικής. Τα ευρήματα έδειξαν πως στη δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας η ομάδα των Γ1/2, εν αντιθέσει με την ομάδα των Β1/2, δεν διαφέρει σημαντικά από τους φυσικούς ομιλητές σε καμία εξεταζόμενη δομή. Στη δοκιμασία παραγωγής, αντίθετα, και οι δύο ομάδες των μη φυσικών ομιλητών διέφεραν με στατιστικά σημαντικό τρόπο από τους φυσικούς ομιλητές παράγοντας σημαντικά λιγότερες δομές με υποτακτική για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας. Στη δοκιμασία κατανόησης δεν παρατηρήθηκαν διαφορές μεταξύ των τριών ομάδων. Τα παραπάνω δεδομένα δείχνουν ότι οι μορφοσυντακτικές αποκλίσεις της ελληνικής και της ιταλικής επηρεάζουν σε κάποιον βαθμό τις επιδόσεις των μη φυσικών ομιλητών της ιταλικής, ιδίως των χαμηλότερων

επιπέδων γλωσσομάθειας, με τις περισσότερες δυσκολίες να εντοπίζονται στη δήλωση της ετεροπροσωπίας (παρεμφατικές δομές με υποτακτική) παρά στη δήλωση της ταυτοπροσωπίας (απαρεμφατικές δομές). Ωστόσο, οι διαφορές εντοπίζονται στη δοκιμασία παραγωγής και όχι στη δοκιμασία κρίσης. Βασιζόμενοι στην *Υπόθεση των Ελλιπών Επιφανειακών Μορφών Κλίσης (The Missing Surface Inflection Hypothesis)* των Haznedar και Schwartz (1997) και Prévost και White (2000), πιθανολογούμε πως τα παραπάνω ευρήματα αποτελούν ένδειξη πως οι μη φυσικοί ομιλητές δύνανται μεν να κατακτούν τα γραμματικά χαρακτηριστικά της ιταλικής που σχετίζονται με το υπό εξέταση φαινόμενο (ακρίβεια στη δοκιμασία κρίσης), εντούτοις, ακόμη και σε προχωρημένα επίπεδα γλωσσομάθειας, ίσως αντιμετωπίζουν προβλήματα στην αντιστοίχιση των γραμματικών χαρακτηριστικών πάνω σε συγκεκριμένα μορφήματα στη δεύτερη γλώσσα (προβλήματα στη δοκιμασία παραγωγής).

Λέξεις-κλειδιά: Κατάκτηση της Γ2, υποχρεωτική ετεροπροσωπία, ταυτοπροσωπία, υποτακτική, απαρέμφατο, διαγλωσσικές διαφορές, θεωρίες μαθησιακότητας

Abstract

The aim of this study is to examine whether Greek adults, non-native speakers of Italian are accurate in the use of the subjunctive to state obviation/ disjoint reference as opposed to the use of infinitives to state coreference in Italian as a second language. The two languages differ, in Greek in contrast to Italian there are no infinitive forms and the subjunctive mood is not morphologically distinguished either. For the purposes of this research, we conducted an online experiment. The experimental material consisted of three tasks: a grammaticality judgment task, a task of guided written production and a task of written comprehension. The participants of these tasks were 53 Greek adults, non-native speakers of Italian whose level of proficiency in Italian was intermediate or advanced (group B1/2 and C1/2, respectively) and 25 adult native speakers of Italian. The findings of the experiment proved that in the grammaticality judgment task the group of C1/2 as opposed to the group of B1/2 does not differ significantly from the native speakers in any examined structure. On the contrary, in the production task both groups of non-native speakers differed in a statistically significant way from the native speakers, producing significantly fewer structures with subjunctive for the statement of obviation. In the comprehension task there were no significant differences between all the three groups. The above data show that the morphosyntactic divergences of Greek and Italian affect to some extent the performance of non-native speakers of Italian, especially in lower levels of proficiency, with the most difficulties being found in the statement of obviation (finite structures with subjunctive) than in the statement of coreference (non-finite structures). However, these differences are found in the production task and not in the judgment task. Following the *Missing Surface Inflection Hypothesis* (Haznedar &

Schwartz, 1997. Prévost & White, 2000), we speculate that the above findings are an indication that the non-native speakers are able to acquire the grammatical features of Italian associated with the examined phenomenon (accuracy in the judgment task), but even at advanced levels of proficiency, they may have problems in mapping the grammatical abstract features onto specific forms in the second language (problems in the production task).

Keywords: Second Language Acquisition, obviation, coreference, subjunctive, infinitive, cross-linguistic differences, learnability theories

1. Εισαγωγή

Ο επιστημονικός κλάδος της Κατάκτησης της Δεύτερης Γλώσσας (εφεξής ΚΓ2) έχει γνωρίσει ιδιαίτερη ανάπτυξη τις τελευταίες δεκαετίες. Η μελέτη του τρόπου με τον οποίο ο άνθρωπος κατακτά μία γλώσσα πέραν της μητρικής του (Γ1), συνιστά ένα ερευνητικό πεδίο το οποίο συμβάλλει στη γενικότερη μελέτη της γλωσσικής κατάκτησης, παρέχοντας πολύτιμες πληροφορίες για τις ιδιότητες του ανθρώπινου νου (Hawkins, 2001, 2019).

Εννοιολογικά, σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, οι όροι *δεύτερη γλώσσα (Γ2)* και *ξένη γλώσσα (ΞΓ)* διαφοροποιούνται, ενώ κατά άλλους, αποτελούν δύο όρους ταυτόσημους. Προκειμένου, λοιπόν, να γίνει κατανοητό το περιεχόμενο του κάθε όρου, εισάγουμε τους όρους *κατάκτηση* και *εκμάθηση*. Σύμφωνα με τον Krashen (1997), η μεν κατάκτηση αναφέρεται στην υποσυνείδητη, φυσική διαδικασία με την οποία ο άνθρωπος μαθαίνει μια γλώσσα πέραν της μητρικής του σε φυσικές επικοινωνιακές συνθήκες, εστιάζοντας στη σημασία, η δε εκμάθηση αναφέρεται στη συνειδητή διαδικασία της συστηματικής γλωσσικής μελέτης με επίκεντρο τους τύπους και τις δομές. Η δεύτερη γλώσσα, επομένως, σχετίζεται με τη διαδικασία της κατάκτησης, εφόσον κατακτάται με φυσικό τρόπο, όπως και η μητρική, ενώ η ξένη γλώσσα σχετίζεται με την εκμάθηση, καθώς μαθαίνεται εντός οργανωμένου διδακτικού πλαισίου. Εντούτοις, στη συγκεκριμένη εργασία θα αποδεχτούμε τη θέση όσων υποστηρίζουν ότι οι όροι *κατάκτηση* και *δεύτερη γλώσσα* δύνανται να χρησιμοποιούνται με ευρύτητα για όλες τις περιπτώσεις ανάπτυξης μιας γλώσσας πέραν της μητρικής, δεδομένου ότι οι υποκείμενες διαδικασίες δεν διαφέρουν θεμελιωδώς, εφόσον και στις δυο περιπτώσεις δομούνται γραμματικές. Θα

ακολουθήσουμε, συνεπώς, τους μελετητές οι οποίοι υιοθετώντας το γενετικό παράδειγμα για τη μελέτη της κατάκτηση της δεύτερης γλώσσας, αποδέχονται τη δυνατότητα χρήσης των όρων με μια ευρύτητα λόγω της ύπαρξης θεμελιωδών ομοιοτήτων, δίχως να παραβλέπουν, βέβαια, την ύπαρξη διαφορών (δεν πρόκειται για ενιαίο και ομοιογενή πληθυσμό) (βλ. ενδεικτικά Hawkins, 2001, 2018. Saville-Troike & Barto, 2016).

Η παρούσα εργασία θα διερευνήσει το κατά πόσο οι ενήλικες Ελληνόφωνοι μη φυσικοί ομιλητές (ΜΦΟ) της ιταλικής είναι ακριβείς ως προς τη χρήση της υποτακτικής για τη δήλωση της υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας (obviation/ disjoint reference) σε αντιδιαστολή με τη χρήση του απαρεμφάτου για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας (coreference) στην ιταλική ως Γ2. Η χρήση της υποτακτικής αποκλειστικά για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας αποτελεί μία από τις πιο πολυσυζητημένες διαφορές μεταξύ βαλκανικών γλωσσών, όπως η Γ1 ελληνική, και ρομανικών γλωσσών, όπως η Γ2 ιταλική. Στις ρομανικές γλώσσες, κατόπιν βουλητικών και κατευθυντικών κατηγορημάτων, επιλέγονται παρεμφατικά συμπληρώματα με υποτακτική για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας και απαρεμφατικά συμπληρώματα για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας, ενώ στις βαλκανικού τύπου γλώσσες, ελλείψει απαρεμφάτων, επιλέγονται παρεμφατικά συμπληρώματα ανεξαρτήτως ταυτοπροσωπίας ή ετεροπροσωπίας (Farkas, 1992. Quer, 2009, 2017. Ρούσσου, 2015. Terzi, 1992).

Στόχος της συγκεκριμένης εργασίας είναι να εξετάσει εάν οι μορφοσυντακτικές αποκλίσεις της ελληνικής και της ιταλικής ως προς τους τύπους της υποτακτικής και του απαρεμφάτου επηρεάζουν την επίδοση των Ελλήνων Γ2 μαθητών της ιταλικής ως

προς τη δήλωση της ετεροπροσωπίας και της ταυτοπροσωπίας, αντίστοιχα. Τα δεδομένα της έρευνας θα συζητηθούν στο πλαίσιο σχετικών θεωριών μαθησιακότητας (learnability theories), στη βάση των διαγλωσσικών διαφορών των εμπλεκόμενων γλωσσών.

Συνολικά, η εργασία μαζί με την παρούσα Εισαγωγή διαρθρώνεται σε πέντε κεφάλαια. Ξεκινώντας με το θεωρητικό μέρος, στο δεύτερο κεφάλαιο περιλαμβάνεται μια αντιπαραβολική θεώρηση της ελληνικής και της ιταλικής ως προς τη χρήση της υποτακτικής για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας. Συγκεκριμένα, στην ενότητα 2.1 παρέχονται πληροφορίες για τη χρήση του τύπου ο οποίος στα ελληνικά συχνά, αλλά όχι ορθά, αναφέρεται ως «υποτακτική», με ιδιαίτερη έμφαση στον τρόπο δήλωσης της ταυτοπροσωπίας και της ετεροπροσωπίας (2.1.1). Ο συγκεκριμένος όρος τίθεται σε εισαγωγικά, καθώς στην περίπτωση της ελληνικής δεν πραγματώνεται μορφολογικά, παρά μόνο συντακτικά (Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton, 2016. Roussou, 2009. Veloudis & Philippaki-Warburton, 1983.). Συνεχίζοντας, στην ενότητα 2.2, αφού παρουσιαστεί ο σχηματισμός και τα πιο χαρακτηριστικά περιβάλλοντα χρήσης της υποτακτικής της ιταλικής γλώσσας (2.2.1), γίνεται μια ειδικότερη αναφορά στο φαινόμενο της *υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας* (2.2.2) που εξετάζει η παρούσα διπλωματική.

Ακολουθεί το τρίτο κεφάλαιο, στην πρώτη ενότητα του οποίου αναφέρονται ορισμένα θεωρητικά μοντέλα ΚΓ2 (3.1), ενώ στην επόμενη ενότητα (3.2) παρατίθενται μελέτες κατάκτησης των τύπων της υποτακτικής και του απαρεμφάτου της ιταλικής από ΜΦΟ. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την ενότητα 3.3 όπου αναφέρονται οι ερευνητικοί στόχοι και τα ερωτήματα της συγκεκριμένης εργασίας.

Έχοντας πλέον ολοκληρώσει το θεωρητικό μέρος, μεταβαίνουμε στο ερευνητικό. Το τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την αναλυτική περιγραφή της μεθοδολογίας του πειράματος [συμμετέχοντες (4.1), υλικό (4.2), διαδικασία (4.3), ανάλυση και επεξεργασία δεδομένων (4.4)], καθώς και τα αποτελέσματα με τα σχετικά γραφήματα (4.5).

Κλείνοντας, στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο, αφού παρατεθεί μια γενική συζήτηση των ευρημάτων (5.1), παρουσιάζονται ορισμένα συμπεράσματα από την εν συνόλω διεξαγωγή της έρευνας και διατυπώνονται κάποια ερωτήματα-προβληματισμοί για περαιτέρω μελέτη στη βάση και των περιορισμών της παρούσας έρευνας (5.2).

2. Θεωρητικό υπόβαθρο

Όπως ήδη αναφέρθηκε στην Εισαγωγή, στην παρούσα μελέτη εξετάζεται η χρήση της υποτακτικής της ιταλικής για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας από Έλληνες ενήλικες ΜΦΟ σε αντιδιαστολή με τη χρήση του απαρεμφάτου για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας. Στο επίκεντρο της μελέτης βρίσκεται η υποχρεωτική χρήση της υποτακτικής για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας, καθώς η κατάκτησή της από τους ΜΦΟ κρίνεται αρκετά πιο προβληματική σε σχέση με τον τρόπο δήλωσης της ταυτοπροσωπίας, όπως θα συζητηθεί και παρακάτω (βλ. ενότητα 3.2). Στις υποενότητες που ακολουθούν, λοιπόν, αποσαφηνίζεται η κατανομή και η χρήση της υποτακτικής στην ελληνική και στην ιταλική ως προς τη δήλωση της ετεροπροσωπίας, ώστε να γίνει κατανοητός ο πειραματικός σχεδιασμός.

2.1 Η «υποτακτική» στην κοινή νεοελληνική (ΚΝΕ)

Η εγκλιτική υπόσταση της νεοελληνικής «υποτακτικής» έχει απασχολήσει εκτενώς τη γλωσσολογική έρευνα. Για αρκετούς μελετητές τίθεται υπό αμφισβήτηση, καθώς η «υποτακτική» στην ΚΝΕ δεν κωδικοποιείται μέσω της ρηματικής μορφολογίας, όπως συνέβαινε στην αρχαία ελληνική, αλλά κωδικοποιείται συντακτικά μέσω των δεικτών *να* ή *ας* (+ αρνητικό μόριο *μη(ν)*) μπροστά από τύπους της οριστικής, π.χ.:

(1) Α.Ε.: λύ-ης

(2) Ν.Ε.: *να/ας* λύνεις

Το μόριο *ας* απαντά μόνο στον ευθύ λόγο και εκφράζει προτροπή, συμβουλή, παραχώρηση, αδιαφορία και τα συναφή, ενώ όταν συνδυάζεται με τον μη συνοπτικό

παρελθοντικό ρηματικό τύπο εκφράζει μια απραγματοποίητη επιθυμία¹ (Holton et al., 2016). Το *να*, από την άλλη, στις κύριες προτάσεις εκφράζει μια ευχή, παράκληση, ασθενέστερη διαταγή από την προστακτική κτλ. από τη μεριά του ομιλητή στον ευθύ λόγο (3α) και από τη μεριά του υποκειμένου της κύριας πρότασης, όταν συναντάται εντός των δευτερευουσών προτάσεων (3β) (Holton et al., 2016):

(3) α. Καλώς να έρθειτε.

β. Θέλω να φύγω.

Όσον αφορά τη διάκριση μεταξύ οριστικής και υποτακτικής, αυτή, όπως προαναφέρθηκε, δεν δηλώνεται μέσω της ρηματικής μορφολογίας, αλλά κωδικοποιείται συντακτικά: το *(δεν) (θα)* + ρήμα αντιπροσωπεύει τους τύπους της οριστικής (4), ενώ το *να/ας (μην)* + ρήμα αντιπροσωπεύει τους τύπους της λεγόμενης «υποτακτικής» (5) (Holton et al., 2016. Lekakou & Quer, 2016. Roussou 2009. Veloudis & Philippraki-Warburton, 1983.). Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίον, κατά κάποιους μελετητές, το ρήμα της δεύτερης περίπτωσης μπορεί να θεωρηθεί τύπος της οριστικής (Lightfoot, 1979. Roussou, 2009. Τσαγγαλίδης, 2002).

(4) οριστική: γράφ-ω, γράφ-εις, γράφ-ει, γράφ-ουμε, γράφ-ετε, γράφ-ουν

(5) «υποτακτική»: να γράφ-ω, να γράφ-εις, να γράφ-ει, να γράφουμε, να γράφ-ετε, να γράφ-ουν

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη γλωσσολογική κοινότητα έχει προκαλέσει και η συντακτική ταυτότητα του *να*, αποτελώντας αντικείμενο πολλαπλής έρευνας και διαφορετικών

¹ (1) α. *Ας έρθει και η Μαρία μαζί μας.*

β. *Ας ερχόταν και η Μαρία μαζί μας.*

προσεγγίσεων. Πιο συγκεκριμένα, για κάποιους μελετητές, το να συνιστά ένα εγκλιτικό μόριο² το οποίο εκφράζει περιφραστικά μαζί με το ρήμα την υποτακτική έγκλιση (βλ. ενδεικτικά Philippaki-Warburton 1992, 1994, 1998. Terzi, 1992. Tsimpli, 1990. Veloudis & Philippaki-Warburton, 1983.), ενώ για άλλους συνιστά έναν συμπληρωματικό δείκτη (ΣΔ)³, κεφαλή της δευτερεύουσας πρότασης (Agouraki, 1991. Tsoulas, 1993). Επιχειρώντας να συνδυάσει τις δύο ανωτέρω προσεγγίσεις, η Roussou (2000) προτείνει πως το να αρχικά παράγεται σε μια χαμηλότερη θέση (ΣΔ_{τροπ}), γεγονός που ερμηνεύει τον λόγο που βρίσκεται σε συμπληρωματική κατανομή με τα τροπικά μόρια *θα* και *ας*, ενώ έπειτα ανυψώνεται στον ΣΔ_{τελ} αιτιολογώντας τη μη δυνατότητα συνεμφάνισής του με το *ότι*. Αντίθετα, μπορεί να συνεμφανίζεται με τον ΣΔ *που*, καθώς αυτός συγχωνεύεται σε μια ακόμα υψηλότερη θέση ΣΔ:

[ΣΔ που [Θέμα/Εστίαση [ΣΔ_{τελ} *ότι/αν/να/ας* [Αρν *δεν/μη(ν)* [ΣΔ_{τροπ} *θα/να/ας* [κλ κλιτικό + P ...]]]]]]

(Roussou, 2000)

² Ως στοιχείο κλίσης παρουσιάζει αντιστοιχίες με το μελλοντικό μόριο *θα* και το παρακελευσματικό μόριο *ας*, καθώς και τα τρία προσκολλώνται στο ρήμα και επιτρέπουν να διαμεσολαβούν κλιτικά. Ωστόσο, ενώ οι προτάσεις με *θα* επιλέγουν την άρνηση *δεν*, η οποία προηγείται του μελλοντικού μορίου, οι προτάσεις με *να* και *ας* επιλέγουν την άρνηση *μη(ν)*, η οποία έπεται των εν λόγω μορίων (Philippaki-Warburton 1992, 1994, 1998. Terzi, 1992. Tsimpli, 1990. Veloudis & Philippaki-Warburton, 1983), π.χ.:

- (2) α. *(Δεν) θα* το πάει.
β. *Να (μην)* το πάει.
γ. *Ας (μην)* το πάει.

³ Ως ΣΔ εντοπίζεται στην αρχή της πρότασης ως κεφαλή της δευτερεύουσας πρότασης, απουσία των ΣΔ *ότι* και *αν* (Agouraki, 1991. Tsoulas, 1993), π.χ.:

- (3) α. Αποφάσισα *να μην* το πάω.
β. *Αποφάσισα *ότι να μην* το πάω.

Δεν θα αναλύσουμε περαιτέρω το παραπάνω ζήτημα, καθώς η ταυτότητα και η θέση του να στο συντακτικό δέντρο δεν αποτελούν σκοπό της παρούσας εργασίας.

2.1.1 Δομές με να-συμπληρώματα: δήλωση ταυτοπροσωπίας και ετεροπροσωπίας

Στην ΚΝΕ, απουσία απαρεμφάτων, χρησιμοποιούνται παρεμφατικά συμπληρώματα, μοιώς και με άλλες βαλκανικές γλώσσες, μέλη της λεγόμενης *Balkan Sprachbund* (Joseph, 1983. Rivero, 1994. Terzi, 1992). Ειδικότερα, οι προτάσεις-συμπληρώματα εισάγονται με *ότι* κατόπιν δηλωτικών ρημάτων (6α), με *που* στην περίπτωση γεγονοτικών (6β) ή αναφορικών προτάσεων (6γ), με *αν* στην περίπτωση δευτερεύουσων ερωτηματικών προτάσεων (6δ) και με *να* έπειτα από κατηγορήματα που απαιτούν «υποτακτική», τα εφεξής να-συμπληρώματα⁴ (6ε) (Lekakou & Quer, 2016):

(6) α. Γνωρίζω *ότι* ο Γιώργος απουσιάζει.

β. Λυπάμαι *που* ο Γιώργος απουσιάζει.

γ. Μιλώ για τον Γιώργο *που* απουσιάζει.

⁴ Τα να-συμπληρώματα στα οποία εστιάζει η παρούσα διατριβή, εμφανίζονται με τις ακόλουθες κατηγορίες κατηγορημάτων:

α. βουλητικά: *θέλω, επιθυμώ* κ.τ.λ.

β. τροπικά: *μπορώ, πρέπει* κ.τ.λ.

γ. έναρξης-λήξης: *αρχίζω, σταματώ* κ.τ.λ.

δ. αισθήσεως σημαντικά: *αισθάνομαι, νιώθω* κ.τ.λ.

ε. αντίληψης: *θυμάμαι, ξεχνώ* κ.τ.λ.

στ. ψυχικού πάθους: *χαίρομαι, λυπάμαι* κ.τ.λ.

ζ. δοξαστικά: *ελπίζω, πιστεύω* κ.τ.λ.

η. λεκτικά: *λέω, προστάζω* κ.τ.λ.

θ. γνωστικά: *ξέρω, μαθαίνω* κ.τ.λ.

(Roussou, 2009. Ρούσσου, 2015: 188)

δ. Ρωτώ αν απουσιάζει ο Γιώργος.

ε. Δεν μπορεί να απουσιάζει και ο Γιώργος.

Όσον αφορά τα κατηγορήματα που συντάσσονται με *να*-συμπληρώματα, από αυτά όσα σημαίνουν αίσθηση, αντίληψη, ψυχικό πάθος, όπως και τα δοξαστικά, λεκτικά και γνωστικά, συντάσσονται προαιρετικά με *να*-συμπληρώματα, καθώς δύνανται να επιλέγουν και συμπληρώματα που εισάγονται με *ότι, που, αν* (Roussou, 2009. Ρούσσου, 2015: 188). Μάλιστα, βάσει της επιλογής τους, σημειώνονται και σημασιολογικές διαφοροποιήσεις. Για παράδειγμα, ένα ρήμα αντίληψης με *να*-συμπλήρωμα δηλώνει άμεση αντίληψη, ενώ με *ότι*-συμπλήρωμα δηλώνει έμμεση αντίληψη (Βελούδης, 2001, όπως αναφέρεται στο Lekakou & Quer, 2016):

(7) α. Είδα τον Γιάννη να τρώει σταφύλια. (άμεση αντίληψη)

β. Είδα ότι ο Γιάννης έφαγε σταφύλια. (έμμεση αντίληψη)

Αντίθετα, τα βουλητικά, τα τροπικά και τα έναρξης-λήξης κατηγορήματα συντάσσονται αποκλειστικά με *να*-συμπληρώματα. Τα ρήματα των εν λόγω κατηγοριών, καθώς και ρήματα όπως *προσπαθώ, επιδιώκω, καταφέρνω* εντάσσονται στην ευρύτερη κατηγορία των λεγόμενων *ρημάτων μελλοντικής αναφοράς* (Roussou, 2009. Ρούσσου, 2015: 188). Πρόκειται για έναν όρο που εισήχθη από τους Holton, Mackridge και Φιλιππάκη-Warburton (1999: 428, όπως αναφέρεται στη Ρούσσου, 2015), προκειμένου να αντικαταστήσει τον παραδοσιακό όρο *βουλητικά ρήματα* (Τζάρτζανος, 1963: 8), καθώς με *να*-συμπληρώματα δεν συντάσσονται μόνο τα ρήματα που εκφράζουν επιθυμία (βουλητικά) αλλά και εκείνα που εκφράζουν ευχή, διαταγή, παράκληση κ.ο.κ.

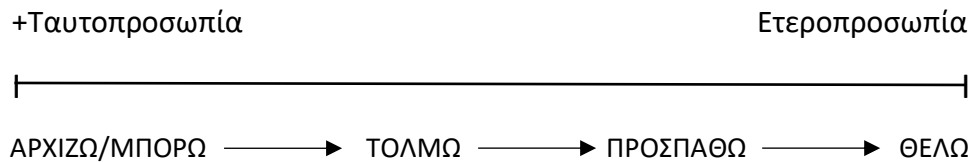
Από τα προαναφερθέντα ρήματα μελλοντικής αναφοράς, θα επικεντρωθούμε στα κατευθυντικά (*διατάζω, συμβουλεύω, ζητώ* κτλ.) και τα βουλητικά, προκειμένου να γίνει η απαραίτητη αντιπαραβολή με τα αντίστοιχα ρήματα της ιταλικής, τα οποία σχετίζονται με το φαινόμενο της *υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας*, αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

Ξεκινώντας με τα κατευθυντικά, πρέπει να σημειωθεί πως η συναναφορά των υποκειμένων της κύριας και της δευτερεύουσας πρότασης είναι αδύνατη εξαιτίας των σημασιολογικών ιδιοτήτων του κύριου κατηγορήματος (το υποκείμενο ζητά από κάποιον άλλον να κάνει κάτι). Τα εν λόγω κατηγορήματα χαρακτηρίζονται ως ρήματα ελέγχου του αντικειμένου (*object control verbs*), καθώς η ονοματική φράση που έχουν ως αντικείμενο ελέγχει υποχρεωτικά το υποκείμενο (PRO) του να-συμπληρώματος:

(8) α. Εγώ₁ σας₂ διατάζω PRO_{*1/2} να αποχωρήσετε.

β. *Εγώ₁ διατάζω εμένα₂ PRO_{*1/*2} να αποχωρήσω.

Από την άλλη, τα βουλητικά ρήματα δύνανται να εκφράζουν μέσω της παρεμφατικής κλίσης και την ταυτοπροσωπία και την ετεροπροσωπία. Στην περίπτωση της ταυτοπροσωπίας λειτουργούν ως ρήματα ελέγχου του υποκειμένου (*subject control verbs*), καθώς το υποκείμενο του βουλητικού ρήματος της κύριας πρότασης συναναφέρεται με το υποκείμενο της εξαρτημένης. Στην περίπτωση της ετεροπροσωπίας, από την άλλη, λειτουργούν ως ρήματα μηδενικού ελέγχου (*non control verbs*), εφόσον δεν προκύπτει κάποιο είδος ελέγχου μεταξύ των υποκειμένων των δύο προτάσεων. Οι παραπάνω παρατηρήσεις αποτυπώνονται σχηματικά και στο συνεχές που προτείνει η Ρούσσου (2015: 189):

Εικόνα 1: Συνεχές ταυτοπροσωπίας και ετεροπροσωπίας (Ρούσσου, 2015: 189).

Όπως καταδεικνύεται και από το παραπάνω σχήμα, τα βουλητικά ρήματα, εφόσον επιτρέπουν τόσο τη συναναφορά όσο και τη μη συναναφορά των υποκειμένων της κύριας και της δευτερεύουσας πρότασης, τοποθετούνται στο άκρο της ετεροπροσωπίας, στο αντίθετο άκρο από τα τροπικά ρήματα και τα έναρξης-λήξης για τα οποία η ταυτοπροσωπία είναι η μόνη δυνατή ερμηνεία⁵:

- (9) α. Ο Κώστας θέλει να φύγει/ να φύγεις.
 β. Ο Κώστας μπορεί να φύγει/*να φύγεις.
 γ. Ο Κώστας άρχισε να φεύγει/*να φεύγεις.

Σχετικά με την απουσία επιδράσεων υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας (disjoint reference effects), η Terzi (1992) υποστηρίζει πως οφείλεται όχι μόνο στην έλλειψη του επονομαζόμενου «ανταγωνισμού υποτακτικής-απαρεμφάτου», αλλά και στο γεγονός ότι τα συμπληρώματα στην ελληνική και σε άλλες βαλκανικές γλώσσες είναι αμφίσημα: ενδέχεται να έχουν ένα PRO ή *pro* ως υποκείμενο. Για παράδειγμα:

- (10) Ο Γιάννης₁ θέλει *pro*_{1/2} να φάει ρυζόγαλο.

Το υποκείμενο της συμπληρωματικής πρότασης (να φάει) μπορεί να είναι είτε ένα

⁵ Στο ενδιάμεσο των βουλητικών ρημάτων και των κατηγορημάτων έναρξης-λήξης τοποθετούνται τα υπόλοιπα ρήματα μελλοντικής αναφοράς τα οποία όσο πιο κοντά βρίσκονται στη δυναμική ή δεοντική ερμηνεία τόσο πιθανότερο είναι να επιβάλουν την υποχρεωτική ταυτοπροσωπία (Ρούσσου, 2015: 189).

PRO (ο Γιάννης), είτε ένα pro (αυτός/αυτή).

2.2 Η υποτακτική στην κοινή ιταλική

Η έγκλιση της υποτακτικής είναι ένα από τα πιο πολυσυζητημένα γραμματικά φαινόμενα της ιταλικής γλώσσας. Πολλοί είναι εκείνοι που κάνουν λόγο για «θάνατο της υποτακτικής» (“morte del congiuntivo”), καθώς παρατηρούν μια έντονη τάση αντικατάστασής της από την οριστική. Αυτό οφείλεται, μεταξύ άλλων, στη γενικότερη τάση απλοποίησης των γραμματικών κανόνων (απλοποίηση συντακτικών και μορφολογικών δομών), στην τάση ενσωμάτωσης διαλεκτικών στοιχείων (π.χ. από τη διάλεκτο που ομιλείται στη Σικελία απουσιάζει η υποτακτική ενεστώτα), καθώς και στη δυσκολία διδασκαλίας και εκμάθησης των τύπων της υποτακτικής σε περιπτώσεις κατάκτησης της ιταλικής ως Γ2 (Preble & Rossi, 2015).

Ωστόσο, όπως επισημαίνει η Manili (2015), από τη στιγμή που η υποτακτική εξακολουθεί να χρησιμοποιείται στην πλειοψηφία των συμπληρωματικών προτάσεων που εξαρτώνται από ρήματα υποκειμενικής γνώμης και επιθυμίας (verbi putandi e optandi) και σε συμπληρωματικές προτάσεις που εισάγονται με ορισμένα επίθετα ή συνδέσμους, δεν μπορεί να γίνει λόγος για «θάνατο της υποτακτικής». Παράλληλα, όσον αφορά την ιταλική ως Γ2, η εν λόγω έγκλιση διδάσκεται κανονικά από τα εγχειρίδια διδασκαλίας της ιταλικής (βλ. ενδεικτικά La Grassa, Delitala & Quercioli, 2013. Marin & Magnelli, 2009. Moretti, 2006), ενώ και στις εξετάσεις πιστοποίησης γλωσσομάθειας κρίνεται απαραίτητη η χρήση της σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα (βλ. επόμενη υποενότητα).

2.2.1 Σχηματισμός και χρήση της υποτακτικής στην ιταλική

Τα ρήματα της ιταλικής κλίνονται ως προς τον χρόνο και τη συμφωνία, όπως συμβαίνει και στην ΚΝΕ, ενώ οι τύποι κάθε έγκλισης μαρκάρονται μορφολογικά μέσω των ρηματικών καταλήξεων. Παραδείγματος χάριν, για το ρήμα *parlare* «μιλώ», οι εγκλίσεις του ενεστώτα σχηματίζονται ως εξής:

(10) α. *indicativo* (οριστική): *parl-o, parl-i, parl-a, parl-iamo, parl-ate, parl-ano*

β. *congiuntivo* (υποτακτική): *parl-i, parl-i, parl-i, parl-iamo, parl-iate, parl-ino*

γ. *condizionale* (ευκτική): *parl-erei, parl-eresti, parl-erebbe, parl-eremmo, parl-ereste, parl-erebbero*

δ. *imperativo* (προστακτική): -, *parl-a, parl-i, parl-iamo, parl-ate, parl-ino*

Οι χρόνοι που σχηματίζουν υποτακτική στην ιταλική γλώσσα είναι ο ενεστώτας (*congiuntivo presente*), ο παρατατικός (*congiuntivo imperfetto*), ο παρακείμενος (*congiuntivo passato*) και ο υπερσυντέλικος (*congiuntivo trapassato*). Η υποτακτική μαρκάρεται μορφολογικά μέσω συγκεκριμένων ρηματικών καταλήξεων σε ενεστώτα (11) και παρατατικό (12), ενώ στον παρακείμενο και στον υπερσυντέλικό σχηματίζεται περιφραστικά με τον συνδυασμό της υποτακτικής του ρήματος *avere* «έχω» ή *essere* «είμαι»⁶ σε ενεστώτα και παρατατικό, αντίστοιχα, και την μετοχή του παθητικού παρακειμένου (13α & 13β, 14α & 14β) (ενδεικτικά La Grassa et al., 2013.

Marin & Magnelli, 2009):

⁶ Το βοηθητικό ρήμα *avere* χρησιμοποιείται με τα μεταβατικά ρήματα και με ορισμένα αμετάβατα, ενώ το βοηθητικό *essere* χρησιμοποιείται με ρήματα αυτοπαθή, απρόσωπα, παθητικά και με την πλειονότητα των αμετάβατων ρημάτων (Trifone & Palermo, 2000: 120).

(11) *parlare* «μιλάω»: parl-i, parl-i, parl-i, parl-iamo, parl-iate, parl-ino⁷

(12) parla-ssi, parla-ssi, parla-sse, parla-ssimo parla-ste, parla-ssero⁸

(13) α. abbia parlato, abbia parlato, abbia parlato, abbiamo parlato, abbiate parlato,
abbiano parlato

β. *arrivare* «φτάνω»: sia arrivato/-a, sia arrivato/-a, sia arrivato/-a,
siamo arrivati/-e, siate arrivati/-e, siano arrivati/-e

(14) α. avessi parlato, avessi parlato, avesse parlato, avessimo parlato, aveste parlato,
avessero parlato

β. fossi arrivato/-a, fossi arrivato/-a, fosse arrivato/-a, fossimo arrivati/-e,
foste arrivati/-e, fossero arrivati/-e

Αναφορικά με τα περιβάλλοντα χρήσης της υποτακτικής της ιταλικής γλώσσας, αυτή συναντάται σε μια σειρά συντακτικών δομών, καταδεικνύοντας πως η επιλογή της οφείλεται στην αλληλεπίδραση διαφόρων σημασιολογικών και μορφοσυντακτικών χαρακτηριστικών. Από τις πιο χαρακτηριστικές χρήσεις της είναι έπειτα από ορισμένους συνδέσμους και εκφράσεις (όπως *sebbene*, *nonostante* «παρόλο», *a patto che* «υπό την προϋπόθεση», *affinchè* «για να»)⁹, καθώς και στην υπόθεση του

⁷ Το φωνήεν της κατάληξης της υποτακτικής ενεστώτα διαφέρει αναλόγως της συζυγίας του κάθε ρήματος. Ειδικότερα, εξαιρουμένων των καταλήξεων του α' και β' πληθυντικού προσώπου, οι οποίες είναι όμοιες για όλες τις συζυγίες, για τα υπόλοιπα πρόσωπα, στα ρήματα της α' συζυγίας (-are) επιλέγεται το φωνήεν -i, ενώ στα ρήματα της β' συζυγίας (-ere) και της γ' συζυγίας (-ire) επιλέγεται το φωνήεν -a.

⁸ Οι καταλήξεις -ssi, -ssi, -sse, -ssimo, -ste, -ssero ισχύουν για όλες τις κατηγορίες ρημάτων (ακόμα και για τα ανώμαλα), ενώ αλλάζει μόνο το φωνήεν που προηγείται: -a- για τα ρήματα της α' συζυγίας και -e- για τα ρήματα της β' και της γ' συζυγίας.

⁹ (4) *Ti presto la moto a patto che*
Εσύ^{ΑΙΤ.2ΕΝ} δανείζω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.1ΕΝ} η^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} μηχανή^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} σε συμφωνία^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} να

guidi con prudenza.
οδηγώ^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.2ΕΝ} με προσοχή^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ}

«Σου δανείζω τη μηχανή με την προϋπόθεση να οδηγήεις προσεκτικά.»

δεύτερου και τρίτου τύπου υποθετικού λόγου για τη δήλωση του μη πραγματικού στο παρόν και στο παρελθόν¹⁰. Επιπρόσθετα, εντοπίζεται σε πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις¹¹, αλλά και σε ανεξάρτητες προτάσεις που εκφράζουν ευχή, επιθυμία, αμφιβολία, έμμεση διαταγή¹². Επιλέγεται σε περίπτωση αριστερής μετατόπισης (λόγω έμφασης) με ρήματα τα οποία κανονικά συντάσσονται με συμπληρώματα σε οριστική¹³, καθώς και σε εγκιβωτισμένες προτάσεις για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας έπειτα από κατηγορήματα βουλητικά (desideratives), κατευθυντικά (directives), τροπικά (modals), επιστημικά (epistemics) και ψυχικής κατάστασης

¹⁰ (5) α. *Se tutti pensassero come te, il*
 Εάν όλος^{ΟΝ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ} σκέφτομαι^{ΥΠΟΤ.ΠΡΤ.3ΠΛΗΘ} όπως εσύ^{ΑΙΤ.ΕΝ.2ΕΝ}, ο^{ΟΝ.ΕΝ.ΑΡΣ}

mondo andrebbe meglio.
 κόσμος^{ΟΝ.ΕΝ.ΑΡΣ} πηγαίνω^{ΕΥΚΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} καλύτερα.

«Αν όλοι σκέφτονταν σαν εσένα, ο κόσμος θα ήταν καλύτερος.»

β. *Se fossi stato sveglio,*
 Εάν είμαι^{ΥΠΟΤ.ΠΡΤ.1ΕΝ} είμαι^{ΜΤΧ.ΠΡΚ.ΑΡΣ} ξύπνιος^{ΟΝ.ΕΝ.ΑΡΣ},
avrei sentito il campanello.
 έχω^{ΕΥΚΤ.ΕΝΕΣΤ.1ΕΝ} ακούω^{ΜΤΧ.ΠΡΚ} ο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} κουδούνι^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ}

«Αν ήμουν ξύπνιος, θα είχα ακούσει το κουδούνι.»

¹¹ (6) *Sai se sia partito?*
 Γνωρίζω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.2ΕΝ} εάν είμαι^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} φεύγω^{ΜΤΧ.ΠΡΚ.ΑΡΣ}

«Γνωρίζεις εάν έφυγε;»

¹² (7) *E così sia!*
 Και έτσι είμαι^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ}

«Είθε να είναι έτσι!»

¹³ (8) α. *So bene che loro sono poveri.*
 Ξέρω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.1ΕΝ} καλά ότι αυτοί^{ΟΝ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ} είμαι^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΠΛΗΘ} φτωχός^{ΟΝ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ}

«Ξέρω καλά ότι αυτοί είναι φτωχοί.»

β. *Che loro siano poveri, lo*
 Ότι αυτοί^{ΟΝ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ} είμαι^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΠΛΗΘ} φτωχός^{ΟΝ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ}, το^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ}

so bene.

ξέρω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.1ΕΝ} καλά

«Ότι αυτοί είναι φτωχοί, το ξέρω καλά.»

(emotives)¹⁴.

(15) *Voglio che Maria parta.*

Θέλω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.1ΕΝ} να Maria^{ΟΝ.ΕΝ.ΘΗΛ} αναχωρώ^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ}

«Θέλω να φύγει η Maria.»

(Dardano & Trifone, 1995. La Grassa et al., 2013. Marin & Magnelli, 2009. Moretti, 2006)

Από τις παραπάνω περιπτώσεις, η παρούσα εργασία θα εστιάσει στην τελευταία και θα επικεντρωθεί, ειδικότερα, στη χρήση της υποτακτικής εντός των εγκιβωτισμένων προτάσεων που εξαρτώνται από βουλητικά και κατευθυντικά κατηγορήματα. Η αιτία επιλογής των συγκεκριμένων κατηγορημάτων δεν είναι άλλη από το γεγονός πως οι κατηγορίες αυτές στις ρομανικές γλώσσες σχετίζονται με το φαινόμενο της *υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας*, ένα φαινόμενο το οποίο απουσιάζει από βαλκανικού τύπου γλώσσες, όπως η ελληνική (Farkas, 1992. Kempchinsky, 2009. Quer, 2009, 2017. Ρούσσου, 2015. Terzi, 1992). Ας δούμε, λοιπόν, ακολούθως, τι ισχύει για το συγκεκριμένο φαινόμενο.

2.2.2 Το φαινόμενο της υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας

Μία από τις πιο πολυσυζητημένες αποκλίσεις των βαλκανικών γλωσσών από τις ρομανικές σχετίζεται με τον τρόπο δήλωσης της ετεροπροσωπίας και της ταυτοπροσωπίας κατόπιν βουλητικών και κατευθυντικών κατηγορημάτων (Farkas,

¹⁴ Η συγκεκριμένη ταξινόμηση προέρχεται από τους Farkas (1992) και Giorgi και Pianesi (1997) (όπως αναφέρεται στο Costantini, 2002) σε συνδυασμό με όσα αναφέρονται στα εγχειρίδια εκμάθησης της ιταλικής ως Γ2 (La Grassa et al., 2013. Marin & Magnelli, 2009. Moretti, 2006).

1992. Kempchinsky, 2009. Quer, 2009, 2017. Ρούσσου, 2015. Terzi, 1992). Στις βαλκανικές γλώσσες επιλέγονται παρεμφατικά συμπληρώματα που εισάγονται με κάποιο μόριο ή ΣΔ, ανεξαρτήτως ετεροπροσωπίας ή ταυτοπροσωπίας, ενώ στις ρομανικές γλώσσες η ύπαρξη της υποτακτικής εντός εξαρτημένων προτάσεων από βουλητικά και κατευθυντικά κατηγορήματα απαγορεύει τη συναναφορά του υποκειμένου της κύριας πρότασης με το υποκείμενο της εγκιβωτισμένης, όταν το δεύτερο φέρει τον θεματικό ρόλο του δράστη (16α). Απεναντίας, για τη δήλωση της συναναφοράς των υποκειμένων των δύο προτάσεων επιλέγεται η απαρμφατική δομή (16β) (Costantini, 2002, 2005. 2009. 2016. Farkas, 1988, 1992. Kempchinsky, 2009. Picallo, 1985. Quer, 2005. Raposo, 1985. Ruwet, 1984. Suñer, 1986).

(16) α. *Gianni₁ vuole che pro*_{1/2} legga*
 Gianni₁^{ON.EN.APΣ} θέλω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} να pro*_{1/2} διαβάζω^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ}
il libro.
 ο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} βιβλίο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ}

«Ο Γιάννης₁ θέλει αυτός*_{1/2}/ αυτή να διαβάσει το βιβλίο.»

β. *Gianni vuole PRO_{1/*2} leggere*
 Gianni^{ON.EN.APΣ} θέλω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} PRO_{1/*2} διαβάζω^{ΑΠΑΡΕΜΦ}
il libro.
 ο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} βιβλίο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ}

«Ο Γιάννης θέλει να διαβάσει το βιβλίο.»

Η σύνδεση της υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας με την υποτακτική έγκλιση έχει ερμηνευτεί ποικιλοτρόπως. Κατά τον Picallo (1985), λόγου χάρη, αποδίδεται στην Αρχή Β της Θεωρίας Δέσμευσης, σύμφωνα με την οποία, μια αντωνυμία πρέπει να είναι ελεύθερη στο πεδίο δέσμευσής της. Αν υποθέσουμε, συνεπώς, πως το πεδίο

δέσμευσης του αντωνυμικού υποκειμένου σε μια πρόταση με υποτακτική επεκτείνεται στην κύρια πρόταση, τότε η συναναφορά του αντωνυμικού υποκειμένου της δευτερεύουσας πρότασης με εκείνο της κύριας πρότασης θα πρέπει να απαγορευτεί, προκειμένου να μην παραβιαστεί η Αρχή Β της Θεωρίας Δέσμευσης. Από την άλλη, κατά τους Farkas (1992) και Schlenker (2005), η υποχρεωτική ετεροπροσωπία απορρέει από τον ανταγωνισμό μεταξύ απαρεμφάτου και υποτακτικής. Ως εκ τούτου, παρουσιάζεται μόνο σε γλώσσες στις οποίες υφίστανται και οι δύο αυτοί τύποι.

Στο παράδειγμα (16α) το συμπλήρωμα εισάγεται με τον ΣΔ *che* και επιλέγει την παρεμφατική κλίση σε υποτακτική (*legga*). Ο ΣΔ *che* εισάγει τα αντίστοιχα ελληνικά *ότι*, *που* ή *να*-συμπληρώματα και λεξικοποιεί τη θέση της προτασιακής Ισχύος (Rizzi, 1997), ενώ δύναται να διαγραφεί στην περίπτωση που εισάγει μια δευτερεύουσα πρόταση με υποτακτική, σε θέση ορίσματος κάποιου βουλευτικού ή επιστημικού κατηγορήματος (Constantini, 2009. Quer, 2017)¹⁵:

(17) *Credo* (che) *parlino*.
Πιστεύω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.1ΕΝ} (ότι) μιλάω^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΠΛΗΘ}
«Πιστεύω (ότι) μιλάνε.»

Σχετικά με τις συνθήκες νομιμοποίησης της υποτακτικής σε τέτοιου είδους προτασιακά συμπληρώματα, υιοθετούμε την ανάλυση της Manzini (2000), σύμφωνα με την οποία, η υποτακτική αποτελεί τη μορφολογική πραγμάτωση μιας κεφαλής Χρόνου (Tense head) η οποία βρίσκεται σε μια σχέση εξάρτησης (dependency

¹⁵ Αντίθετα, στα γεγονотικά ή στα ερωτηματικά κατηγορήματα αποκλείεται η διαγραφή του ΣΔ, καθώς το χαρακτηριστικό [+fact] ή [+wh] δεν μπορεί να λεξικοποιηθεί από ένα ρήμα σε υποτακτική και ως εκ τούτου, ο ΣΔ πρέπει να λεξικοποιηθεί ως *che* ή *se* 'εάν', αντίστοιχα (Quer, 2017).

relation) με έναν εντασιακό (intensional) τελεστή, μέρος της λεξικής σημασίας του κατηγορήματος της κύριας πρότασης. Η ύπαρξη της εξάρτησης αυτής, μάλιστα, έχει και σημασιολογική επίπτωση στην ερμηνεία της εγκιβωτισμένης πρότασης, καθώς θεωρείται πως η αλήθεια της δεν προϋποτίθεται. Αντίστοιχη είναι η θέση της Kempchinsky (2009), η οποία υποστηρίζει πως στην περίπτωση των κατευθυντικών και των βουλητικών κατηγορημάτων, η υποτακτική η οποία επιλέγεται στην εξαρτημένη πρόταση σχετίζεται με τις σημασιολογικές ιδιότητες των ρημάτων εξάρτησης.

Στο παράδειγμα (16β), από την άλλη, χρησιμοποιείται το απαρεμφατικό συμπλήρωμα (*leggere*), καθώς το υποκείμενο της δευτερεύουσας πρότασης έχει την ίδια αναφορά με εκείνο της κύριας (ταυτοπροσωπία), και πιο συγκεκριμένα, έχει δεσμευμένη αναφορά (bound reference) (Constantini, 2002, 2005. Farkas, 1992. Kempchinsky, 2009. Quer, 2009, 2017. Ρούσσου, 2015). Ειδικότερα, το απαρεμφατικό επίθημα (-re) αποτελεί ένα ονοματικό στοιχείο (D), μια αντωνυμία της οποίας η αναφορά δεν είναι καθορισμένη, αλλά καθορίζεται συντακτικά μέσω του εγκιβωτισμού (Roussou, 2009).

Αξίζει να αναφερθεί, μάλιστα, πως αναλόγως των περιορισμών του κάθε κατηγορήματος, τα απαρέμφατα εμφανίζονται είτε απρόθετα είτε εμπρόθετα (με *di*):

(18) α. *Voglio andare via presto.*
 Θέλω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.1ΕΝ} πηγαίνω^{ΑΠΑΡΕΜΦ} δρόμος^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} νωρίς
 «Θέλω να φύγω νωρίς.»

β. *Mi auguro di andare via presto.*
 ΑΥΤΟΠ.Εύχομαι^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.1ΕΝ} να πηγαίνω^{ΑΠΑΡΕΜΦ} δρόμος^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} νωρίς
 «Εύχομαι να φύγω νωρίς.»

Σύνοψη

Συνοψίζοντας, με βάση τις παραπάνω πληροφορίες, καθίσταται σαφές πως η ελληνική και η ιταλική διαφοροποιούνται τόσο ως προς τον τρόπο εκφοράς της υποτακτικής όσο και ως προς τις δυνατές ερμηνείες της σχετικά με την ετεροπροσωπία και την ταυτοπροσωπία. Στην ελληνική, η «υποτακτική» πραγματώνεται μόνο συντακτικά με το *να* ή *ας* μπροστά από τους τύπους της οριστικής, ενώ στην ιταλική, η υποτακτική πραγματώνεται μορφολογικά μέσω των ρηματικών καταλήξεων. Αναφορικά με τη δήλωση της ετεροπροσωπίας και της ταυτοπροσωπίας κατόπιν βουλητικών και κατευθυντικών κατηγορημάτων, τα *να*-συμπληρώματα της ελληνικής χρησιμοποιούνται αδιακρίτως για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας και της ταυτοπροσωπίας, ενώ στην ιταλική τα συμπληρώματα με υποτακτική επιλέγονται αποκλειστικά για την ετεροπροσωπία και τα απαρεμφατικά συμπληρώματα αποκλειστικά για την ταυτοπροσωπία (φαινόμενο *υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας*).

3. Μελέτες ΚΓ2

3.1 Θεωρητικά μοντέλα ΚΓ2

Μια από τις σημαντικότερες θεωρίες γλωσσικής κατάκτησης είναι η θεωρία της Καθολικής Γραμματικής που προτάθηκε από τον Chomsky (1986). Σύμφωνα με αυτήν, όλοι οι άνθρωποι διαθέτουμε έναν έμφυτο Μηχανισμό Γλωσσικής Κατάκτησης (ΜΓΚ), ο οποίος μας επιτρέπει επεξεργαζόμενοι το γλωσσικό εισερχόμενο να δομήσουμε τη γραμματική της γλώσσας-στόχου. Στην καρδιά του ΜΓΚ βρίσκεται η έμφυτη γνώση που αφορά τις γραμματικές των ανθρώπινων γλωσσών, η οποία καλείται Καθολική Γραμματική (ΚΓ). Η ΚΓ περιλαμβάνει τις καθολικές αρχές, τους κανόνες που ισχύουν σε όλες τις γλώσσες του κόσμου, και τις παραμέτρους, τις πιθανές διαγλωσσικές διαφορές στον τρόπο πραγμάτωσης των καθολικών κανόνων.

Ο Lenneberg (1967) κινούμενος στο πλαίσιο του γενετικού/ εμφυτοκρατικού μοντέλου, υποστήριξε πως η κρίσιμη περίοδος περιορίζει τη γλωσσική ανάπτυξη οριοθετώντας χρονικά την κατάκτηση ανάμεσα στην ηλικία των δύο και των δώδεκα ετών. Πρόκειται για μια χρονική περίοδο στη διάρκεια της οποίας παρατηρείται αυξημένη ευαισθησία στα γλωσσικά ερεθίσματα και διαρκεί μέχρι τα πρώτα χρόνια της εφηβείας, καθώς μετέπειτα η απαραίτητη για την κατάκτηση πλαστικότητα του εγκεφάλου παύει να είναι διαθέσιμη. Ως εκ τούτου, ο ρόλος της κρίσιμης περιόδου συνδέεται άρρηκτα με το ζήτημα της γλωσσικής ανάπτυξης και της διαθεσιμότητας της ΚΓ σε ενήλικες ΜΦΟ. Οι ερευνητές επιχειρώντας να ανακαλύψουν και να εξηγήσουν τους μηχανισμούς που καθοδηγούν τη δόμηση των γραμματικών μιας Γ2, διατύπωσαν διάφορες θεωρίες και υποθέσεις τόσο για τον ρόλο της ΚΓ όσο και για τον ρόλο της κρίσιμης περιόδου.

Στη βάση του θεωρητικού πλαισίου των αρχών και παραμέτρων της ΚΓ (Chomsky, 1957, 1965) έχουν διατυπωθεί τρεις βασικές υποθέσεις σχετικά με τη διαθεσιμότητα της ΚΓ κατά την ΚΓ2. Ξεκινώντας με την *Υπόθεση της Μη Πρόσβασης*, ορισμένοι ερευνητές υποστηρίζουν πως κατά την ΚΓ2 μετά από μία κρίσιμη ηλικία δεν υπάρχει πρόσβαση στην ΚΓ (Bley-Vroman, 1989. Clahsen & Muysken, 1986. Johnson & Newport, 1991 κ.ά.). Υπό την έννοια αυτή, οι ενήλικες ΜΦΟ έχουν πρόσβαση μόνο στις καθολικές αρχές και στις παραμέτρους της μητρικής τους, όπως αυτές ενεργοποιήθηκαν κατά την κατάκτηση της Γ1. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη υπόθεση, οι ενήλικες ΜΦΟ αδυνατούν να κατακτήσουν πλήρως τη γλώσσα-στόχο, καθώς προκειμένου να επεξεργαστούν τα γλωσσικά εισαγόμενα της Γ2, μην έχοντας πρόσβαση στην ΚΓ, καταφεύγουν σε γενικότερες γνωστικές στρατηγικές, μη εξειδικευμένες για τη γλώσσα (πρβ. Clahsen & Muysken, 1986). Μιας και οι ΜΦΟ δεν καθοδηγούνται από έναν έμφυτο μηχανισμό για την προσπέλαση του γλωσσικού ερεθίσματος, σύμφωνα με αυτήν την υπόθεση, δεν αναμένουμε να διαπιστώσουμε κοινά αναπτυξιακά γλωσσικά μοτίβα και κανονικότητες, καθώς δεν υποτίθεται η δόμηση μιας Γ2 γραμματικής (βλ. Hawkins, 2001, 2019).

Από την άλλη, οι υποστηρικτές της *Υπόθεσης της Πλήρους Πρόσβασης* (Flynn, 1987. Schwartz & Sprouse, 1996. White, 1985, 1986 κ.ά.) αρνούνται τις επιδράσεις ωρίμανσης της κρίσιμης περιόδου και διατείνονται πως η ΚΓ λειτουργεί, περιορίζει και καθοδηγεί τη Γ2 ανεξάρτητα από τις αναπαραστάσεις και τις ιδιότητες της Γ1, με αποτέλεσμα οι Γ2 μαθητές να μπορούν να κατακτούν αρχές που δεν αφορούν τη μητρική τους γλώσσα, καθώς και να επαναρυθμίζουν παραμέτρους της Γ1 που δεν συνάδουν με αυτές της γλώσσας-στόχου (π.χ. οι ΜΦΟ μαθαίνουν/ είναι ευαίσθητοι

σε περιορισμούς μετακίνησης, ενώ οι αντίστοιχες δομές στη μητρική τους γλώσσα δεν περιλαμβάνουν μετακίνηση στοιχείων). Βάσει της συγκεκριμένης υπόθεσης, επομένως, αναμένεται οι Γ2 μαθητές στο τελικό στάδιο της κατάκτησης να έχουν πρόσβαση σε όλες τις κατηγορίες και τα χαρακτηριστικά που απαιτούνται για πλήρως γραμματικές παραγωγές στη Γ2.

Ωστόσο, ακόμα και για τους ερευνητές που υποστηρίζουν την παραπάνω θέση, οι αποκλίσεις που παρουσιάζουν οι μη φυσικοί ομιλητές από τους φυσικούς ομιλητές (ΦΟ), καθώς και η προαιρετικότητα (κατά τη Sorace, 1993, 2000, 2005) ή ποικιλότητα (κατά την Tsimpli, 2005) που χαρακτηρίζει τη διαγλώσσα τους είναι κάτι που χρήζει ερμηνείας. Η White (2003: 179), παραδείγματος χάριν, αναφέρει πως στα ενδιάμεσα κυρίως στάδια της διαγλώσσας η μορφολογία που σχετίζεται με τον χρόνο, τη συμφωνία, τον αριθμό, την πτώση, το γραμματικό γένος, καθώς και οι λειτουργικές λέξεις (όπως οι προσδιοριστές, οι ΣΔ), άλλοτε πραγματώνονται στις αυθόρμητες παραγωγές λόγου των ΜΦΟ και άλλοτε όχι. Οι ΜΦΟ πιθανόν αδυνατούν να ανακαλέσουν τις επιφανειακές μορφές και να τις εισαγάγουν στην κατάλληλη θέση, για λόγους που σχετίζονται με τη γλωσσική επεξεργασία (White, 2003). Τα τυχόν προβλήματα, λοιπόν, κατά την ανάκληση των λέξεων, η έλλειψη αυτοματοποίησης¹⁶ και οι δυσκολίες κατά τη γλωσσική επεξεργασία σε πραγματικό χρόνο εξαιτίας περιορισμών της εργαζόμενης μνήμης ή αυξημένων γνωσιακών

¹⁶ Σύμφωνα με τις ερμηνείες επεξεργασίας πληροφοριών, η επίδοση των Γ2 μαθητών αυτοματοποιείται στο πέρασμα των χρόνων, απαιτώντας λιγότερη προσοχή, χρόνο και γνωστική προσπάθεια (DeKeyser, 2007). Ο Rodgers (2011), για παράδειγμα, ελέγχοντας σε επίπεδο παραγωγής και κατανόησης την ανάπτυξη της αυτοματοποίησης της ρηματικής μορφολογίας σε ΜΦΟ της ιταλικής τριών επιπέδων, διαπίστωσε πως η αυτοματοποίηση της ρηματικής μορφολογίας αυξάνεται καθώς αυξάνεται το επίπεδο γλωσσομάθειας.

απαιτήσεων (cognitive overload), ίσως ευθύνονται για την ποικιλότητα που παρατηρείται στη διαγλώσσα των ΜΦΟ (Sorace, 2005).

Για μια πληθώρα μελετητών, η μορφολογική ποικιλότητα της διαγλώσσας των ΜΦΟ ερμηνεύεται ως πρόβλημα αντιστοίχισης (mapping) των επιφανειακών μορφών με τα αφηρημένα χαρακτηριστικά που φέρουν τα λεξικά τεμάχια (Lardiere, 1998). Οι Haznedar και Schwartz (1997) και οι Prévost και White (2000), για παράδειγμα, διατύπωσαν την *Υπόθεση των Ελλιπών Επιφανειακών Μορφών Κλίσης (The Missing Surface Inflection Hypothesis)*, σύμφωνα με την οποία, τα αφηρημένα χαρακτηριστικά, όπως ο χρόνος και η συμφωνία, διαχωρίζονται από τον τρόπο με τον οποίο πραγματώνονται μορφολογικά, με τις προβληματικές διαγλωσσικές παραγωγές των ΜΦΟ να οφείλονται στη δυσκολία χρήσης των κατάλληλων μορφημάτων για τη δήλωση των αφηρημένων χαρακτηριστικών. Ειδικότερα, οι Haznedar και Schwartz (1997) μελετώντας την περίπτωση του Erdem, ενός τουρκόφωνου παιδιού που μάθαινε την αγγλική ως Γ2, διαπίστωσαν πως το παιδί είχε μεν μια υπόρρητη γνώση ορισμένων συντακτικών κανόνων της αγγλικής (π.χ. των λεξικών εκπεφρασμένων υποκειμένων και της ονομαστικής πτώσης του αντωνυμικού υποκειμένου), ωστόσο, αδυνατούσε να αντιστοιχίσει τη γνώση αυτή με την επιφανειακή μορφολογία. Αντίστοιχα, και οι Prévost και White (2000) παρατήρησαν πως οι ΜΦΟ των γερμανικών και των γαλλικών (Γ1: αραβικά, ισπανικά ή πορτογαλλικά) ήταν μεν ακριβείς ως προς τις συντακτικές ιδιότητες που σχετίζονται με τις λειτουργικές κατηγορίες και τις προβολές, ωστόσο, αποτύγχαναν στην παραγωγή συνεπούς κλίσης εξαιτίας της δυσκολίας πρόσβασης στα σχετικά λεξικά τεμάχια με τα οποία πραγματώνεται η κλίση.

Την παραπάνω θέση ενίσχυσε με τα ευρήματά της και η White (2003: 194) υποστηρίζοντας πως ένας ΜΦΟ της αγγλικής ως Γ2 μπορεί να αποτύχει να συνδέσει ένα αφηρημένο χαρακτηριστικό [+παρελθόν] με μια συγκεκριμένη μορφή /-ed/, παρά το γεγονός ότι το συγκεκριμένο μόρφημα το έχει μάθει και έχει κατακτήσει και το αφηρημένο χαρακτηριστικό.

Την αδυναμία των ΜΦΟ να ομαδοποιήσουν σωστά τα χαρακτηριστικά της Γ2, όταν η Γ1 αντιστοιχεί τα χαρακτηριστικά σε μορφές με διαφορετικό τρόπο, υποστήριξε και η Lardiere (2008, 2009) προτείνοντας την *Υπόθεση της Επανασύνθεσης των Χαρακτηριστικών (Feature Reassembly Hypothesis)*. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη υπόθεση, κατά την ΚΓ2 οι ΜΦΟ έρχονται αντιμέτωποι με το πρόβλημα της σύνδεσης (assembly) των χαρακτηριστικών στις νέες τυπικές διαρθρώσεις/συνθέσεις (configurations) της Γ2. Όλα τα χαρακτηριστικά, ανεξαρτήτως σημασιολογικής βαρύτητας (ανεξάρτητα από την κατάσταση ερμηνευσιμότητάς τους), υπόκεινται σε επανασύνθεση (reassembly), καθώς πρέπει να σχηματίσουν νέα σύνολα χαρακτηριστικών που να αντιστοιχούν στις νέες συνθέσεις της Γ2. Πρόκειται για μια διαδικασία η οποία εφαρμόζεται ανεξάρτητα από το εάν η Γ1 και η Γ2 παρουσιάζουν ίδια ή διαφορετικά χαρακτηριστικά και η οποία, όπως επισημαίνει η ερευνήτρια, αν και είναι απαιτητική, είναι εφικτή, δεδομένου πως τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΜΦΟ δεν είναι κατ' ανάγκη μόνιμα.

Τέλος, απομακρυσμένη από τα μοντέλα της *Μη Πρόσβασης* και της *Πλήρους Πρόσβασης* συναντάται μία τρίτη υπόθεση, κατά την οποία, η ποικιλότητα της γλωσσικής συμπεριφοράς των ΜΦΟ οφείλεται σε *Μερική Πρόσβαση* στην ΚΓ. Σύμφωνα με την εν λόγω υπόθεση, οι μαθητές της Γ2 μετά το πέρας της κρίσιμης

περιόδου θα αντιμετωπίζουν εμμένοντα προβλήματα είτε σε φαινόμενα που η Γ1 και η Γ2 διαφέρουν μορφοσυντακτικά [βλ. Hawkins & Chan, 1997 (*Υπόθεση των Αποτυχημένων Λειτουργικών Χαρακτηριστικών*). Hawkins & Hattori, 2006. Smith & Tsimpli, 1991. Tsimpli & Dimitrakopoulou, 2007 (*Υπόθεση της Ερμηνευσιμότητας*). Tsimpli & Roussou, 1991] είτε σε φαινόμενα που η σύνταξη αλληλεπιδρά με τη σημασιολογία ή την πραγματολογία (βλ. Sorace & Filiaci, 2006. Sorace & Serratrice, 2009. Tsimpli & Sorace, 2006). Συνεπώς, βάσει της συγκεκριμένης υπόθεσης, στο τελικό στάδιο της ΚΓ2 (δηλαδή ακόμα και σε διαγλωσσικές γραμματικές τελικού σταδίου) η γραμματική των ΜΦΟ αναμένεται να είναι ημιτελής όσον αφορά τις γραμματικές ιδιότητες της Γ2 που διαφέρουν από αυτές της Γ1¹⁷ ή όσον αφορά φαινόμενα διεπαφής της σύνταξης με άλλα γνωστικά επίπεδα¹⁸.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, κοινή παραδοχή και των τριών υποθέσεων αποτελεί το γεγονός ότι οι πραγματώσεις των ΜΦΟ αποκλίνουν από εκείνες των ΦΟ. Ωστόσο, οι τρεις θέσεις διαφοροποιούνται τόσο σχετικά με το κατά πόσο αυτές οι αποκλίσεις είναι μόνιμες ή μπορούν να εξαλειφθούν όσο και σχετικά με τα χαρακτηριστικά που προκαλούν τα τυχόν εμμένοντα προβλήματα.

¹⁷ Λόγου χάρι, στη μελέτη των Tsimpli & Dimitrakopoulou (2007), οι Έλληνες ΜΦΟ της αγγλικής, ακόμα και σε προχωρημένα στάδια γλωσσομάθειας, μετέφεραν την ανακλητική λειτουργία της συμφωνίας υποκειμένου-ρήματος και των κλιτικών αντωνυμικών αντικειμένων από τη Γ1 στη γραμματική της Γ2.

¹⁸ Παραδείγματος χάριν, οι Sorace και Filiaci (2006) απέδωσαν την προαιρετικότητα που παρατηρείται στην επεξεργασία των αντωνυμικών υποκειμένων από Άγγλους near-native ομιλητές της ιταλικής (Γ2) σε προβλήματα διεπαφής μεταξύ σύνταξης - πραγματολογίας και, ειδικότερα, στις στρατηγικές επεξεργασίας που συνδέουν τις αντωνυμίες με τους ηγούμενους όρους.

3.2 Πρότερες μελέτες κατάκτησης της υποτακτικής και του απαρεμφάτου της ιταλικής ως Γ2

Δεδομένου ότι από την έως τώρα βιβλιογραφία εκλείπουν μελέτες που να εστιάζουν στη Γ2 κατάκτηση της *υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας* της ιταλικής, η ακόλουθη ενότητα θα παρουσιάσει κάποιες έρευνες σχετικά με τη Γ2 εκμάθηση της ιταλικής υποτακτικής και του απαρεμφάτου γενικότερα, καταδεικνύοντας την πολυπλοκότητα κατάκτησης του συγκεκριμένου φαινομένου.

Αδιαμφισβήτητος σταθμός των μελετών κατάκτησης της ιταλικής ως Γ2 αποτελεί το «Progetto di Pavia». Πρόκειται για ένα ερευνητικό έργο, το οποίο ξεκίνησε στα μέσα του 1980 από την Ιταλίδα γλωσσολόγο A. G. Ramat και έπειτα συνεχίστηκε με τη συνεργασία διαφόρων γλωσσολόγων. Στόχος του συγκεκριμένου έργου ήταν να διερευνήσει τα στάδια κατάκτησης της ιταλικής ως Γ2 σε συνθήκες φυσικής έκθεσης στη γλώσσα εξετάζοντας τις στρατηγικές και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΜΦΟ (Chini, 2016. Ramat, 2003). Τα δεδομένα προέρχονταν από περίπου 120 ώρες προφορικής ομιλίας και συνελέχθησαν από 20 ΜΦΟ της ιταλικής (12-48 ετών) με 8 μητρικές γλώσσες: αγγλική, αλβανική, αραβική, γερμανική, κινεζική, μοορέ¹⁹, τιγρινική²⁰ και τσιτσέουα²¹ (Chini, 2016). Το εν λόγω έργο προσέφερε πολύτιμες

¹⁹ Η μοορέ (moorè) ανήκει στις γλώσσες Γκουρ, υποομάδα της [βιηροκοονγκολέζικης γλωσσικής οικογένειας](http://en.wikipedia.org/wiki/Moor%C3%A9), και είναι μια τις δύο διαλέκτους η οποία ομιλείται από την εθνότητα Μότσι της Μπουρκίνα Φάσο. (<http://en.wikipedia.org/wiki/Moor%C3%A9>)

²⁰ Η τιγρινική (tigrino) είναι μια χαμιτο-σημιτική γλώσσα η οποία ομιλείται στην ανατολική ακτή της Αφρικής. (<http://greek.greek.en-academic.com/238213/%CF%87%CE>)

²¹ Η τσιτσέουα (chichewa) είναι μια γλώσσα Μπαντού (υποομάδα της [βιηροκοονγκολέζικης γλωσσικής οικογένειας](http://en.wikipedia.org/wiki/Chewa_language)) η οποία ομιλείται σε χώρες της κεντρικής και ανατολικής Αφρικής. (http://en.wikipedia.org/wiki/Chewa_language)

πληροφορίες για τα στάδια κατάκτησης του ρηματικού συστήματος της ιταλικής αποτελώντας τη βάση πληθώρας μεταγενέστερων μελετών. Πιο αναλυτικά, τα στάδια κατάκτησης από τα οποία διέρχονται οι ΜΦΟ της ιταλικής είναι τα εξής:

presente «ενεστώτας» (infinito «απαρέμφατο») > (modali «βοηθητικά») participio passato «μετοχή παρακειμένου» > imperfetto «παρατατικός» > futuro «μέλλοντας» > condizionale «ευκτική» > congiuntivo «υποτακτική»

(Banfi & Bernini, 2003: 90)

Σύμφωνα με τη Ramat (2003: 23), βάσει του παραπάνω σχήματος, η χρήση ενός ρηματικού τύπου που βρίσκεται σε επόμενο στάδιο κατάκτησης σε σχέση με κάποιον άλλον, συνεπάγεται αυτόματα και την ικανότητα χρήσης όλων των προηγούμενων ρηματικών τύπων (implicational scaling). Παραδείγματος χάριν, εάν ένας ομιλητής χρησιμοποιεί τον μέλλοντα, συνεπάγεται ότι μπορεί να χρησιμοποιεί και τον ενεστώτα, τις μετοχές παρακειμένου - με ή χωρίς βοηθητικά - και τον παρατατικό. Αντίθετα, η γνώση του μέλλοντα δεν συνεπάγεται την ικανότητα χρήσης των τύπων των δύο επόμενων σταδίων κατάκτησης, της ευκτικής και της υποτακτικής, ρηματικών τύπων που εκφράζουν τροπικότητα.

Εστιάζοντας στην κατάκτηση του απαρεμφάτου και της υποτακτικής, διαπιστώνεται πως οι απαρεμφατικοί τύποι δεν προκαλούν ιδιαίτερες δυσκολίες στους ΜΦΟ, καθώς κατακτώνται στο αρχικό στάδιο της διαγλώσσας, εν αντιθέσει με τους τύπους της υποτακτικής, οι οποίοι εμφανίζονται στο τελικό στάδιο της κατάκτησης. Μάλιστα, ορισμένοι μελετητές σημειώνουν πως η τάση αντικατάστασης των παρεμφατικών τύπων από απαρεμφατικούς παρατηρείται μεν σε μικρό βαθμό από τους ΜΦΟ της

ιταλικής, ωστόσο, συντελείται σε μεγαλύτερο βαθμό από ό, τι στην περίπτωση κατάκτησης της ιταλικής ως Γ1 (Banfi & Bernini, 2003. Calleri, Chini, Cordin & Ferraris, 2003). Οι συγκεκριμένοι μελετητές προτείνουν ως πιθανή αιτία για τη χρήση των παρεμφάτων στη θέση των παρεμφατικών τύπων, το μειωμένο εισερχόμενο στο οποίο εκτίθενται οι ΜΦΟ σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το εν λόγω εισερχόμενο συχνά χαρακτηρίζεται από απλοποιημένη (ακόμα και λανθασμένη) σύνταξη και μορφολογία. Άλλοι ερευνητές, από την άλλη, υποδεικνύουν ως πιθανή αιτία χρήσης των παρεμφάτων τις τυπολογικές διαφοροποιήσεις της Γ2 από τη Γ1 (Banfi, 1993. Berretta, 1990. Ramat & Banfi, 1990), όπως στην περίπτωση της ελληνικής και της ιταλικής που στοχεύει η εν λόγω εργασία.

Σχετικά με το ζήτημα της ανάπτυξης της υποτακτικής στο τελικό στάδιο της διαγλώσσας, η Ramat (2003, όπως αναφέρεται στο Manili, 2015) υποστηρίζει πως αυτό δεν οφείλεται μόνο στο γεγονός ότι πρόκειται για μαρκαρισμένο²² ρηματικό τύπο, αλλά σχετίζεται και με το ότι για τη σωστή χρήση της υποτακτικής, η οποία θεωρείται έγκλιση του μη πραγματικού, απαιτείται οι ομιλητές να γνωρίζουν τις λειτουργίες τις οποίες επιτελεί. Οι ΜΦΟ, με άλλα λόγια, θα πρέπει να είναι σε θέση να διακρίνουν μεταξύ πραγματικότητας και μη πραγματικότητας, μεταξύ αυτού που παρουσιάζεται ως αληθές και εκείνου που παρουσιάζεται ως υπόθεση ή επιθυμία.

Ακολούθως, παρατίθενται κάποιες πρόσφατες μελέτες οι οποίες επικεντρώθηκαν στην κατάκτηση της ιταλικής υποτακτικής από ΜΦΟ.

²² Σύμφωνα με τους Battistella (1990) και Bybee (1985), οι αμαρκάριστοι τύποι (τύποι default) κατακτώνται πρώτα, καθώς είναι τυπολογικά περισσότερο συχνοί, δομικά λιγότερο περίπλοκοι και παρουσιάζουν έναν βαθμό αυτονομίας, υπό την έννοια ότι έχουν ξεχωριστή λεξική καταχώρηση στο Λεξικό.

Η De Valentin (2017/2018) στη μεταπτυχιακή της διατριβή συνέκρινε την κατάκτηση της υποτακτικής της ιταλικής από Γ2 ομιλητές σε συνθήκες συστηματικής και μη συστηματικής διδασκαλίας. Το δείγμα αποτελούσαν δύο ομάδες μαθητών της ιταλικής ως Γ2, επιπέδου B2. Η πρώτη ομάδα αποτελούνταν από ΜΦΟ 21-25 ετών οι οποίοι συμμετείχαν στο πρόγραμμα Erasmus και διδάσκονταν την ιταλική στο Κέντρο Γλωσσών του Πανεπιστημίου της Πάντοβα. Οι εν λόγω ΜΦΟ είχαν ως Γ1 μία από τις εξής γλώσσες: γερμανική, ισπανική, πολωνική, νορβηγική, μαντίνκα (γλώσσα της Δυτικής Αφρικής) και μάθαιναν ιταλικά τουλάχιστον ένα έτος πριν πάνε στην Πάντοβα, όπου και διέμεναν 1-6 μήνες. Οι ΜΦΟ της δεύτερης ομάδας, από την άλλη, απαρτιζόνταν από φοιτητές του Ανώτατου Ιδρύματος Einaudi-Scarpa της Μοντεπελλούνα. Η ηλικία τους κυμαινόταν μεταξύ των 15-18 ετών και είχαν ως Γ1 την αραβική, τη ρουμανική, τη ρωσική ή τη σλαβομακεδονική, ενώ διέμεναν στην Ιταλία 5-10 χρόνια.

Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να συμμετάσχουν σε μια δοκιμασία συμπλήρωσης κενών, σε μια δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας και σε μια προφορική δοκιμασία με τη μορφή συνέντευξης. Οι δοκιμασίες αυτές παρείχαν πληροφορίες αφενός για τη μεταγλωσσική γνώση των ΜΦΟ και αφετέρου για την ικανότητα πραγμάτωσης των τύπων της υποτακτικής. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν δυσκολίες των ΜΦΟ και των δύο ομάδων ως προς τη χρήση της ιταλικής υποτακτικής, με τους Γ2 μαθητές που εξετάθησαν στην ιταλική μέσω φυσικής έκθεσης να υπερέχουν των Γ2 μαθητών που εξετάθησαν στη γλώσσα μέσω συστηματικής διδασκαλίας μόνο ως προς τη δοκιμασία συμπλήρωσης κενών.

Συνεχίζοντας, στη μελέτη περίπτωσης της Δρακούλη (2020) αξιοποιήθηκαν δίγλωσσοι ομιλητές της ελληνικής και της ιταλικής με κυρίαρχη γλώσσα την ελληνική. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες ήταν μεταξύ 19-24 ετών και είχαν γεννηθεί και μεγαλώσει στην Ελλάδα, με μητέρα Ιταλίδα (από διαφορετικές περιοχές της Ιταλίας) και πατέρα Έλληνα. Η ιταλική αποτελούσε τη γλώσσα επικοινωνίας με τον έναν γονέα ενώ τη διδάσκονταν και ως Γ2 σε τάξεις ελληνικών εκπαιδευτηρίων. Η ερευνήτρια δεν προσδιορίζει το επίπεδο γλωσσομάθειας των συμμετεχόντων, ωστόσο, διευκρινίζει πως κανείς τους δεν είχε διδαχθεί πριν την έρευνα την ιταλική σε οργανωμένο διδακτικό πλαίσιο, παρά μόνο άτυπα.

Η μελέτη διεξήχθη μέσω αξιοποίησης ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων μαθητικού λόγου, τα οποία απαρτιζόνταν από μία εργασία παραγωγής γραπτού λόγου (έκθεση) και 10-12 ηλεκτρονικά μηνύματα (sms) από τον κάθε συμμετέχοντα. Με τον τρόπο αυτό, διερευνήθηκαν ταυτόχρονα δείγματα από επιμελημένο γραπτό λόγο (εκθέσεις) και από φυσικό, απροσχεδίαστο (sms). Σύμφωνα με την ερευνήτρια, το προκείμενο γλωσσικό υλικό ανέλαβαν να το εξετάσουν έμπειροι γλωσσολόγοι, καθώς και φιλόλογοι της ιταλικής, ενώ σημαντική για την επεξεργασία του υπήρξε η αξιοποίηση εξειδικευμένου λογισμικού γλωσσικής ανάλυσης (AntConc).

Τα αποτελέσματα κατέδειξαν, μεταξύ άλλων, υψηλά ποσοστά λανθασμένης χρήσης της υποτακτικής, γεγονός που η Δρακούλη ερμήνευσε ως αποτέλεσμα των διαγλωσσικών διαφορών της ελληνικής και της ιταλικής. Συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες έτειναν είτε να αντικαθιστούν την υποτακτική με την οριστική, είτε στη θέση της οριστικής να χρησιμοποιούν την υποτακτική (τάση υπερδιόρθωσης). Κατά την ερευνήτρια, τα παραπάνω λάθη θα μπορούσαν να ερμηνευτούν ως απόρροια της ελλιπούς γνώσης

των αντίστοιχων κανόνων της γλώσσας-στόχου ή ως αποτέλεσμα μεταφοράς από τις άλλες γλώσσες που γνώριζαν οι συμμετέχοντες.

Σε μία ακόμη μελέτη κατάκτησης της υποτακτικής της ιταλικής από ΜΦΟ, η Radonić (2021) εντός του πλαισίου της μεταπτυχιακής της διατριβής, επιχείρησε μέσω μιας ηλεκτρονικής φόρμας Google να μελετήσει την περίπτωση των Κροατών Γ2 μαθητών, το επίπεδο γλωσσομάθειας των οποίων δεν προσδιορίζει με ακρίβεια. Οι πληροφορητές (15-52 ετών) προέρχονταν από διάφορα εκπαιδευτικά επίπεδα (πτυχιούχοι ιταλικής γλώσσας και φιλολογίας, απόφοιτοι λυκείου ή τεχνικών σχολών, μαθητές λυκείου) και καλούνταν να συμμετέχουν σε μια δοκιμασία συμπλήρωσης κενών βάζοντας το απαρέμφατο που τους δινόταν σε παρένθεση στη σωστή έγκλιση του σωστού χρόνου. Η δοκιμασία ήλεγχε τη γνώση των ΜΦΟ ως προς τη χρήση της υποτακτικής σε τρεις διαφορετικές δομές: σε δευτερεύουσες προτάσεις, σε ανεξάρτητες προτάσεις και σε προτάσεις υποθετικού λόγου.

Πριν παρουσιαστούν οι επιδόσεις των Κροατόφωνων ΜΦΟ, αξίζει να αναφερθεί πως στην κροατική, ομοίως με την ελληνική, η υποτακτική δεν πραγματώνεται μορφολογικά, παρά μόνο συντακτικά: δείκτης *da* + τύποι οριστικής (Baunaz, De Clercq, Haegeman & Lander, 2018. Geld & Dinković, 2004. Tomić, 2002). Εντούτοις, στην κροατική, όπως και στην ιταλική, σε συμπληρώματα κατευθυντικών και βουλητικών κατηγορημάτων χρησιμοποιείται η «υποτακτική» μόνο για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας (1α), ενώ για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας χρησιμοποιούνται ως συμπληρώματα απαρεμφατικές δομές (1β) (Tomić, 2002).

(1) α. *Hoću da mi ga daju.*
Θέλω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.1ΕΝ} να αυτός^{ΔΟΤ.3ΕΝ. ΑΡΣ} αυτό^{ΑΙΤ.3ΕΝ.ΟΥΔ} δίνω^{ΟΡΙΣΤ.ΠΡΚ.3ΠΛΗΘ}
«Θέλω να του το δώσουν.»

β. *Marija ti ga hoće dati.*
Marija^{ON.ENEΣT.ΘHΛ} εσύ^{ΔOT.2EN} αυτό^{AIT.3EN.OYΔ} θέλω^{OPICT.ENEΣT.3EN} δίνω^{AΠAPEMΦ}
«Η Marija θέλει να το δώσει σε σένα.»

(Tomić, 2002: 356)

Βάσει των αποτελεσμάτων, το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων φάνηκε να αγνοεί τους κανόνες χρήσης της υποτακτικής της ιταλικής, με τους περισσότερους να συμπληρώνουν τα κενά επιλέγοντας τύπους οριστικής αντί υποτακτικής. Εξάιρεση αποτελούσαν οι συμμετέχοντες οι οποίοι κατείχαν πτυχίο στην ιταλική γλώσσα και φιλολογία (υψηλά επίπεδα γλωσσομάθειας) των οποίων οι επιδόσεις ήταν σημαντικά υψηλότερες σε σχέση με τις επιδόσεις των υπόλοιπων πληροφορητών.

Αναφορικά με τις εξεταζόμενες δομές, η πλειοψηφία των πληροφορητών φάνηκε πως δεν αντιμετώπιζε ιδιαίτερες δυσκολίες στη χρήση της υποτακτικής σε προτάσεις-συμπληρώματα ρημάτων επιθυμίας, προφανώς λόγω της ομοιότητας με τη μητρική τους. Αντίθετα, στις δομές όπου οι δύο γλώσσες διαφοροποιούνταν, όπως στις υποθετικές προτάσεις του δεύτερου και τρίτου είδους και στις τελικές ή εναντιωματικές προτάσεις, σημειώνονταν υψηλά ποσοστά λαθών.

Ολοκληρώνοντας με τις μελέτες κατάκτησης της υποτακτικής της ιταλικής από ΜΦΟ, η Manili (2015) υποστήριξε πως οι ΜΦΟ των ανώτερων επιπέδων γλωσσομάθειας δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη σωστή χρήση της υποτακτικής έγκλισης. Η ερευνήτρια κατέληξε σε αυτό το συμπέρασμα εξετάζοντας τη χρήση της υποτακτικής από Γ2 μαθητές της ιταλικής οι οποίοι μάθαιναν τη γλώσσα στόχο μέσω καθοδηγούμενης και συστηματικής διδασκαλίας και βρίσκονταν σε προχωρημένα επίπεδα γλωσσομάθειας (επίπεδα Γ1 και Γ2). Οι συμμετέχοντες ήταν όλοι ενήλικες

(20-34 ετών) και ήταν ΦΟ μίας από τις ακόλουθες γλώσσες: αλβανικής, βιετναμικής, γερμανικής, ιαπωνικής, κινεζικής, ουκρανικής, πολωνικής, ρωσικής, σουηδικής. Κλήθηκαν να συμμετέχουν σε διάφορες δοκιμασίες γραπτής παραγωγής (συμπλήρωση κενών, περιλήψεις, εκθέσεις, άρθρα εφημερίδας), τα αποτελέσματα των οποίων κατέδειξαν υψηλά ποσοστά ακριβείας στα περιβάλλοντα χρήσης της υποτακτικής, ακόμα και περιπτώσεις όπου η ακρίβεια των ΜΦΟ ξεπερνούσε το ποσοστό ακριβείας των ΦΟ. Ωστόσο, φάνηκε να αντιμετωπίζουν δυσκολία σε επίπεδο μορφολογίας (π.χ. ανώμαλα ρήματα), γεγονός που ερμηνεύτηκε ως απόρροια της τυπολογικής απόκλισης της ιταλικής από τις μητρικές γλώσσες των ΜΦΟ.

Εν κατακλείδι, τα δεδομένα των παραπάνω μελετών αποκαλύπτουν πως οι αποκλίσεις των ΜΦΟ ως προς τη χρήση της υποτακτικής της ιταλικής γλώσσας σε σχέση με τους ΦΟ παρατηρούνται κυρίως σε πιο χαμηλά επίπεδα γλωσσομάθειας, ενώ η μορφολογική ποικιλότητα φαίνεται πως εμμένει και σε υψηλά επίπεδα γλωσσομάθειας.

3.3 Ερευνητικοί στόχοι της παρούσας εργασίας

Η παρούσα εργασία θα επιχειρήσει να διερευνήσει την εκμάθηση της υποτακτικής της ιταλικής από Έλληνες ΜΦΟ για τη δήλωση ετεροπροσωπίας και να την αντιπαραβάλει με τη χρήση του απαρεμφάτου για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας. Πρόκειται για μία έρευνα η οποία αποσκοπεί να συνεισφέρει στη μελέτη κατάκτησης των εν λόγω φαινομένων της ιταλικής, μιας και από την έως τώρα βιβλιογραφία υπάρχουν λίγες μόνο σχετικές μελέτες.

Αφορμή για την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος στάθηκαν ορισμένες παρατηρήσεις από την προσωπική μου εμπειρία ως Γ2 μαθήτρια της ιταλικής, οι οποίες συνάδουν και με τις μαρτυρίες έμπειρων καθηγητών και ΦΟ της ιταλικής γλώσσας. Παρατηρώντας πως η διαγλώσσα αρκετών Ελλήνων σπουδαστών της ιταλικής ως Γ2 χαρακτηρίζεται από εμμένοντα προβλήματα σχετικά με τη χρήση της υποτακτικής, έκρινα ιδιαίτερα ελκυστική τη διεξαγωγή μιας μελέτης βασισμένης στις μορφοσυντακτικές αποκλίσεις των δύο γλωσσών.

Τα ερευνητικά ερωτήματα, λοιπόν, που τέθηκαν ήταν τα εξής:

- 1) Η ακρίβεια των ΜΦΟ σε δοκιμασίες που εξετάζουν την υποχρεωτική ετεροπροσωπία και την ταυτοπροσωπία αυξάνεται σε πιο προχωρημένα επίπεδα γλωσσομάθειας;
- 2) Εντοπίζονται διαφορές στις επιδόσεις των ΜΦΟ στις απαρεμφατικές δομές (δήλωση ταυτοπροσωπίας) και στις παρεμφατικές δομές με υποτακτική (δήλωση ετεροπροσωπίας);

4. Μεθοδολογία

4.1 Συμμετέχοντες

Προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στο τέλος του προηγούμενου κεφαλαίου, διεξήχθη ένα πείραμα. Σε αυτό συμμετείχαν εθελοντικά μια πειραματική ομάδα αποτελούμενη από πενήντα τρεις (53) ενήλικες ΜΦΟ της ιταλικής, όλοι ελληνόφωνοι μονόγλωσσοι, κάτοικοι της Ελλάδος και μια ομάδα ελέγχου αποτελούμενη από είκοσι πέντε (25) ενήλικες ΦΟ της ιταλικής, κάτοικοι της Βόρειας Ιταλίας.

Πριν από τη διεξαγωγή του πειράματος, οι συμμετέχοντες και των δύο ομάδων καλούνταν να απαντήσουν σε ένα αρκετά αναλυτικό ερωτηματολόγιο, το οποίο συνέβαλλε στη λεπτομερή σκιαγράφηση του προφίλ τους²³ (βλ. Παράρτημα 5). Ωστόσο, στο συγκεκριμένο σημείο θα παρουσιαστούν μόνο οι βασικές πληροφορίες σχετικά με το γλωσσικό προφίλ των συμμετεχόντων, καθώς η παρούσα μελέτη θα περιοριστεί στη σύγκριση των επιδόσεων των ενήλικων ΦΟ της ιταλικής με τις επιδόσεις των ενήλικων ΜΦΟ της ιταλικής διαφορετικών επιπέδων γλωσσομάθειας, ανεξαρτήτως άλλων παραγόντων (π.χ. φύλο, μορφωτικό επίπεδο, ιδιότητα κ.ά.).

Όσον αφορά την ομάδα των ΜΦΟ, εξασφαλίστηκε πως ήταν ομοιογενής τόσο ως προς το ότι όλοι ήταν ενήλικες, με εύρος που κυμαινόταν από τα 18 έτη και άνω, όσο και ως προς τον τρόπο εκμάθησης της ιταλικής ως Γ2, καθώς για όλους η εκμάθηση γινόταν μέσω συστηματικής διδασκαλίας (περιβάλλον τάξης). Βάσει των απαντήσεων

²³ Λαμβάνοντας υπόψιν τον Κανονισμό Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (GDPR) (<http://www.eugdpr.gr/>) και τους κανονισμούς της Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, τα προσωπικά δεδομένα που συνελέχθησαν, ανωνυμοποιήθηκαν και αξιοποιήθηκαν αποκλειστικά και μόνο για ερευνητικούς σκοπούς.

σχετικά με το επίπεδο γλωσσομάθειας, οι ΜΦΟ χωρίστηκαν σε: ΜΦΟ μεσαίου επιπέδου γλωσσομάθειας (επίπεδο Β1/2) (N= 24) και σε ΜΦΟ προχωρημένου επιπέδου γλωσσομάθειας (επίπεδο Γ1/2) (N= 29) (ο καθορισμός των επιπέδων γλωσσομάθειας βασίστηκε στο Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Γλώσσες). Από τους ΜΦΟ μεσαίου επιπέδου, οι δεκαέξι (66, 6 %) κατείχαν κάποιο σχετικό πιστοποιητικό γλωσσομάθειας, ενώ από τους ΜΦΟ προχωρημένου επιπέδου, σχετικό πιστοποιητικό γλωσσομάθειας κατείχαν οι είκοσι τέσσερις (82,7 %). Οι υπόλοιποι συμμετέχοντες ήταν χαρακτηρισμένοι από τους καθηγητές των εκπαιδευτικών μονάδων όπου φοιτούσαν ότι ανήκαν στα αντίστοιχα επίπεδα (Β1/2 ή Γ1/2), δίχως κάποια σχετική πιστοποίηση. Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει συνοπτικά τις βασικές πληροφορίες σχετικά με τους συμμετέχοντες του πειράματος:

Πίνακας 1: Γλωσσικό προφίλ συμμετεχόντων

Ομάδες	N	Γ1	Τρόπος εκμάθησης της ιταλικής
Μεσαίοι (Β1/2)	24	ελληνικά	Συστηματική διδασκαλία
Προχωρημένοι (Γ1/2)	29	ελληνικά	Συστηματική διδασκαλία
ΦΟ	25	ιταλικά	Φυσική έκθεση

4.2 Υλικό

Για τις ανάγκες της εν λόγω μελέτης σχεδιάστηκε ένα μη χρονομετρικό πείραμα το οποίο διενεργήθηκε διαδικτυακά μέσω της ηλεκτρονικής φόρμας Google. Η ηλεκτρονική μορφή του πειράματος επιλέχθηκε αφενός λόγω των δυσχερών συνθηκών που δημιούργησε η πανδημία Covid-19 και αφετέρου λόγω της

διευκόλυνσης ως προς τη συμμετοχή ΜΦΟ της ιταλικής από οποιοδήποτε μέρος της Ελλάδος αλλά και ΦΟ της ιταλικής.

Το πειραματικό υλικό αποτελούνταν συνολικά από τρεις δοκιμασίες: μία δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας, μία δοκιμασία παραγωγής γραπτού λόγου και μία δοκιμασία κατανόησης γραπτού λόγου. Η αρχική δοκιμασία αποσκοπούσε στην εξέταση της υπόρρητης γλωσσικής γνώσης των πληροφορητών όσον αφορά τον τρόπο δήλωσης της ταυτοπροσωπίας και της ετεροπροσωπίας σε προτάσεις-συμπληρώματα βουλευτικών κατηγορημάτων στην ιταλική. Όπως αναφέρουν οι White (2014) και Munnich, Flynn και Martohardjono (2013), η εν λόγω δοκιμασία παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για την υπόρρητη γλωσσική γνώση των πληροφορητών, καθώς τους καλεί με βάση αποκλειστικά και μόνο τη γλωσσική τους διαίσθηση να αξιολογήσουν την ορθότητα σχηματισμού των εξεταζόμενων προτάσεων, χωρίς να παράγουν γλώσσα. Η δεύτερη δοκιμασία ήταν πιο σύνθετη, καθώς εξέταζε τη χρήση της υποτακτικής σε συμπληρώματα βουλευτικών και κατευθυντικών κατηγορημάτων στην περίπτωση της ετεροπροσωπίας, ελέγχοντας ταυτόχρονα και τη μορφολογική επίγνωση των ΜΦΟ, στοιχείο απαραίτητο για τον ορθό σχηματισμό του απαιτούμενου κάθε φορά ρηματικού τύπου. Τέλος, η τρίτη δοκιμασία ήλεγχε την κατανόηση της χρήσης των απαρεμφατικών συμπληρωμάτων αποκλειστικά και μόνο για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας κατόπιν βουλευτικών ρημάτων.

Το παρόν πείραμα περιορίστηκε στις περιπτώσεις των βουλευτικών και των κατευθυντικών κατηγορημάτων, καθώς τα συγκεκριμένα κατηγορήματα παρουσιάζουν επιδράσεις υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας: η χρήση της υποτακτικής

εντός των συμπληρωμάτων απαγορεύει τη συναναφορά των υποκειμένων της κύριας και της δευτερεύουσας πρότασης (Farkas, 1992. Kempchinsky, 2009. Quer, 2009, 2017). Βέβαια, στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί πως από τις δοκιμασίες που εξετάζαν τον τρόπο δήλωσης της ταυτοπροσωπίας (δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας και κατανόησης) αποκλείστηκαν τα κατευθυντικά κατηγορήματα λόγω των σημασιολογικών τους ιδιοτήτων, οι οποίες εκ των πραγμάτων καθιστούν αδύνατη τη συναναφορά του υποκειμένου του ρήματος της κύριας πρότασης με το υποκείμενο της δευτερεύουσας (βλ. 2.1.1). Αυτά συμπεριλήφθηκαν στη δεύτερη δοκιμασία (δοκιμασία παραγωγής), η οποία αφορούσε αποκλειστικά τη δήλωση της ετεροπροσωπίας.

Σε όλες τις δοκιμασίες, η χρονική βαθμίδα της κύριας και της δευτερεύουσας πρότασης ήταν το σύγχρονο στο παρόν και ως εκ τούτου, σύμφωνα με την ακολουθία χρόνων, ο μοναδικός χρόνος που χρησιμοποιήθηκε ή εξεταζόταν ήταν ο ενεστώτας. Ακόμη, οι υπό εξέταση ρηματικοί τύποι των πειραματικών προτάσεων ανήκαν όλοι στην α' συζυγία, ώστε να αποκλειστεί το ενδεχόμενο εσφαλμένων απαντήσεων λόγω των διαφορετικών μορφολογικών καταλήξεων κάθε συζυγίας, στοιχείο που θα αύξανε τον βαθμό δυσκολίας για τους συμμετέχοντες.

Σημειωτέον, για τον σχεδιασμό των δύο πρώτων πειραματικών έργων (περιπτώσεις ετεροπροσωπίας) δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στον αποκλεισμό των παραγόντων πιθανής εξασθένησης της υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας. Τέτοιοι παράγοντες, όπως επισημαίνει ο Costantini (2009, 2016), είναι οι περιφραστικοί τύποι σε υποτακτική, όπως τα ρήματα παρακειμένου, υπερσυντέλικου ή stare + γερούνδιο (1α, 1β), οι τύποι παθητικής φωνής (2) και τα τροπικά ρήματα (3). Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις,

η συναναφορά του υποκειμένου της κύριας πρότασης με αυτό της δευτερεύουσας κρίνεται οριακά αποδεκτή από τους Ιταλούς ΦΟ²⁴. Η αποδεκτότητα, μάλιστα, φαίνεται να αυξάνεται στην περίπτωση συνδυασμού των παραπάνω παραγόντων (4):

(1) α. *Gianni₁ pensa che pro%?1/2 abbia*
Gianni₁ πιστεύω ότι pro%?1/2 έχω
superato l' esame.
περνάω ο εξέταση

«Ο Gianni₁ πιστεύει ότι pro%?1/2 έχει περάσει την εξέταση.»

β. *Gianni₁ teme che pro%?1/2 stia*
Gianni₁ φοβάμαι ότι pro%?1/2 είμαι
facendo errori.
κάνω λάθος

«Ο Gianni₁ φοβάται ότι pro%?1/2 κάνει λάθη.»

(2) *Gianni₁ spera che pro%?1/2 venga*
Gianni₁ ελπίζω ότι pro%?1/2 έρχομαι
promosso.
περνάω

«Ο Gianni₁ ελπίζει ότι pro%?1/2 θα περάσει (την εξέταση).»

(3) *Gianni₁ spera che pro%?1/2 possa*
Gianni₁ ελπίζω ότι pro%?1/2 μπορώ
partire domani.
φεύγω αύριο

«Ο Gianni₁ ελπίζει ότι pro%?1/2 μπορεί να φύγει αύριο.»

²⁴ Αντίστοιχα είναι τα πορίσματα των μελετητών και για τις υπόλοιπες ρομανικές γλώσσες, π.χ. για τα γαλλικά (Ruwet, 1984), για τα πορτογαλικά (Raposo, 1985), για τα καταλανικά (Picallo, 1985) και για τα ισπανικά (Quer, 2005).

(4) *Gianni₁ pensa che pro_{1/2} possa*
Gianni^{ON.EN.APS} πιστεύω^{OPICT.ENECT.3EN} ότι pro_{1/2} μπορώ^{YPIOT.ENECT.3EN}

aver fatto errori.
έχω^{APAREMF} κάνω^{MTX.PPK} λάθος^{AIT.PLHO.APS}

«Ο Gianni₁ νομίζει ότι pro_{1/2} μπορεί να έχει κάνει λάθη.»

Προκειμένου να ελεγχθεί εάν το πειραματικό υλικό που υιοθετήθηκε ήταν πράγματι κατάλληλο να μας οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα, πριν από την κυρίως έρευνα διενεργήθηκε ένα πιλοτικό πείραμα. Η πιλοτική ομάδα αποτελούνταν από 8 Ιταλούς ΦΟ οι οποίοι κλήθηκαν να απαντήσουν στις δοκιμασίες του πειράματος. Από την ανάλυση των δεδομένων των ΦΟ έγινε αντιληπτό πως κάποιες προτάσεις έπρεπε να ανασχεδιαστούν ή να αντικατασταθούν πλήρως, ώστε να αποκλειστούν τυχόν εσφαλμένες απαντήσεις λόγω λαθών που δεν σχετίζονταν με το φαινόμενο της υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας ή οφείλονταν σε λάθη λεξικά, ορθογραφικά κ.ά.

Στις επόμενες υποενότητες αναλύεται το πειραματικό υλικό που αξιοποιήθηκε σε κάθε δοκιμασία.

4.2.1 Δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας

Για την πρώτη πειραματική δοκιμασία, τη δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας, κατασκευάστηκαν συνολικά 80 προτάσεις, εκ των οποίων 64 ήταν οι πειραματικές προτάσεις και 16 οι προτάσεις-διασπαστές²⁵. Την κάθε πρόταση ακολουθούσε μια

²⁵ Έχει παρατηρηθεί πως και σε πολλές άλλες πειραματικές μελέτες δεν υπάρχει αντιστοιχία ένα προς ένα των πειραματικών προτάσεων και των προτάσεων-διασπαστών. Στην παρούσα μελέτη, η απόφαση αυτή έχει να κάνει και με το γεγονός ότι λόγω της εξ αποστάσεως χορήγησης επιθυμούσαμε να μειώσουμε τον χρόνο διεξαγωγής του πειράματος.

τακτική πενταβάθμια κλίμακα²⁶ (ordinal scale) τύπου Likert από το -2 έως το +2, βάσει της οποίας οι πληροφορητές καλούνταν να αξιολογήσουν την ορθότητα σχηματισμού της (βλ. Διαδικασία).

Τις πειραματικές προτάσεις αποτελούσαν 32 ορθά σχηματισμένες (γραμματικές) προτάσεις και 32 μη ορθά σχηματισμένες (αντιγραμματικές) προτάσεις στην ιταλική. Η ορθότητα ή μη των προτάσεων είχε ελεγχθεί από 10 ΦΟ της ιταλικής, από 2 ΦΟ κατά τον σχεδιασμό του πειράματος και από 8 ΦΟ κατά την πιλοτική εφαρμογή του (βλ. παραπάνω). Όλες οι προτάσεις λειτουργούσαν ως συμπλήρωμα σε ένα από τα ακόλουθα τέσσερα βουλητικά κατηγορήματα²⁷: *volere* «θέλω», *desiderare* «επιθυμώ», *preferire* «προτιμώ» και *augurarsi* «εύχομαι», με τις μισές να δηλώνουν ετεροπροσωπία και τις άλλες μισές ταυτοπροσωπία. Πριν από την κάθε πρόταση-στόχο, προηγούνταν μια σύντομη πρόταση η οποία εισήγαγε τους πληροφορητές στο περιεχόμενο και αποσαφήνιζε εάν η ερμηνεία της ταυτοπροσωπίας ή της ετεροπροσωπίας ήταν η κατάλληλη. Στις γραμματικές προτάσεις για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας το ρήμα της εγκιβωτισμένης πρότασης βρισκόταν σε υποτακτική, στις μισές το υποκείμενο ήταν εκπεφρασμένο, ενώ στις άλλες μισές παραλειπόταν (δηλωνόταν στην εισαγωγική πρόταση). Αντίθετα, για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας χρησιμοποιούνταν η απαραιτητική δομή. Στην αντίστροφη περίπτωση, η επιλογή του απαραιτητικού για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας ή

²⁶ Σύμφωνα με τη Sorace (1996), η διαβαθμισμένη κλίμακα επιλύει το πρόβλημα της κατηγορηματικότητας (categorical decision), η οποία προκύπτει όταν η κλίμακα για τη γραμματικότητα είναι διχοτομική αναγκάζοντας τον συμμετέχοντα να αποφασίσει ανάμεσα σε δυο κατηγορίες: την πλήρως γραμματική δομή ή την πλήρως αντιγραμματική.

²⁷ Η αξιοποίηση μόνο των βουλητικών ρημάτων εξάρτησης (και όχι των κατευθυντικών) έγινε αφενός γιατί η εν λόγω δοκιμασία περιελάμβανε και περιπτώσεις ταυτοπροσωπίας και αφετέρου λόγω της σχετικά μεγάλης έκτασης της συγκεκριμένης δοκιμασίας.

της υποτακτικής για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας αξιοποιήθηκε για την παραγωγή των αντιγραμματικών προτάσεων της δοκιμασίας.

Όσον αφορά τη δομή των προτάσεων-στόχων, όλες αποτελούνταν από ένα βουλητικό ρήμα εξάρτησης το οποίο είχε ως συμπλήρωμα έναν παρεμφατικό ή παρεμφατικό τύπο (ΣΔ *che* + υποτακτική) ακολουθούμενο από ένα άμεσο ή/ ή και έμμεσο αντικείμενο και κάποιον επιρρηματικό προσδιορισμό. Για κάθε ρήμα εξάρτησης, τα υποκείμενα των συμπληρωμάτων ήταν τα μισά σε γ' ενικό πρόσωπο και τα άλλα μισά σε γ' πληθυντικό (το γ' πρόσωπο επιλέχθηκε αφενός διότι στα ρήματα της α' συζυγίας οι καταλήξεις του β' ενικού και του α' πληθυντικού προσώπου της υποτακτικής ενεστώτα ταυτίζονται με τις καταλήξεις των αντίστοιχων προσώπων της οριστικής και αφετέρου διότι στην υποτακτική ενεστώτα τα τρία πρόσωπα του ενικού αριθμού έχουν τις ίδιες καταλήξεις. Ως εκ τούτου, αποκλείστηκε η επιλογή του α' και β' προσώπου και επιλέχθηκε το γ' πρόσωπο σε ενικό και πληθυντικό αριθμό, αντίστοιχα). Ακόμη, στις προτάσεις που δήλωναν ετεροπροσωπία, πριν από το βουλητικό ρήμα υπήρχε και ένα έμψυχο υποκείμενο το οποίο ήταν διαφορετικό από το υποκείμενο (εκπεφρασμένο ή μη) της συμπληρωματικής πρότασης που ακολουθούσε.

Ανά περίπτωση ετεροπροσωπίας/ταυτοπροσωπίας σχεδιάστηκαν τέσσερις προτάσεις-στόχοι για καθένα από τα τέσσερα κατηγορήματα. Οι μισές προτάσεις ήταν γραμματικές και οι άλλες μισές αντιγραμματικές:

Πίνακας 2: Οι πειραματικές προτάσεις της δοκιμασίας κρίσης γραμματικότητας

Συναναφορά	Γραμματικότητα	Πλήθος προτάσεων
Ταυτοπροσωπία	Γραμματικές	16
	Αντιγραμματικές	16
Ετεροπροσωπία	Γραμματικές	16 (8 με εμφανές Υ, 8 με pro)
	Αντιγραμματικές	16 (8 με εμφανές Υ, 8 με pro)
<i>Σύνολο</i>		64

Οι μεταβλητές, λοιπόν, οι οποίες ελήφθησαν υπόψιν στην πρώτη πειραματική δοκιμασία ήταν η γραμματικότητα (εάν δηλ. επρόκειτο για γραμματικές ή αντιγραμματικές προτάσεις στην ιταλική), η συναναφορά ή μη του υποκειμένου της κύριας πρότασης και της δευτερεύουσας (εάν δηλ. επρόκειτο για ταυτοπροσωπία ή ετεροπροσωπία) και η εκφορά ή μη του υποκειμένου στην περίπτωση της ετεροπροσωπίας. Στους Πίνακες 3 και 4 παρουσιάζονται οι προαναφερθείσες μεταβλητές, οι συνθήκες που προκύπτουν και το πλήθος των σχετικών προτάσεων:

Πίνακας 3: Οι γραμματικές προτάσεις του πειράματος

Συναναφορά	Ρήμα	Υ εξαρτημένης πρότασης	Συνθήκες	Πλήθος προτάσεων
Ταυτοπροσωπία	Απαρεμφατικό	-	1	16
Ετεροπροσωπία	Παρεμφατικό	Εμφανές	2	8
Ετεροπροσωπία	Παρεμφατικό	Κενό	3	8
<i>Σύνολο</i>				32

Τα παραδείγματα 5-7 αποτελούν ένα δείγμα των γραμματικών προτάσεων που σχεδιάστηκαν για την καθεμία από τις παραπάνω πειραματικές συνθήκες:

(Συνθήκη 1)

- (5) *Alessia organizza una festa.*
Alessia^{ON.EN.ΘΗΛ} οργανώνω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} μια^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} γιορτή^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ}
- Vuole invitare oltre le sue*
θέλω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} προσκαλώ^{ΑΠΑΡΕΜΦ} εκτός η^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΘΗΛ} δική της^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΘΗΛ}
- nuove amiche anche delle vecchie*
καινούρια^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΘΗΛ} φίλη^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΘΗΛ} επίσης κάποια^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΘΗΛ} παλιά^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΘΗΛ}

«Η Alessia οργανώνει μια γιορτή. Θέλει να προσκαλέσει εκτός από τις καινούριες φίλες της και κάποιες παλιές.»

(Συνθήκη 2)

- (6) *Il professore ha corretto l'*
ο^{ON.EN.ΑΡΣ} καθηγητής^{ON.EN.ΑΡΣ} έχω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} διορθώνω^{ΜΤΧ.ΠΡΚ} ο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ}
- esercizio. Lo studente vuole che il*
άσκηση^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} ο^{ON.EN.ΑΡΣ} μαθητής^{ON.EN.ΑΡΣ} θέλω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} να ο^{ON.EN.ΑΡΣ}
- professore gli spieghi gli errori per*
καθηγητής^{ON.EN.ΑΡΣ} σ' αυτόν εξηγώ^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} ο^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ} λάθος^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ} για
- capir(e)=li.*
καταλαβαίνω^{ΑΠΑΡΕΜΦ=αυτόν} ΠΛΗΘ.ΑΡΣ.

«Ο καθηγητής διόρθωσε το τεστ. Ο μαθητής θέλει ο καθηγητής να του εξηγήσει τα λάθη για να τα καταλάβει.»

(Συνθήκη 3)

- (7) *Paola prende il cellulare a scuola.*
Paola^{ON.EN.ΘΗΛ} παίρνω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} ο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} κινητό^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} σε σχολείο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ}
- Sua madre, però, vuole che lasci*
Δική της^{ON.EN.ΘΗΛ} μητέρα^{ON.EN.ΘΗΛ}, όμως, θέλω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} να αφήνω^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ}
- Il cellulare a casa.*
ο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} κινητό^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} σε σπίτι^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ}

«Η Paola παίρνει το κινητό στο σχολείο. Η μητέρα της, όμως, θέλει να αφήνει το κινητό στο σπίτι.»

Πίνακας 4: Οι αντιγραμματικές προτάσεις του πειράματος

Συναναφορά	Ρήμα	Υ εξαρτημένης πρότασης	Συνθήκες	Πλήθος προτάσεων
Ταυτοπροσωπία	Παρεμφατικό	-	1	16
Ετεροπροσωπία	Απαρεμφατικό	Εμφανές	2	8
Ετεροπροσωπία	Απαρεμφατικό	Κενό	3	8
			<i>Σύνολο</i>	<i>32</i>

Τα παραδείγματα 8-10 αποτελούν ένα δείγμα των αντιγραμματικών προτάσεων που σχεδιάστηκαν για την καθεμία από τις παραπάνω πειραματικές συνθήκες:

(Συνθήκη 1)

(8) **Gianni non può aprire la pagina.*
Gianni^{ON.EN.APΣ} *δεν μπορώ*^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} *ανοίγω*^{ΑΠΑΡΕΜΦ} *η*^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} *σελίδα*^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ}

Vuole che la ricarichi di nuovo.
Θέλω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} *να* *αυτήν*^{ΕΝ.ΘΗΛ} *εκκινώ*^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} *εκ νέου*

(Συνθήκη 2)

(9) **Giulia non aveva previsto la*
Giulia^{ON.EN.ΘΗΛ} *δεν έχω*^{ΟΡΙΣΤ.ΠΡΤ.3ΕΝ} *προβλέπω*^{ΜΤΧ.ΠΡΚ} *η*^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ}

confusione. *Lorenzo vuole Giulia*
αναστάτωση^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} *Lorenzo*^{ON.EN.APΣ} *θέλω*^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} *Giulia*^{ON.EN.ΘΗΛ}

pensare meglio a=lle conseguenze.
σκέφτομαι^{ΑΠΑΡΕΜΦ} *καλύτερα* *σε=η*^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΘΗΛ} *συνέπεια*^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΘΗΛ}

(Συνθήκη 3)

(10) **I testimoni non sono molto*
Ο^{ON.ΠΛΗΘ.APΣ} *μάρτυρας*^{ON.ΠΛΗΘ.APΣ} *δεν είμαι*^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΠΛΗΘ} *πολύ*

chiari. *Il poliziotto vuole*
ξεκάθαρος^{ON.ΠΛΗΘ.APΣ} *Ο*^{ON.EN.APΣ} *αστυνόμος*^{ON.EN.APΣ} *θέλω*^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ}

spiegare il fatto con più
εξηγώ^{ΑΠΑΡΕΜΦ} ο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} συμβάν^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} με περισσότερος^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ}

dettagli.
λεπτομέρεια^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ}

Πέραν των πειραματικών ζευγών, σχεδιάστηκαν και 16 σύντομες προτάσεις-διασπαστές οι οποίες ήταν ανάλογες σε έκταση με τις πειραματικές προτάσεις και περιελάμβαναν δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις σε οριστική. Αποτελούνταν από ένα ρήμα εξάρτησης (με ή χωρίς εκπεφρασμένο υποκείμενο), ένα αντικείμενο, τον αναφορικό ΣΔ *che*, ένα ρήμα με αντικείμενο ή υποκείμενο και κάποιον επιρρηματικό προσδιορισμό. Οι προτάσεις αυτές λειτουργούσαν ως διασπαστές προσοχής (*fillers*), καθώς είχαν ως σκοπό να μην εξοικειώνονται οι συμμετέχοντες με τους υπό εξέταση τύπους προτάσεων (βλ. παράδειγμα 11).

(11) *Vedo una ragazza che dipinge*
Βλέπω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.1ΕΝ} μία^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} κοπέλα^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} που ζωγραφίζω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ}

qualcosa su=lla lavagna.
κάτι πάνω=η^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} πίνακα^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ}

«Βλέπω ένα κορίτσι που ζωγραφίζει κάτι στον πίνακα.»

Το σύνολο των προτάσεων που κατασκευάστηκαν για την εν λόγω δοκιμασία παρατίθεται στο Παράρτημα 4. Α.

4.2.2 Δοκιμασία παραγωγής

Η πειραματική δοκιμασία για την εκμαίευση του γραπτού λόγου ήταν μια δοκιμασία συμπλήρωσης κενών η οποία ήλεγχε τους ΜΦΟ ως προς τη χρήση της υποτακτικής σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα, καθώς και ως προς τον ορθό σχηματισμό της

(μορφολογική επίγνωση). Απαρτιζόταν από 20 πειραματικές προτάσεις, οι μισές εκ των οποίων αφορούσαν τη χρήση της υποτακτικής για τη δήλωση της υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας κατόπιν βουλευτικών κατηγορημάτων και οι άλλες μισές κατόπιν κατευθυντικών κατηγορημάτων. Σε κάθε πρόταση, ο ζητούμενος ρηματικός τύπος προς συμπλήρωση βρισκόταν μέσα σε παρένθεση, σε απαρεμφατική μορφή.

Οι προτάσεις της συγκεκριμένης δοκιμασίας αποτελούνταν από ένα έμψυχο υποκείμενο ακολουθούμενο από ένα ρήμα εξάρτησης (βουλευτικό ή κατευθυντικό) το οποίο είχε ως συμπλήρωμα μία δευτερεύουσα πρόταση που εισαγόταν με τον ΣΔ *che* και είχε ένα εμφανές υποκείμενο, διαφορετικό από αυτό της κύριας, έναν απαρεμφατικό τύπο προς συμπλήρωση (σε παρένθεση) και ένα αντικείμενο. Για την κάθε κατηγορία κατηγορημάτων τα μισά υποκείμενα των συμπληρωματικών προτάσεων ήταν σε γ' ενικό πρόσωπο και τα άλλα μισά σε γ' πληθυντικό (για τον λόγο επιλογής των συγκεκριμένων προσώπων, βλ. υποενότητα 4.2.1). Στον Πίνακα 5 παρουσιάζονται συνοπτικά οι μεταβλητές ανά συνθήκη, καθώς και το πλήθος των προτάσεων:

Πίνακας 5: Οι προτάσεις της δοκιμασίας παραγωγής

Ρήμα	πρόσωπο/αριθμός	Συνθήκες	Πλήθος προτάσεων
βουλευτικό	γ' ενικό	1	5
βουλευτικό	γ' πληθυντικό	2	5
κατευθυντικό	γ' ενικό	3	5
κατευθυντικό	γ' πληθυντικό	4	5
		Σύνολο	20

Μερικά δείγματα των πειραματικών προτάσεων παρουσιάζονται στα παραδείγματα 12-15. (Για το κάθε κενό οι απαντήσεις δίνονται σε έντονη γραφή). Όλες οι

πειραματικές προτάσεις της δοκιμασίας παραγωγής γραπτού λόγου παρατίθενται στο Παράρτημα 4. Β.

(Συνθήκη 1)

(12) *Andrea si augura che Martina*
Andrea^{ON.EN.APΣ} ΑΥΤΟΠ.εύχομαι^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} να Martina^{ON.EN.ΘΗΛ}

...*trovi*.....(*trovare*) *il numero giusto.*
...βρίσκω^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} (βρίσκω^{ΑΠΑΡΕΜΦ}) ο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} νούμερο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} σωστός^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ}

«Ο Andrea εύχεται η Martina...να βρει... (βρίσκω) το σωστό νούμερο.»

(Συνθήκη 2)

(13) *Marta desidera che gli ospiti*
Marta^{ON.EN.ΘΗΛ} επιθυμώ^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} να ο^{ON.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ} καλεσμένος^{ON.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ}

...*assaggio*.....(*assaggiare*) *la sua*
...δοκιμάζω^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΠΛΗΘ} ... (δοκιμάζω^{ΑΠΑΡΕΜΦ}) η^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} δική της^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ}

pizza.
πίτσα^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ}

«Η Marta επιθυμεί οι καλεσμένοι ...να δοκιμάσουν... (δοκιμάζω) την πίτσα της.»

(Συνθήκη 3)

(14) *Il dietologo raccomanda che Fulvio*
Ο^{ON.EN.ΑΡΣ} διαιτολόγος^{ON.EN.ΑΡΣ} συνιστώ^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} να Fulvio^{ON.EN.ΑΡΣ}

...*provi*.....(*provare*) *a seguire una*
...δοκιμάζω^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} (δοκιμάζω^{ΑΠΑΡΕΜΦ}) να ακολουθώ^{ΑΠΑΡΕΜΦ} μια^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ}

dieta più sana.
διατροφή^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} περισσότερο υγιεινή^{ON.EN.ΘΗΛ}

«Ο διαιτολόγος συνιστά ο Fulvio...να δοκιμάσει... (δοκιμάζω) να ακολουθήσει μια πιο υγιεινή διατροφή.»

(Συνθήκη 4)

(15) *Il professore chiede che gli studenti*
Ο^{ΟΝ.ΕΝ.ΑΡΣ} καθηγητής^{ΟΝ.ΕΝ.ΑΡΣ} ζητάω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} να ο^{ΟΝ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ} μαθητής^{ΟΝ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ}

...*frequentino*.....(*frequentare*) *tutte le*
...παρακολουθώ^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΠΛΗΘ} .. (παρακολουθώ^{ΑΠΑΡΕΜΦ})όλη^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΘΗΛ} η^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΘΗΛ}

lezione.

μαθήμα^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΘΗΛ}

«Ο καθηγητής ζητά οι μαθητές ...να παρακολουθούν..(παρακολουθώ) όλα τα μαθήματα.»

4.2.3 Δοκιμασία κατανόησης

Ολοκληρώνοντας με τις πειραματικές δοκιμασίες, η τρίτη και τελευταία ήταν μια σύντομη δοκιμασία κατανόησης γραπτού λόγου η οποία εξέταζε τη γνώση των πληροφορητών ως προς τη χρήση των απαρεμφατικών συμπληρωμάτων αποκλειστικά και μόνο για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας κατόπιν βουλευτικών κατηγορημάτων. Στην ουσία, η εν λόγω δοκιμασία εξέταζε εάν υπάρχει μη σταθερότητα στην κρίση με δεδομένα και τα σημασιολογικά/πραγματολογικά χαρακτηριστικά της ονοματικής φράσης και του ρήματος της εισαγωγικής πρότασης (screening test).

Η συγκεκριμένη δοκιμασία αποτελούνταν από 10 ζεύγη προτάσεων, το καθένα από τα οποία περιελάμβανε μια εισαγωγική πρόταση και μια πρόταση-στόχο. Οι εισαγωγικές προτάσεις περιελάμβαναν ένα ή δύο υποκείμενα και ένα κατηγορημα με ή χωρίς κάποιον επιρρηματικό προσδιορισμό, ενώ οι προτάσεις-στόχοι των ερωτήσεων κατανόησης περιελάμβαναν κάποιο βουλευτικό κατηγορημα με ή χωρίς κάποιον επιρρηματικό προσδιορισμό το οποίο είχε ως υποκείμενο ένα από τα δύο

προαναφερθέντα υποκείμενα, στην περίπτωση που προηγούνταν μια εισαγωγική πρόταση με δύο υποκείμενα, ή ένα υποκείμενο ξεχωριστό, στην περίπτωση που προηγούνταν μια εισαγωγική πρόταση με ένα υποκείμενο. Για κάθε ζεύγος προτάσεων κατασκευάστηκε και μια αντίστοιχη ερώτηση κατανόησης η οποία ακολουθούσε ελέγχοντας την αναγνώριση του υποκειμένου του απαρεμφατικού συμπληρώματος το οποίο είχε μόλις προηγηθεί (βλ. παραδείγματα 16-17).

Αξίζει να σημειωθεί πως τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά των ΟΦ και του ρήματος της εισαγωγικής πρότασης επιχειρήθηκε να διαχειριστούν με τέτοιον τρόπο, ώστε να υπάρχει ένας σχετικός βαθμός δυσκολίας στην εν λόγω δοκιμασία. Σε κάθε ερώτηση, μάλιστα, υπήρχε και μία επιλογή η οποία δήλωνε την ύπαρξη αμφισημίας ως προς το υποκείμενο του απαρεμφατικού τύπου.

(16) *Daniela e Maria parlano de=i*
 Daniela^{ΟΝ.ΕΝ.ΘΗΛ} και Maria^{ΟΝ.ΕΝ.ΘΗΛ} μιλάω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΠΛΗΘ} για=ο^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ}

loro piani futuri. Daniela
 δικός τους^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ} σχέδιο^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ} μελλοντικός^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ} Daniela^{ΟΝ.ΕΝ.ΘΗΛ}

vuole visitare Roma quest' estate.
 θέλει^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} επισκέφτομαι^{ΑΠΑΡΕΜΦ} Ρώμη^{ΑΙΤ.ΕΝ} αυτή^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} καλοκαίρι^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ}

«Η Daniela και η Maria μιλούν για τα μελλοντικά τους σχέδια. Η Daniela θέλει να επισκεφτεί τη Ρώμη αυτό το καλοκαίρι.»

Chi visita Roma quest' estate? «Ποιος να επισκεφτεί τη Ρώμη αυτό το καλοκαίρι;»

- a) Daniela e Maria «η Daniela και η Maria»
- b) Daniela «η Daniela»
- c) Maria «η Maria»

(17) *Le case editrici tardano a*
 Η^{ΟΝ.ΠΛΗΘ.ΘΗΛ} οίκος^{ΟΝ.ΠΛΗΘ.ΘΗΛ} εκδοτική^{ΟΝ.ΠΛΗΘ.ΘΗΛ} αργώ^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΠΛΗΘ} να
rispondere. Ma, lo scrittore spera di
 απαντάω^{ΑΠΑΡΕΜΦ.} Μα, ο^{ΟΝ.ΕΝ.ΑΡΣ} συγγραφέας^{ΟΝ.ΕΝ.ΑΡΣ} ελπίζω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ} να
pubblicare il suo libro quest'
 δημοσιεύω^{ΑΠΑΡΕΜΦ} ο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} δικός του^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} βιβλίο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} αυτός^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ}
anno.
 χρόνος^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ}

«Οι εκδοτικοί οίκοι αργούν να απαντήσουν. Όμως, ο συγγραφέας ελπίζει να δημοσιεύσει το βιβλίο του φέτος.»

Chi pubblica il suo libro? «Ποιος να δημοσιεύσει το βιβλίο του;»

- a) le case editrici «οι εκδοτικοί οίκοι»
- b) lo scrittore «ο συγγραφέας»
- c) le case editrici e lo scrittore «οι εκδοτικοί οίκοι και ο συγγραφέας»

Σε όλες τις ερωτήσεις, η σωστή επιλογή ήταν εκείνη στην οποία το υποκείμενο του ρήματος της κύριας πρότασης της πρότασης-στόχου ήταν και υποκείμενο του απαρεμφατικού συμπληρώματος, καθώς η χρήση απαρεμφατικών συμπληρωμάτων κατόπιν βουλητικών ρημάτων εξάρτησης συνεπάγεται υποχρεωτικά τη συναναφορά των υποκειμένων των δύο προτάσεων. Συνεπώς, για το (16) η σωστή απάντηση ήταν το b) *Daniela* και για το (17) η σωστή απάντηση ήταν το b) *lo scrittore*.

Για όλα τα τεμάχια της δοκιμασίας κατανόησης βλέπε Παράρτημα 4. Γ.

4.3 Διαδικασία

Η συμμετοχή των πληροφορητών στο προαναφερθέν πείραμα γινόταν διαδικτυακά,

μέσω της φόρμας Google, η διαδικασία για τη συμπλήρωση της οποίας ήταν πολύ συγκεκριμένη. Τα τρία πειραματικά έργα παρουσιάζονταν με τη σειρά: δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας, δοκιμασία συμπλήρωσης κενών, δοκιμασία κατανόησης και η μετάβαση από την κάθε δοκιμασία στην επόμενη γινόταν με την επιλογή «Επόμενο». Ο εκτιμώμενος συνολικός χρόνος για την ολοκλήρωση και των τριών δοκιμασιών, με βάση τον πιλότο, κυμαινόταν στα 30'. Δεν υπήρχε χρονικός περιορισμός, ωστόσο, στη δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας και κατανόησης η οδηγία στους συμμετέχοντες ήταν να δώσουν την πρώτη απάντηση που τους φαινόταν ως ορθή, ώστε να αξιοποιήσουν τη γλωσσική τους διαίσθηση (βλ. παρακάτω).

Για καθεμία δοκιμασία δίνονταν σαφείς οδηγίες (στην ελληνική για τους ΜΦΟ και στην ιταλική για τους ΦΟ) σχετικά με το τι ζητούνταν. Και στις τρεις δοκιμασίες οι πειραματικές προτάσεις παρουσιάζονταν με τυχαία σειρά, ενώ για όλες, οι απαντήσεις ήταν υποχρεωτικές.

Στη πρώτη πειραματική δοκιμασία (κρίση γραμματικότητας) οι πληροφορητές καλούνταν με βάση τη γλωσσική τους διαίσθηση να αξιολογήσουν εάν οι προτάσεις που διάβαζαν ήταν ορθά σχηματισμένες στα ιταλικά ή όχι βαθμολογώντας τις σε μία πενταβάθμια κλίμακα τύπου Likert από το -2 έως το +2, ως εξής:

-2 = απολύτως λανθασμένη

-1 = λανθασμένη

0 = δεν ξέρω

+1 = σωστή

+2 = απολύτως σωστή

Καλούνταν να σημειώσουν την πρώτη απάντηση που τους ερχόταν αυθόρμητα στο μυαλό, ενώ διευκρινιζόταν πως τα όποια προβλήματα εντόπιζαν σε κάποιες από τις προτάσεις δεν αφορούσαν το λεξιλόγιο ή την ορθογραφία.

Όσες απαντήσεις βρίσκονταν στη λάθος πλευρά της κλίμακας θεωρούνταν λανθασμένες, ενώ όσες βρίσκονταν στη σωστή πλευρά θεωρούνταν σωστές. Παραδείγματος χάριν, για μια ορθά σχηματισμένη πρόταση οι κρίσεις +1, +2 λαμβάνονταν ως σωστές απαντήσεις, ενώ οι κρίσεις -1 ή -2 λαμβάνονταν ως λανθασμένες. Αντίστοιχα, για μια μη ορθά σχηματισμένη πρόταση οι κρίσεις -1, -2 λαμβάνονταν ως σωστές απαντήσεις, ενώ οι κρίσεις +1, +2 λαμβάνονταν ως λανθασμένες.

Προκειμένου οι πληροφορητές να εξοικειωθούν με τη συγκεκριμένη δοκιμασία και να διασφαλιστεί πως είχαν κατανοήσει τη χρήση της κλίμακας, κατόπιν των οδηγιών, τους παρουσιάζονταν δύο ενδεικτικά παραδείγματα (από τις προτάσεις- διασπαστές) με τις προτεινόμενες απαντήσεις, π.χ.:

(+2)

(18) *Uso* *il* *lessico* *che* *contiene*
Χρησιμοποιώ^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.1ΕΝ} ο^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} λεξικό^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΑΡΣ} που περιέχω^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ}
i *termini* *in una* *versione* *semplificata.*
ο^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ} όρος^{ΑΙΤ.ΠΛΗΘ.ΑΡΣ} σε μια^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} έκδοση^{ΑΙΤ.ΘΗΛ.ΕΝ} απλοποιώ^{ΜΤΧ.ΠΡΚ.ΘΗΛ}

«Χρησιμοποιώ το λεξικό που περιέχει τους όρους σε μια απλοποιημένη έκδοση.»

(-2)

(19) *Noto* *una* *donna* *che guidi*
Παρατηρώ^{ΟΡΙΣΤ.ΕΝΕΣΤ.1ΕΝ} μια^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} γυναίκα^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} που οδηγώ^{ΥΠΟΤ.ΕΝΕΣΤ.3ΕΝ}

la macchina nervosamente.
η^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} αμάξι^{ΑΙΤ.ΕΝ.ΘΗΛ} νευρικά

«Παρατηρώ μια γυναίκα που οδηγεί το αμάξι νευρικά.»

Στη δοκιμασία παραγωγής γραπτού λόγου, που ακολουθούσε, οι πληροφορητές καλούνταν να συμπληρώσουν τα κενά 20 προτάσεων τοποθετώντας τον απαρεμφατικό τύπο, ο οποίος τους δινόταν σε παρένθεση, στην κατάλληλη έγκλιση και στο σωστό πρόσωπο. Όλες οι προτάσεις εξέταζαν τη γνώση των πληροφορητών ως προς τον τρόπο δήλωσης της ετεροπροσωπίας με βουλητικά και κατευθυντικά κατηγορήματα. Παράλληλα, ήλεγχαν και τη μορφολογική τους επίγνωση, καθώς το ρήμα με το οποίο θα συμπλήρωναν σωστά την κάθε πειραματική πρόταση - συμπλήρωμα, έπρεπε αφενός να τεθεί στην υποτακτική, εφόσον για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας κατόπιν των συγκεκριμένων κατηγορημάτων απαιτείται παρεμφατική συμπληρωματική πρόταση με υποτακτική και αφετέρου να συμφωνεί σε πρόσωπο και αριθμό με το υποκείμενο της δευτερεύουσας συμπληρωματικής πρότασης (γ' ενικό ή γ' πληθυντικό) (βλ. παραδείγματα 12-15).

Τέλος, στη δοκιμασία κατανόησης της χρήσης των απαρεμφατικών συμπληρωμάτων για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας, οι συμμετέχοντες έπρεπε να διαβάσουν συνολικά 10 ζεύγη προτάσεων και να απαντήσουν στην ερώτηση που ακολουθούσε το καθένα επιλέγοντας τη σωστή απάντηση από τις 3 εναλλακτικές που τους δίνονταν. Οι ερωτήσεις ήλεγχαν την ικανότητα των πληροφορητών να αναγνωρίζουν το υποκείμενο του απαρεμφατικού συμπληρώματος σε περιβάλλοντα που σημασιολογικά και πραγματολογικά υπάρχει ανταγωνισμός. Σε όλες τις ερωτήσεις, λοιπόν, η σωστή επιλογή ήταν εκείνη στην οποία το υποκείμενο του ρήματος της

κύριας πρότασης ήταν και υποκείμενο του απαρεμφατικού συμπληρώματος, καθώς η χρήση απαρεμφατικών συμπληρωμάτων κατόπιν βουλητικών ρημάτων εξάρτησης συνεπάγεται υποχρεωτικά τη συναναφορά των υποκειμένων των δύο προτάσεων (βλ. παραδείγματα 16-17). Από τους συμμετέχοντες ζητούνταν να κάνουν την επιλογή τους όσο το δυνατόν πιο γρήγορα.

4.4 Επεξεργασία δεδομένων και αναλύσεις

Οι απαντήσεις που συνελέχθησαν για το κάθε πειραματικό έργο κωδικοποιήθηκαν σε αρχεία Microsoft Excel και τα δεδομένα αναλύθηκαν στατιστικά μέσω του Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) (version 26.0), ένα από τα πιο διαδεδομένα στατιστικά πακέτα για την ανάλυση ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί πως για τη διεξαγωγή των στατιστικών αναλύσεων στη δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας, η πενταβάθμια κλίμακα μετατράπηκε σε τριτοβάθμια από το 1 έως το 3, η κάθε τιμή της οποίας είχε μια συγκεκριμένη ερμηνεία, ανάλογη με το είδος των προτάσεων:

- 1: Σωστό (+2, +1 για τις ορθά σχηματισμένες, -1,-2 για τις μη ορθά σχηματισμένες)
- 2: Λάθος (+2, +1 για τις μη ορθά σχηματισμένες, -1,-2 για τις ορθά σχηματισμένες)
- 3: Δεν ξέρω (0 και για τα δύο είδη προτάσεων)

Για τον υπολογισμό των ποσοστών ακριβείας στη συγκεκριμένη δοκιμασία αξιοποιήθηκαν οι απαντήσεις «Σωστό» και «Λάθος», ενώ οι απαντήσεις «Δεν ξέρω»

ελήφθησαν υπόψιν μόνο στην περιγραφική στατιστική και όχι στην επαγωγική (βλ. παρακάτω).

Για τις δοκιμασίες παραγωγής και κατανόησης, τα σκορ επιτυχίας και ακριβείας, αντίστοιχα, προέκυψαν από τον αριθμό των σωστών απαντήσεων των συμμετεχόντων.

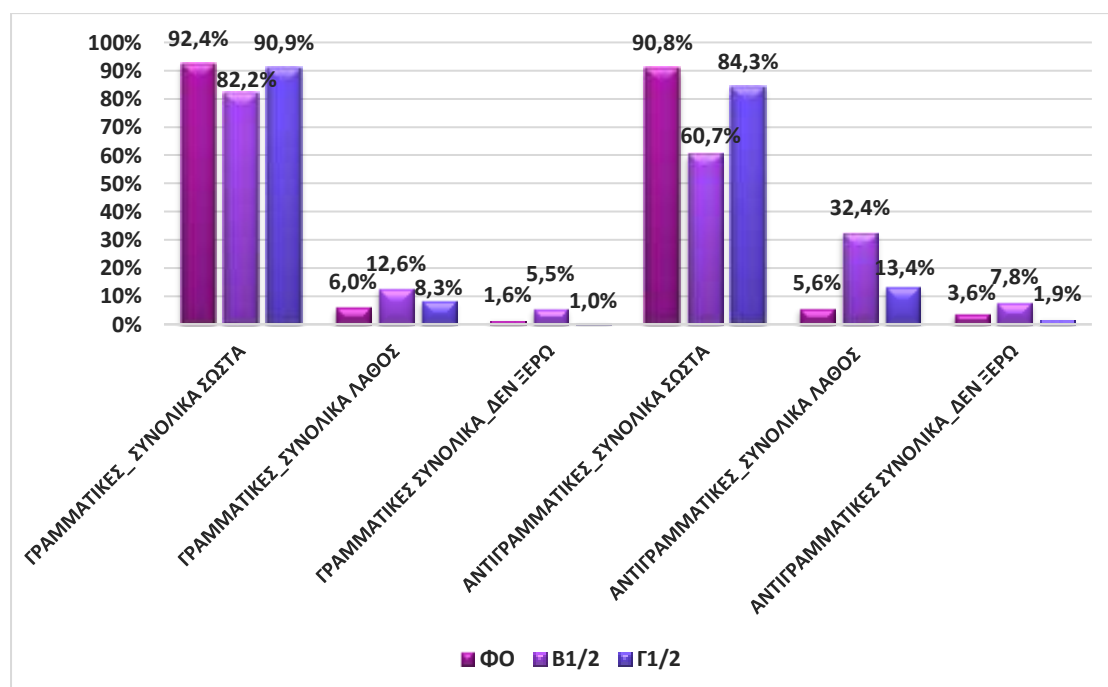
Και για τις τρεις δοκιμασίες πραγματοποιήθηκαν αναλύσεις στο πλαίσιο της Περιγραφικής και Επαγωγικής Στατιστικής, παίρνοντας ως παραδοχή ότι η εξαρτημένη μεταβλητή που μελετάμε (επιδόσεις συμμετεχόντων) είναι συνεχής ποσοτική, ενώ η ανεξάρτητη μεταβλητή (ομάδα συμμετεχόντων: ΦΟ, ΜΦΟ προχωρημένου επιπέδου γλωσσομάθειας, ΜΦΟ μεσαίου επιπέδου γλωσσομάθειας) είναι κατηγορική. Πιο αναλυτικά, για την περιγραφική στατιστική ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν πίνακες συχνοτήτων (Frequencies). Στην επαγωγική στατιστική ανάλυση για τις συγκρίσεις των επιδόσεων των συμμετεχόντων κάθε ομάδας ανά συνθήκη αξιοποιήθηκε το μη-παραμετρικό τεστ Kruskal-Wallis (αντί για το αντίστοιχο παραμετρικό τεστ One-Way Anova), αφού τα δεδομένα δεν ακολουθούν την κανονική κατανομή, ενδεχομένως λόγω του μικρού μεγέθους του δείγματος ($N < 30$ ανά ομάδα). Κάθε φορά χρησιμοποιήθηκε ως μηδενική υπόθεση H_0 ότι υπάρχει ομοιογένεια (δεν υπάρχει διαφορά) ανάμεσα στις τρεις ομάδες ως προς τη συνθήκη που μελετάμε και ως εναλλακτική υπόθεση H_1 ότι δεν υπάρχει ομοιογένεια (υπάρχει διαφορά) ανάμεσα στις τρεις ομάδες. Η στατιστική σημαντικότητα τέθηκε στο $p \leq .05$.

4.5 Αποτελέσματα

4.5.1 Δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας

Στο *Γράφημα 1* παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ανά ομάδα συμμετεχόντων σχετικά με τις απαντήσεις τους για το σύνολο των γραμματικών και των αντιγραμματικών δομών στη δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας. Υπενθυμίζεται πως στις γραμματικές προτάσεις για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας χρησιμοποιείται κάποιο απαρεμφατικό συμπλήρωμα, ενώ για την ετεροπροσωπία χρησιμοποιείται ένα παρεμφατικό συμπλήρωμα με υποτακτική. Αντίθετα, στις αντιγραμματικές προτάσεις για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας χρησιμοποιείται κάποιο παρεμφατικό συμπλήρωμα με υποτακτική, ενώ για την ετεροπροσωπία χρησιμοποιείται κάποιο απαρεμφατικό συμπλήρωμα.

Γράφημα 1: Απαντήσεις ανά ομάδα στο σύνολο των γραμματικών και των αντιγραμματικών δομών

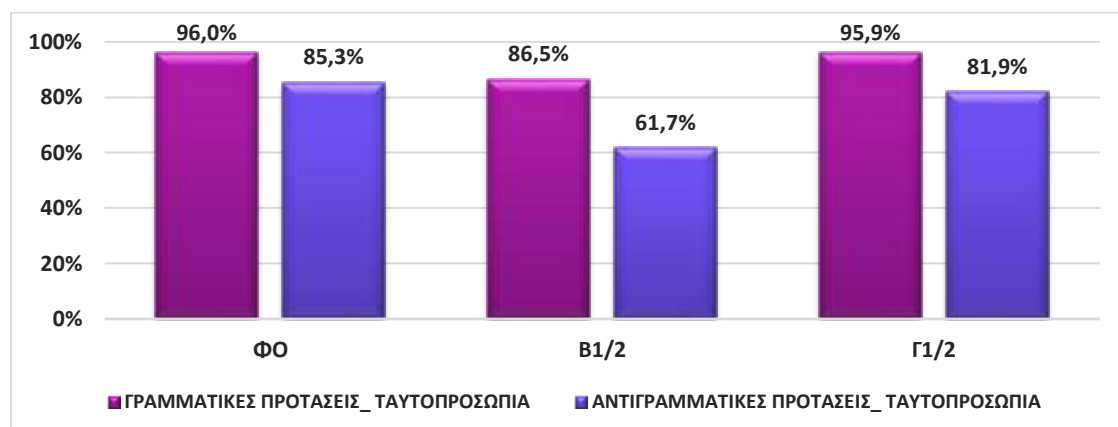

Παρατηρώντας το παραπάνω γράφημα, διαπιστώνουμε πως οι ΦΟ και οι ΜΦΟ προχωρημένου επιπέδου γλωσσομάθειας (Γ1/2) σημειώνουν υψηλά ποσοστά σωστών απαντήσεων και στα δύο είδη δομών (στις γραμματικές δομές: σκορ ΦΟ= 92, 4 %, σκορ Γ1/2= 90, 9 % και στις αντιγραμματικές δομές: σκορ ΦΟ= 90, 8 % και σκορ Γ1/2= 84, 3 %). Οι ΜΦΟ μεσαίου επιπέδου (Β1/2), από την άλλη, σημειώνουν τα χαμηλότερα ποσοστά σωστών απαντήσεων στις αντιγραμματικές δομές (60, 7 %), ενώ στις γραμματικές δομές οι επιδόσεις τους είναι βελτιωμένες (82, 2 %). Το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων «Δεν ξέρω» εντοπίζεται από την ομάδα των Β1/2 στις αντιγραμματικές δομές (7, 8 %). Βάσει του στατιστικού μη παραμετρικού ελέγχου Kruskal-Wallis, στις γραμματικές δομές δεν εντοπίζονται διαφορές μεταξύ των ομάδων (p : .055). Ωστόσο, θα μπορούσαμε να πούμε πως αυτή η έλλειψη διαφορών είναι οριακή. Αντίθετα, στις αντιγραμματικές δομές εντοπίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων (p : .001). Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ομάδες Β1/2-Γ1/2 (p : .028) και Β1/2-ΦΟ (p : .001), ενώ οι ομάδες ΦΟ και Γ1/2 δεν διαφέρουν με στατιστικά σημαντικό τρόπο (p : .571).

Για να ελέγξουμε την επίδοση των ομάδων στις δομές δήλωσης ταυτοπροσωπίας, προχωρήσαμε στην εξέταση αυτών των δομών (γραμματικών και αντιγραμματικών) ξεχωριστά.

Συνθήκη 1: Δήλωση της ταυτοπροσωπίας - γραμματικές και αντιγραμματικές προτάσεις

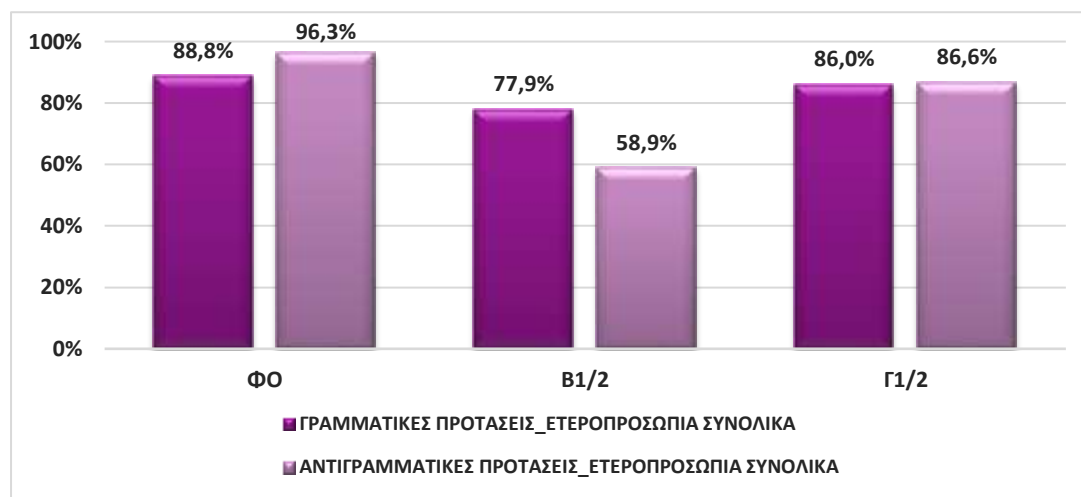
Γράφημα 2: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στις γραμματικές και στις αντιγραμματικές δομές για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας

Στο παραπάνω γράφημα παρατηρούμε πως και οι τρεις ομάδες πληροφορητών έχουν σημειώσει υψηλότερα ποσοστά σωστών απαντήσεων στις γραμματικές προτάσεις, με τους ΦΟ και τους Γ1/2 να είναι πιο ακριβείς (ΦΟ= 96 %, Γ1/2= 95, 9 %) σε σχέση με τους Β1/2 (86, 5 %). Σύμφωνα με τον έλεγχο Kruskal-Wallis, στις γραμματικές δομές εντοπίζονται διαφορές μεταξύ των ομάδων (p : .018). Ειδικότερα, εντοπίζεται στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ομάδες Β1/2-Γ1/2 (p : .030). Αντίθετα, οι ομάδες ΦΟ-Γ1/2 δεν διαφέρουν με στατιστικά σημαντικό τρόπο (p : 1.000), ενώ η διαφορά μεταξύ των ομάδων Β1/2-ΦΟ (p : .054) κρίνεται οριακά ως μη σημαντική. Στις αντιγραμματικές προτάσεις, από την άλλη, οι επιδόσεις των ΦΟ και των Γ1/2 δεν παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση (ΦΟ= 85, 3 %, Γ1/2= 81, 9 %), ενώ οι επιδόσεις των Β1/2 είναι οι χαμηλότερες (61, 7 %). Σύμφωνα με τον στατιστικό έλεγχο Kruskal-Wallis, οι διαφορές μεταξύ των ομάδων δεν είναι στατιστικά σημαντικές (p : .069).

Για τις γραμματικές και τις αντιγραμματικές δομές με ετεροπροσωπία συνολικά, η επίδοση κάθε ομάδας συμμετεχόντων παρουσιάζεται στο παρακάτω γράφημα.

Γράφημα 3: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στις γραμματικές και στις αντιγραμματικές δομές για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας

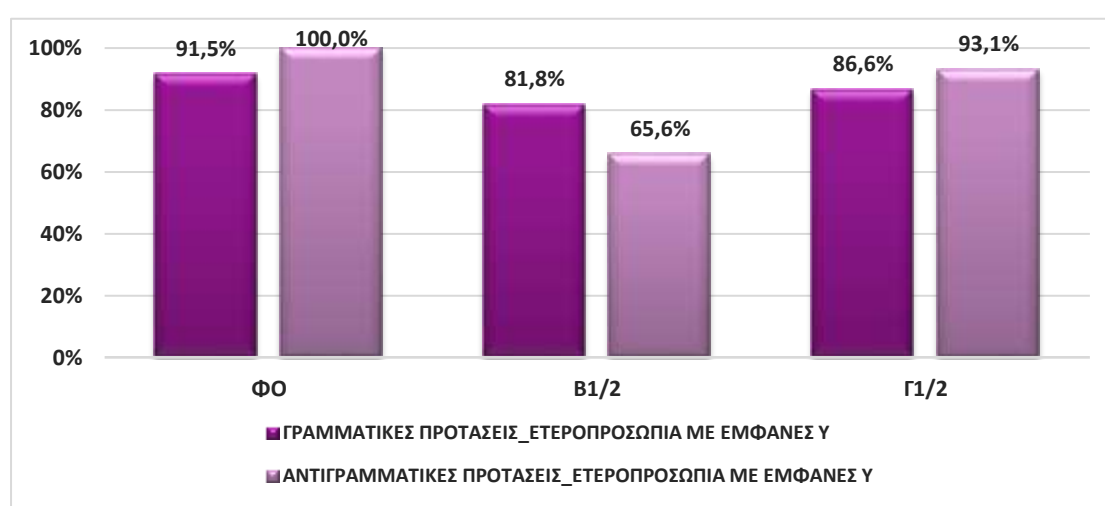

Όπως διαπιστώνουμε, στις γραμματικές προτάσεις τα υψηλότερα ποσοστά σωστών απαντήσεων σημειώνονται από τους ΦΟ (88, 8 %). Ακολουθούν οι Γ1/2, οι οποίοι σημειώνουν εξίσου υψηλές επιδόσεις (86 %), ενώ οι Β1/2 είναι οι λιγότερο ακριβείς (77, 9 %). Σύμφωνα με τον έλεγχο Kruskal-Wallis, στις γραμματικές δομές για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας υπάρχει ομοιογένεια στις τρεις ομάδες και δεν εντοπίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές ($p: .155$). Στις αντιγραμματικές προτάσεις, από την άλλη, οι ΦΟ σημειώνουν τα υψηλότερα ποσοστά ακριβείας, αγγίζοντας το 96, 3 %. Οι επιδόσεις των Γ1/2 είναι πιο χαμηλές από εκείνες των ΦΟ (86, 6 %), ενώ οι επιδόσεις των Β1/2 είναι κατά πολύ πιο χαμηλές και από τις άλλες δύο ομάδες (58, 9 %). Σύμφωνα με τον έλεγχο Kruskal-Wallis, στις αντιγραμματικές δομές εντοπίζονται διαφορές μεταξύ των ομάδων ($p: .069$). Πιο αναλυτικά, εντοπίζεται στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ομάδες Β1/2-Γ1/2 ($p: .003$) και Β1/2-ΦΟ ($p: .000$), ενώ οι ομάδες των ΦΟ και των Γ1/2 δεν διαφέρουν μεταξύ τους ($p: .109$).

Ακολουθεί η συγκριτική ανάλυση των επιδόσεων κάθε ομάδας ξεχωριστά για την κάθε συνθήκη ετεροπροσωπίας (με εμφανές και κενό υποκείμενο).

Συνθήκη 2: Γραμματικές και αντιγραμματικές προτάσεις για δήλωση της ετεροπροσωπίας με εμφανές υποκείμενο

Γράφημα 4: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στις γραμματικές και στις αντιγραμματικές δομές για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας με εμφανές υποκείμενο

Από το παραπάνω γράφημα καταδεικνύεται πως στις γραμματικές προτάσεις για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας με εμφανές υποκείμενο και οι τρεις ομάδες συμμετεχόντων σημειώνουν υψηλά σκορ ακριβείας, με τους Φ0 να σημειώνουν τα υψηλότερα ποσοστά σωστών απαντήσεων (91, 5 %). Σύμφωνα με τον έλεγχο Kruskal-Wallis, υπάρχει ομοιογένεια στις τρεις ομάδες και δεν εντοπίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές ($p: .269$). Στις αντιγραμματικές προτάσεις, από την άλλη, ενώ οι επιδόσεις των Φ0 και των Γ1/2 είναι καλύτερες από εκείνες στις γραμματικές δομές (Φ0= 100 % και Γ1/2= 93, 1 %), οι επιδόσεις των B1/2 είναι αρκετά πιο χαμηλές (65, 6 %). Ο έλεγχος Kruskal-Wallis εντοπίζει διαφορές μεταξύ των ομάδων ($p: .000$). Πιο συγκεκριμένα, με στατιστικά σημαντικό τρόπο διαφέρουν οι ομάδες B1/2-Γ1/2

($p: .000$) και B1/2-ΦΟ ($p: .000$), ενώ μεταξύ των ΦΟ-Γ1/2 δεν σημειώνονται στατιστικά σημαντικές διαφορές ($p: .360$).

Συνθήκη 3: Γραμματικές και αντιγραμματικές προτάσεις για δήλωση της ετεροπροσωπίας με κενό υποκείμενο

Γράφημα 5: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στις γραμματικές και στις αντιγραμματικές δομές για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας με κενό υποκείμενο

Στο παραπάνω γράφημα παρατηρούμε πως στις γραμματικές προτάσεις για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας με κενό υποκείμενο οι ΦΟ και οι Γ1/2 σημειώνουν υψηλά ποσοστά (ΦΟ= 86 %, Γ1/2= 85, 3 %), ενώ οι επιδόσεις των B1/2 είναι πιο χαμηλές (74 %). Σύμφωνα με τον έλεγχο Kruskal-Wallis, στις εν λόγω προτάσεις εντοπίζεται ομοιογένεια στις τρεις ομάδες ($p: .209$). Στις αντιγραμματικές προτάσεις, από την άλλη, οι ΦΟ έχουν τις καλύτερες επιδόσεις (92, 5 %). Ακολουθούν οι Γ1/2 (80, 2 %), ενώ οι B1/2 σημειώνουν τα χαμηλότερα ποσοστά (52, 1 %). Σύμφωνα με τον έλεγχο Kruskal-Wallis, στις αντιγραμματικές δομές δεν υπάρχει ομοιογένεια ανάμεσα στις ομάδες ($p: .000$), καθώς εντοπίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές

μεταξύ των B1/2-Γ1/2 (p : .008) και των B1/2-ΦΟ (p : .000). Αντίθετα, οι ομάδες των ΦΟ και των Γ1/2 δεν διαφέρουν με στατιστικά σημαντικό τρόπο (p : .167).

Σύνοψη

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα από τη δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας, συμπεραίνουμε πως σε όλες τις υπό εξέταση συνθήκες οι ΦΟ είναι πιο ακριβείς σε σύγκριση με τις ομάδες των ΜΦΟ. Επιπλέον, παρατηρούμε πως οι επιδόσεις των ΜΦΟ των ανώτερων επιπέδων γλωσσομάθειας ξεπερνούν τις επιδόσεις των ΜΦΟ των μεσαίων επιπέδων, καθώς σε όλες τις συνθήκες οι Γ1/2 σημειώνουν υψηλότερα ποσοστά ακριβείας από τους Β1/2.

Ειδικότερα, στην περίπτωση της ταυτοπροσωπίας, τα δεδομένα δείχνουν πως στις γραμματικές δομές με στατιστικά σημαντικό τρόπο διαφέρουν μόνο οι ομάδες των Β1/2-Γ1/2, ενώ μεταξύ των Β1/2-ΦΟ η διαφορά κρίνεται οριακά ως μη σημαντική. Στις αντιγραμματικές δομές, εντούτοις, μεταξύ των ομάδων υπάρχει ομοιογένεια.

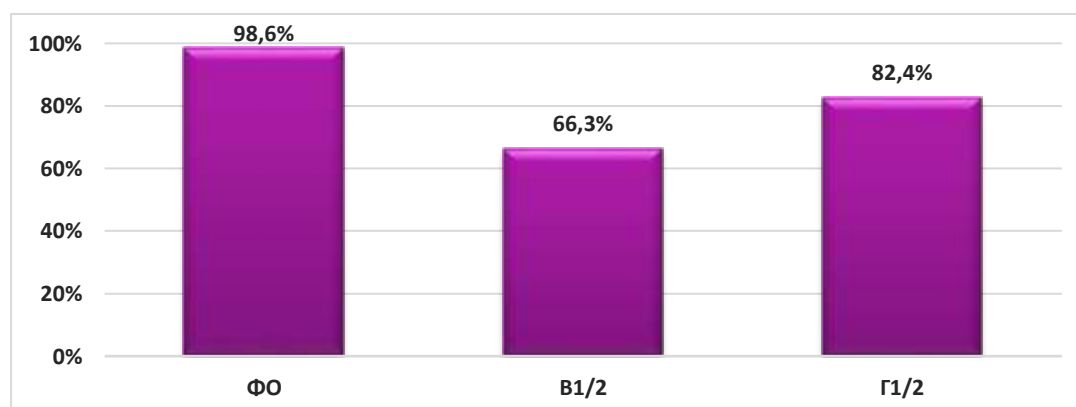
Από την άλλη, στην περίπτωση της ετεροπροσωπίας συνολικά (με εμφανές και κενό υποκείμενο), στις γραμματικές δομές δεν σημειώνονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων, εν αντιθέσει με τις αντιγραμματικές δομές όπου μεταξύ των Β1/2-Γ1/2 και Β1/2-ΦΟ υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές οι οποίες, όμως, δεν εντοπίζονται στη σύγκριση μεταξύ Γ1/2 και ΦΟ. Αναλύοντας περαιτέρω τις επιδόσεις των συμμετεχόντων στις γραμματικές και στις αντιγραμματικές δομές για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας, παρατηρούμε πως όλες οι ομάδες είναι περισσότερο ακριβείς στις δομές με εμφανές υποκείμενο παρά στις δομές με κενό υποκείμενο. Στις αντιγραμματικές δομές, μάλιστα, οι προτάσεις που

δηλώνουν ετεροπροσωπία δίχως εκπεφρασμένο υποκείμενο φαίνεται να προκαλούν ιδιαίτερες δυσκολίες στους συμμετέχοντες της ομάδας των Β1/2, καθώς σημειώνουν τις χαμηλότερες επιδόσεις σε σχέση με όλες τις εξεταζόμενες συνθήκες.

4.5.2 Δοκιμασία παραγωγής

Στη δοκιμασία παραγωγής ελεγχόταν η μορφολογική επίγνωση των συμμετεχόντων. Καλούνταν να συμπληρώσουν μερικές προτάσεις τοποθετώντας το απαρέμφατο, που τους δινόταν σε παρένθεση, στον σωστό τύπο, δηλαδή στο γ' ενικό ή στο γ' πληθυντικό πρόσωπο υποτακτικής, μιας και το περιεχόμενο καθιστούσε υποχρεωτική την ερμηνεία της ετεροπροσωπίας. Ως εκ τούτου, οποιοσδήποτε τύπος ήταν σε διαφορετική έγκλιση ή σε διαφορετικό πρόσωπο και αριθμό θεωρήθηκε λανθασμένος. Υπενθυμίζεται πως οι μισές προτάσεις αφορούσαν τη δήλωση της υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας κατόπιν βουλευτικών κατηγορημάτων και οι άλλες μισές κατόπιν κατευθυντικών κατηγορημάτων. Στο *Γράφημα 6*, που ακολουθεί, παρουσιάζονται οι Μ.Ο. επιτυχίας της κάθε ομάδας στη δοκιμασία παραγωγής συνολικά.

Γράφημα 6: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στη δοκιμασία παραγωγής συνολικά

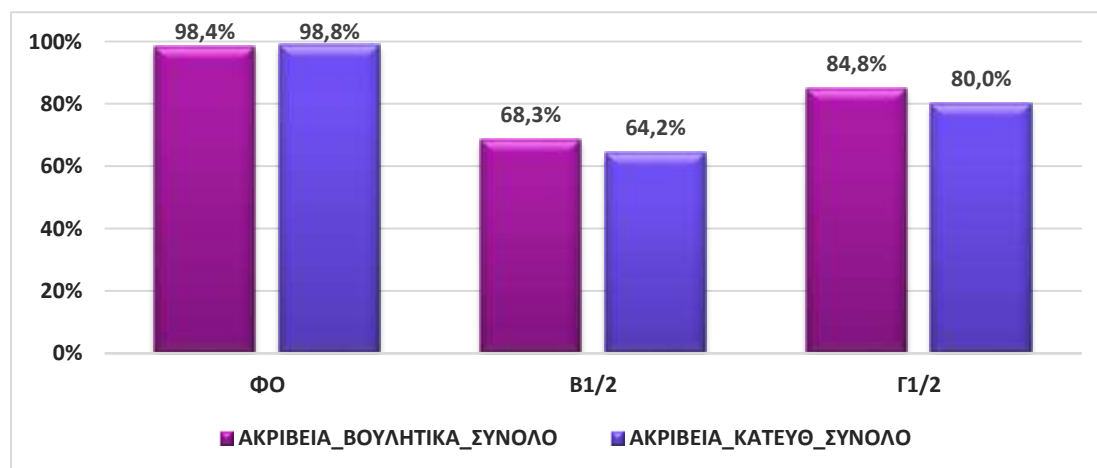

Όπως παρατηρούμε στο παραπάνω γράφημα, τον μεγαλύτερο Μ.Ο. σωστών απαντήσεων πετυχαίνουν οι ΦΟ (98, 6 %). Ακολουθούν οι Γ1/2 (82, 4 %) και οι Β1/2 οι οποίοι σημειώνουν αρκετά χαμηλότερο ποσοστό επιτυχίας (66, 3 %). Σύμφωνα με τον έλεγχο Kruskal-Wallis, δεν εντοπίζεται ομοιογένεια στις τρεις ομάδες (p : .000). Αναλυτικότερα, υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ομάδες Β1/2-ΦΟ (p : .000) και Γ1/2-ΦΟ (p : .001), ενώ, αντίθετα, οι ομάδες Β1/2 και Γ1/2 δεν διαφέρουν με στατιστικά σημαντικό τρόπο μεταξύ τους (p : .546).

Αναλύοντας περαιτέρω τα λάθη των συμμετεχόντων, διαπιστώνουμε πως για την ομάδα των ΦΟ, το 1, 4 % των λανθασμένων απαντήσεων οφείλεται σε προβλήματα συμφωνίας (λάθος επιλογή προσώπου και αριθμού), ενώ για τις ομάδες των ΜΦΟ τα λάθη οφείλονται στην επιλογή της οριστικής αντί της υποτακτικής (σε ποσοστό 30 % για την ομάδα των Β1/2 και 17 % για την ομάδα των Γ1/2). Οι ΜΦΟ, δηλαδή, τείνουν να χρησιμοποιούν έναν αμαρκάριστο ρηματικό τύπο (οριστική) έναντι του μαρκαρισμένου (υποτακτική). Ενδεικτικά, για τα παραδείγματα 12 και 13 της υποενότητας 4.4.2 σημειώνονται τα λάθη *trova* (γ' ενικό οριστικής) αντί *trovi* (γ' ενικό υποτακτικής) και *assagiato* (γ' πληθυντικό οριστικής) αντί *assagiano* (γ' πληθυντικό υποτακτικής). Λανθασμένη χρήση απαρεμφατικών τύπων στη θέση της υποτακτικής δεν εντοπίζεται, ενώ λάθη που σχετίζονται με τη συμφωνία σημειώνονται σε πολύ μικρό ποσοστό (3, 7 % για την ομάδα των Β1/2 και μόλις 0, 6 % για την ομάδα των Γ1/2).

Οι επιδόσεις της κάθε ομάδας ανά κατηγορία παρατίθενται στο *Γράφημα 7*.

Γράφημα 7: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στα βουλευτικά και στα κατευθυντικά ρήματα συνολικά

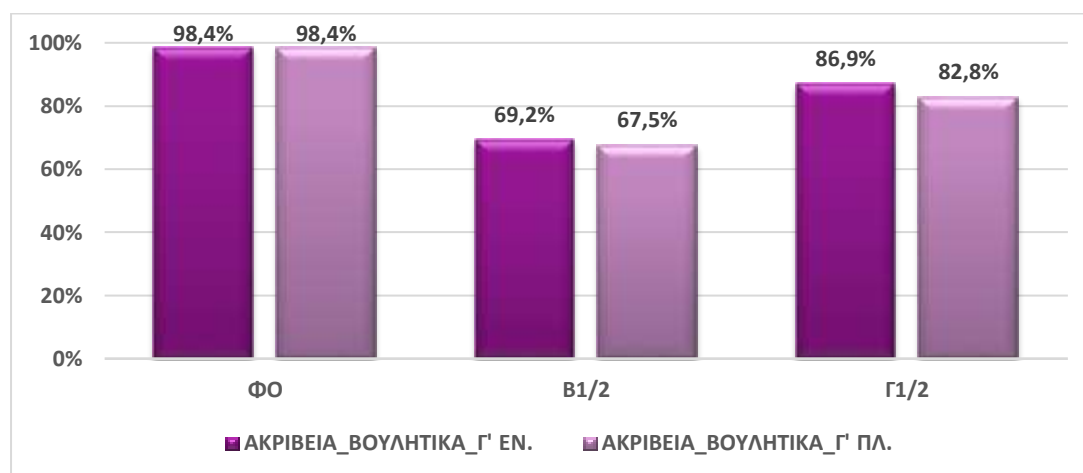
Στο παραπάνω γράφημα παρατηρούμε πως και στις δύο κατηγορίες κατηγορημάτων (βουλευτικά και κατευθυντικά) οι ΦΟ σημειώνουν τα υψηλότερα ποσοστά επιτυχίας (98,4 % στα βουλευτικά και 98,8 % στα κατευθυντικά). Έπονται οι Γ1/2 με ποσοστό 84,8 % για τα βουλευτικά κατηγορήματα και 80 % για τα κατευθυντικά, ενώ τις χαμηλότερες επιδόσεις έχουν οι Β1/2 με ποσοστό 68,3 % για τα βουλευτικά και 64,2 % για τα κατευθυντικά. Από την ανάλυση λαθών προκύπτει πως στα βουλευτικά κατηγορήματα η αντικατάσταση της υποτακτικής από την οριστική έγινε σε ποσοστό 29,2 % από την ομάδα των Β1/2 και σε ποσοστό 17,4 % από την ομάδα των Γ1/2, ενώ στα κατευθυντικά η οριστική στη θέση της υποτακτικής χρησιμοποιήθηκε σε ποσοστό 30,8 % από την ομάδα των Β1/2 και σε ποσοστό 16,6 % από την ομάδα των Γ1/2. Όσον αφορά τα βουλευτικά κατηγορήματα, σύμφωνα με τον έλεγχο Kruskal-Wallis, δεν υπάρχει ομοιογένεια ανάμεσα στις ομάδες ($p: 000$), καθώς εντοπίζεται στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ομάδες Β1/2-ΦΟ ($p: .000$) και Γ1/2-ΦΟ ($p: .029$). Αντίθετα, οι ομάδες των Β1/2 και των Γ1/2 δεν διαφέρουν με στατιστικά σημαντικό τρόπο ($p: .286$). Ομοίως, στα κατευθυντικά κατηγορήματα εντοπίζεται

στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ομάδες Β1/2-ΦΟ (p : .000) και Γ1/2-ΦΟ (p : .004), ενώ οι ομάδες των Β1/2 και των Γ1/2 δεν διαφέρουν με στατιστικά σημαντικό τρόπο (p : .814).

Ακολουθεί η συγκριτική ανάλυση των επιδόσεων των τριών ομάδων σε κάθε συνθήκη κατηγορήματος ξεχωριστά, ανά είδος προσώπου που απαιτείται να συμπληρωθεί.

Συνθήκη 1 και Συνθήκη 2: Βουλευτικά ρήματα - δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν ρηματικό τύπο σε γ' ενικό και γ' πληθυντικό

Γράφημα 8: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στα βουλευτικά ρήματα ανά είδος προσώπου στη συμπληρωματική πρόταση

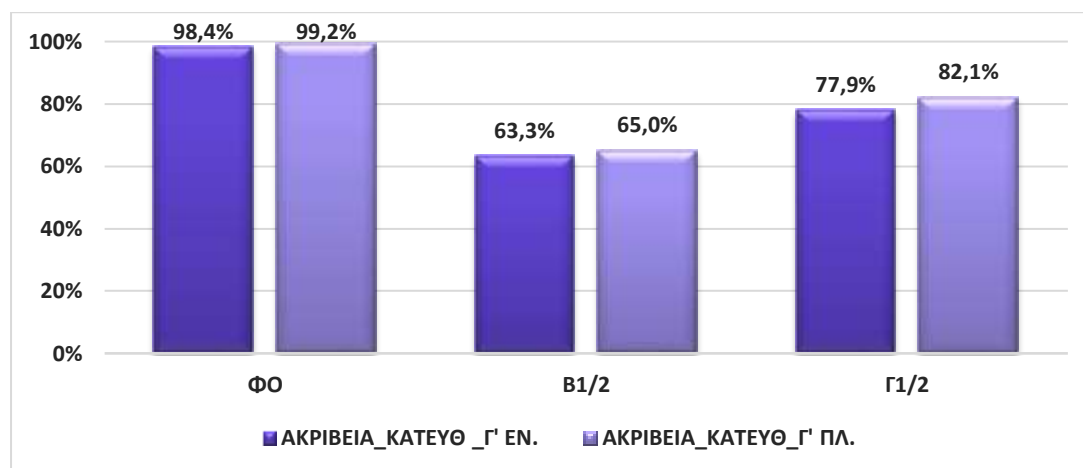

Όσον αφορά τις προτάσεις με βουλευτικά ρήματα, διαπιστώνουμε πως οι ΦΟ σημειώνουν τις περισσότερες σωστές απαντήσεις τόσο στις δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο στο γ' ενικό πρόσωπο υποτακτικής (98, 4%) όσο και στις δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο στο γ' πληθυντικό πρόσωπο υποτακτικής (98, 4%). Ακολουθούν οι Γ1/2 με ποσοστό επιτυχίας 86, 9 % για τις δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο σε γ' ενικό και 82, 8 %

για τις συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο σε γ' πληθυντικό, ενώ οι B1/2 σημειώνουν αρκετά πιο χαμηλά ποσοστά επιτυχίας: 69, 2 % για τις δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο στο γ' ενικό και 67, 5 % για τις συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο στο γ' πληθυντικό. Γίνεται αντιληπτό, επομένως, πως εντός των ομάδων δεν σημειώνεται απόκλιση ανάλογα με το εάν το ζητούμενο πρόσωπο είναι ενικός ή πληθυντικός αριθμός. Σύμφωνα με τον έλεγχο Kruskal-Wallis, στις δευτερεύουσες προτάσεις-συμπληρώματα βουλητικών κατηγορημάτων που χρειάζονται τον ρηματικό τύπο σε γ' ενικό πρόσωπο υποτακτικής δεν υπάρχει ομοιογένεια ανάμεσα στις ομάδες (p : .002), καθώς εντοπίζεται στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ομάδες B1/2-ΦΟ (p : .002). Απεναντίας, οι ομάδες B1/2-Γ1/2 αλλά και Γ1/2-ΦΟ δεν διαφέρουν με στατιστικά σημαντικό τρόπο (για τους B1/2-Γ1/2, p : .086 και για τους Γ1/2-ΦΟ, p : .466). Ομοίως, στις δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που χρειάζονται τον ρηματικό τύπο σε γ' πληθυντικό δεν υπάρχει ομοιογένεια μεταξύ των τριών ομάδων (p : .000), καθώς εντοπίζεται στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ομάδες B1/2-ΦΟ (p : .000) και Γ1/2-ΦΟ (p : .026). Αντίθετα, οι ομάδες B1/2 και Γ1/2 δεν διαφέρουν με στατιστικά σημαντικό τρόπο (p : .429).

Συνθήκη 3 και Συνθήκη 4: Κατευθυντικά ρήματα - δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν ρηματικό τύπο σε γ' ενικό και γ' πληθυντικό

Γράφημα 9: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στα κατευθυντικά ρήματα ανά είδος προσώπου στη συμπληρωματική πρόταση

Παρατηρούμε πως όσον αφορά τα κατευθυντικά κατηγορήματα, οι ΦΟ σημειώνουν τις περισσότερες σωστές απαντήσεις στις δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο στο γ' ενικό πρόσωπο υποτακτικής (98, 4 %) αλλά και στις δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο στο γ' πληθυντικό πρόσωπο υποτακτικής (99, 2 %). Ακολουθούν οι Γ1/2 με ποσοστό 77, 9 % στις δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο σε γ' ενικό πρόσωπο και με ποσοστό 82, 1 % στις δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο σε γ' πληθυντικό, ενώ οι Β1/2 σημειώνουν αρκετά πιο χαμηλά ποσοστά επιτυχίας: 63, 3 % για τις δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο σε γ' ενικό και 65 % για τις δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο σε γ' πληθυντικό. Διαπιστώνουμε, συνεπώς, πως εντός της κάθε ομάδας, ομοίως με την περίπτωση των βουλευτικών κατηγορημάτων, δεν εντοπίζονται διαφορές ανάλογα με το εάν το ζητούμενο πρόσωπο είναι ενικός ή πληθυντικός αριθμός. Σύμφωνα με τον έλεγχο Kruskal-Wallis, στις δευτερεύουσες

προτάσεις-συμπληρώματα των κατευθυντικών κατηγορημάτων που απαιτούν τον ρηματικό τύπο στο γ' ενικό πρόσωπο υποτακτικής δεν εντοπίζεται ομοιογένεια στις τρεις ομάδες ($p: .000$), καθώς υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ομάδες B1/2-ΦΟ ($p: .001$) και Γ1/2-ΦΟ ($p: .007$). Αντίθετα, οι ομάδες B1/2 και Γ1/2 δεν διαφέρουν με στατιστικά σημαντικό τρόπο ($p: 1. 000$). Ομοίως, και στις δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο στο γ' πληθυντικό υποτακτικής δεν υπάρχει ομοιογένεια μεταξύ των τριών ομάδων ($p: .001$), καθώς εντοπίζεται στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις ομάδες B1/2-ΦΟ ($p: .001$). Αντίθετα, οι ομάδες B1/2-Γ1/2 αλλά και Γ1/2-ΦΟ δεν διαφέρουν με στατιστικά σημαντικό τρόπο (για τους B1/2 -Γ1/2, $p: .254$ και για τους Γ1/2-ΦΟ, $p: .096$).

Σύνοψη

Συνοψίζοντας τα ευρήματα από τη δοκιμασία παραγωγής, παρατηρούμε πως, όπως και στη δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας, οι επιδόσεις των ΦΟ είναι υψηλότερες από εκείνες των άλλων δύο ομάδων. Ωστόσο, εν αντιθέσει με τη δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας, οι αναλύσεις των δεδομένων για την κάθε συνθήκη ξεχωριστά καθιστούν σαφές πως μεταξύ των ομάδων B1/2 και Γ1/2 δεν εντοπίζονται σημαντικές διαφορές σε καμία εξεταζόμενη συνθήκη. Αντίθετα, και οι δυο ομάδες των ΜΦΟ παρουσιάζουν σημαντικές αποκλίσεις από την ομάδα των ΦΟ ακολουθώντας το μοτίβο της συνολικής ανάλυσης (Γράφημα 7).

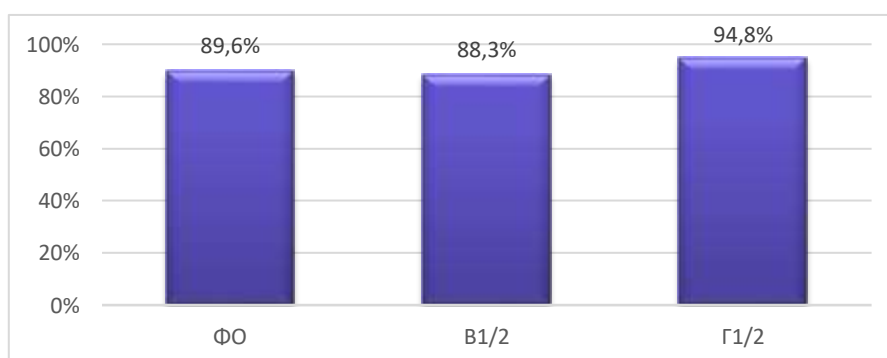
Επιπλέον, σχετικά με τα ποσοστά επιτυχίας κάθε ομάδας στα βουλητικά και στα κατευθυντικά κατηγορήματα, διαπιστώνουμε πως αυτά δεν διαφέρουν σημαντικά, καθώς ο Μ.Ο. των ποσοστών των σωστών απαντήσεων είναι συγκρίσιμος για την

κάθε κατηγορία. Παράλληλα, και ανά πρόσωπο παρατηρούμε πως δεν προκύπτουν σημαντικές διαφορές, υποδηλώνοντας πως η μορφολογική επίγνωση της κάθε ομάδας δεν διαφοροποιείται για το γ' ενικό και το γ' πληθυντικό πρόσωπο.

4.5.3 Δοκιμασία κατανόησης

Στη δοκιμασία κατανόησης ελεγχόταν η γνώση των πληροφορητών ως προς τον τρόπο δήλωσης της ταυτοπροσωπίας, εξετάζοντας τη σταθερότητα στην κρίση τους με δεδομένα και τα σημασιολογικά/πραγματολογικά χαρακτηριστικά της ονοματικής φράσης και του ρήματος της εισαγωγικής πρότασης. Συγκεκριμένα, οι πληροφορητές καλούνταν να αναγνωρίσουν τα υποκείμενα δέκα απαρεμφατικών συμπληρωμάτων επιλέγοντας μεταξύ τριών εναλλακτικών απαντήσεων. Σε όλες τις περιπτώσεις η σωστή επιλογή ήταν εκείνη στην οποία το υποκείμενο του ρήματος της κύριας πρότασης ήταν και υποκείμενο του απαρεμφατικού συμπληρώματος. Η συγκριτική ανάλυση των επιδόσεων κάθε ομάδας παρουσιάζεται στο *Γράφημα 10*.

Γράφημα 10: Ποσοστά σωστών απαντήσεων ανά ομάδα στη δοκιμασία κατανόησης

Όπως παρατηρούμε, και οι τρεις ομάδες συμμετεχόντων έχουν σημειώσει αρκετά υψηλά ποσοστά ακριβείας στη δοκιμασία κατανόησης, με τους Γ1/2 να σημειώνουν

την υψηλότερη επίδοση (94, 8 %). Ο έλεγχος Kruskal-Wallis εντοπίζει ομοιογένεια μεταξύ των τριών ομάδων στη συγκεκριμένη δοκιμασία, καθώς δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων (p : .111).

Αναφορικά με τις εσφαλμένες απαντήσεις, τα περισσότερα λάθη της ομάδας των ΦΟ και των Γ1/2 σχετίζονται με την επιλογή της απάντησης που δηλώνει την ύπαρξη αμφισημίας ως προς το υποκείμενο του απαρεμφατικού τύπου (σε ποσοστό 8 % για τους ΦΟ και 4 % για τους Γ1/2). Η ομάδα των Β1/2, από την άλλη, τείνει κυρίως να επιλέγει την απάντηση εκείνη που περιλαμβάνει μία ονοματική φράση η οποία δεν αποτελεί υποκείμενο του βουλητικού κατηγορήματος (σε ποσοστό 7 %).

4.5.4 Σύνοψη αποτελεσμάτων

Βάσει των παραπάνω αποτελεσμάτων, συμπεραίνουμε πως εξαιρουμένης της δοκιμασίας κατανόησης, όπου οι ΜΦΟ του προχωρημένου επιπέδου γλωσσομάθειας ξεπερνούν σε ακρίβεια ακόμα και τους ΦΟ, στις άλλες δοκιμασίες οι επιδόσεις των ΦΟ είναι υψηλότερες από εκείνες των άλλων δύο ομάδων. Παράλληλα, παρατηρούμε πως και στις τρεις δοκιμασίες οι επιδόσεις της ομάδας των Γ1/2 είναι υψηλότερες από εκείνες της ομάδας των Β1/2.

Αναλυτικότερα, στη δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας η ομάδα των Γ1/2 παρουσιάζει ομοιογένεια με την ομάδα των ΦΟ σε όλες τις εξεταζόμενες συνθήκες. Πιο συγκεκριμένα, στις γραμματικές προτάσεις για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας και οι τρεις ομάδες σημειώνουν υψηλά ποσοστά ακριβείας, με τις ομάδες των Β1/2 και των Γ1/2 να διαφέρουν με στατιστικά σημαντικό τρόπο. Αντίθετα, στις αντιγραμματικές δομές για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας οι επιδόσεις των τριών

ομάδων δεν διαφέρουν σημαντικά. Στις γραμματικές δομές, από την άλλη, για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας εν συνόλω (με εμφανές και κενό υποκείμενο) και οι τρεις ομάδες σημειώνουν πιο χαμηλές επιδόσεις σε σχέση με εκείνες στις αντίστοιχες δομές που δηλώνουν ταυτοπροσωπία. Ωστόσο, μεταξύ των ομάδων δεν σημειώνονται στατιστικά σημαντικές διαφορές. Απεναντίας, στις αντιγραμματικές δομές παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές τόσο μεταξύ των Β1/2-Γ1/2 όσο και μεταξύ των Β1/2-ΦΟ.

Σχετικά με τις δομές που δηλώνουν ετεροπροσωπία, διαπιστώνουμε πως οι επιδόσεις όλων των συμμετεχόντων είναι καλύτερες στις δομές με εμφανές υποκείμενο απ' ό, τι στις δομές με κενό υποκείμενο. Μάλιστα, στις αντιγραμματικές δομές, οι προτάσεις δίχως εκπεφρασμένο υποκείμενο προκαλούν ιδιαίτερες δυσκολίες στην ομάδα των Β1/2 η οποία σημειώνει τις χειρότερες επιδόσεις, κατά πολύ χαμηλότερες από εκείνες των άλλων δύο ομάδων. Αντίθετα, στις αντιγραμματικές δομές με εμφανές υποκείμενο οι επιδόσεις των Β1/2 είναι πιο υψηλές, οι ΦΟ αγγίζουν την απόλυτη ακρίβεια και οι Γ1/2 πετυχαίνουν εξίσου πολύ υψηλές επιδόσεις.

Στη δοκιμασία παραγωγής, σε κάθε εξεταζόμενη συνθήκη ακολουθείται γενικά το μοτίβο της συνολικής ανάλυσης (*Γράφημα 7*), με στατιστικά σημαντικές διαφορές να εντοπίζονται μεταξύ των Β1/2-ΦΟ και των Γ1/2-ΦΟ. Τα ποσοστά επιτυχίας της κάθε ομάδας στα βουλητικά και στα κατευθυντικά κατηγορήματα διαφέρουν ελάχιστα, ενώ και ανά ρηματικό πρόσωπο (γ' ενικό ή γ' πληθυντικό) δεν εντοπίζονται σημαντικές διαφορές εντός των ομάδων. Όσον αφορά τα λάθη των ΜΦΟ, αυτά σχετίζονται κατά κύριο λόγο με την αντικατάσταση της υποτακτικής από την οριστική.

Τέλος, στη δοκιμασία κατανόησης δεν εντοπίζονται διαφορές μεταξύ των τριών ομάδων. Και οι τρεις σημειώνουν υψηλά ποσοστά σωστών απαντήσεων, με την ομάδα των Γ1/2 να υπερέχει των άλλων δύο.

5. Συζήτηση ευρημάτων και συμπεράσματα

5.1 Συζήτηση ευρημάτων

Τα αποτελέσματα που παρουσιάστηκαν στην ενότητα 4.5 θα συζητηθούν στην εν λόγω ενότητα με αναφορά στις διαγλωσσικές διαφορές των εμπλεκόμενων γλωσσών και στις θεωρίες μαθησιακότητας που αναλύθηκαν στο κεφάλαιο 3.

Όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 2, η ελληνική (Γ1) και η ιταλική (Γ2) διαφοροποιούνται τόσο ως προς τον τρόπο πραγμάτωσης της υποτακτικής και της ύπαρξης του απαρεμφάτου όσο και ως προς την υποχρεωτικότητα χρήσης του ενός ή του άλλου τύπου για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας και της ταυτοπροσωπίας κατόπιν βουλευτικών και κατευθυντικών κατηγορημάτων. Στην παρούσα ενότητα, λοιπόν, επιχειρείται να δοθούν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα που στοχεύει η εν λόγω διατριβή:

- 1) Η ακρίβεια των ΜΦΟ σε δοκιμασίες που εξετάζουν την υποχρεωτική ετεροπροσωπία και την ταυτοπροσωπία αυξάνεται σε πιο προχωρημένα επίπεδα γλωσσομάθειας;
- 2) Εντοπίζονται διαφορές στις επιδόσεις των ΜΦΟ στις απαρεμφατικές δομές (δήλωση ταυτοπροσωπίας) και στις παρεμφατικές δομές με υποτακτική (δήλωση ετεροπροσωπίας);

Ξεκινώντας με τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας, τα δεδομένα της έρευνάς μας αποδεικνύουν πως οι ΜΦΟ και των δύο επιπέδων γλωσσομάθειας (Β και Γ) κατανοούν ότι στην ιταλική τα απαρεμφατικά συμπληρώματα επιλέγονται για τη

δήλωση της ταυτοπροσωπίας, καθώς στη δοκιμασία κατανόησης αναγνωρίζουν σε υψηλά ποσοστά τα υποκείμενα των απαρεμφατικών τύπων. Μάλιστα, η ακρίβεια της ομάδας των Γ1/2 ξεπερνά ακόμα και την ακρίβεια των ΦΟ, γεγονός που ίσως σχετίζεται με τις διαφορές στη διδασκαλία που λαμβάνουν οι δυο ομάδες συμμετεχόντων. Πιο συγκεκριμένα, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως η συστηματική διδασκαλία στην οποία εκτίθενται οι ΜΦΟ αναφορικά με τις λειτουργίες της υποτακτικής στην ιταλική, επηρεάζει έμμεσα την κρίση τους όσον αφορά και τη χρήση των απαρεμφάτων για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας. Τουναντίον, όσον αφορά τους ΦΟ, οι σχολικές γραμματικές δεν εμμένουν ιδιαίτερα στο ζήτημα της εναλλαγής υποτακτικής-απαρεμφάτου (πρβ. Sabatini, Camodeca & De Santis, 2011. Sensini, 1996. Serianni, Della Valle & Patota, 2015), γεγονός που σχετίζεται και με τη γενικότερη τάση εξασθένησης της υποτακτικής (βλ. ενότητα 2.2).

Εντούτοις, από τη δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας διαπιστώνουμε πως η υπόρρητη γλωσσική γνώση της ομάδας των Β1/2 διαφέρει σε σχέση με εκείνη των Γ1/2. Όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο της *Μεθοδολογίας* (ενότητα 4.2), η εν λόγω δοκιμασία σχετίζεται με την υπόρρητη γλωσσική γνώση, καθώς οι πληροφορητές καλούνται με βάση τη γλωσσική τους διαίσθηση να αξιολογήσουν εάν οι προτάσεις που διαβάζουν είναι ορθά σχηματισμένες ή όχι (White, 2014. Munnich et al., 2013). Εν προκειμένω, στις γραμματικές δομές που δηλώνουν ταυτοπροσωπία η ομάδα των Β1/2 αποκλίνει με στατιστικά σημαντικό τρόπο από την ομάδα των Γ1/2, καθώς σημειώνει χαμηλότερα ποσοστά ακριβείας, δεδομένο που δείχνει πως οι πληροφορητές των μεσαίων επιπέδων γλωσσομάθειας εμφανίζουν ακόμα ασάθεια/μεταβλητότητα ως προς την κατάκτηση των δομών της Γ2 γραμματικής. Αντίθετα, η

διαφορά μεταξύ των B1/2 και των ΦΟ κρίνεται οριακά ως στατιστικά μη σημαντική ($p: .054$), πιθανόν εξαιτίας του μικρού μεγέθους δείγματος πληροφορητών. Μεταξύ της ομάδας των Γ1/2 και των ΦΟ δεν εντοπίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές. Η βελτίωση στην επίδοση των ΜΦΟ των ανώτερων επιπέδων γλωσσομάθειας (Γ1/2) θα μπορούσε να δηλώνει τη μεταβολή της εσωτερικευμένης γραμματικής γνώσης των πληροφορητών, στο πλαίσιο της εννοιολόγησης της διαγλώσσας ως ενός δομημένου αλλά ταυτόχρονα και δυναμικού συστήματος. Στις αντιγραμματικές δομές, από την άλλη, μεταξύ των ομάδων παρατηρείται ομοιογένεια, καθώς οι συμμετέχοντες και των τριών ομάδων απορρίπτουν τις δομές με συγκεκριμένη συχνότητα. Πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι τα ποσοστά επιτυχίας όλων των ομάδων (τα ποσοστά, δηλαδή, απόρριψης των αντιγραμματικών δομών) είναι χαμηλότερα σε σχέση με εκείνα στις γραμματικές δομές. Τα ευρήματα αυτά συνάδουν με τη γενικότερη τάση που παρατηρείται στις δοκιμασίες κρίσης γραμματικότητας, με τους πληροφορητές να αποδέχονται με μεγαλύτερη βεβαιότητα τις γραμματικές δομές από ό,τι απορρίπτουν τις αντιγραμματικές (πρβ. Falk & Bardel, 2011).

Από την άλλη, στις περιπτώσεις ύπαρξης ετεροπροσωπίας στις πειραματικές δοκιμασίες της εν λόγω διατριβής, η μη συναναφορά των υποκειμένων της κύριας και της δευτερεύουσας πρότασης σχετίζεται με τη χρήση της υποτακτικής της ιταλικής. Τα ευρήματα από τη δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας αποκαλύπτουν πως στις γραμματικές δομές με ή χωρίς εκπεφρασμένο υποκείμενο οι ομιλητές των τριών ομάδων δεν διαφοροποιούνται με στατιστικά σημαντικό τρόπο, καθώς αποδέχονται σε συγκρίσιμα ποσοστά τις δομές με υποτακτική για τη δήλωση της

ετεροπροσωπίας. Αντίθετα, στις αντίστοιχες αντιγραμματικές δομές (χρήση απαρεμφατικού τύπου στην εξαρτημένη πρόταση) η ομάδα των B1/2 αποκλίνει σημαντικά από τις άλλες δύο ομάδες σημειώνοντας τους χαμηλότερους Μ.Ο. σωστών απαντήσεων. Το εύρημα αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως αδυναμία κατανόησης πως σε συμπληρώματα βουλευτικών κατηγορημάτων για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας χρησιμοποιείται αποκλειστικά και μόνο η υποτακτική και όχι το απαρέμφατο. Παρατηρούμε, συνεπώς, μια αναπτυξιακή τάση, σύμφωνα με την οποία, σε ανώτερα επίπεδα γλωσσομάθειας οι ΜΦΟ αντιλαμβάνονται τι συμβαίνει στη γραμματική της ιταλικής και κατακτούν τα λεξικά χαρακτηριστικά των κατηγορημάτων. Επιπρόσθετα, είναι άξιον αναφοράς πως οι υψηλότεροι Μ.Ο. σωστών απαντήσεων και για τις τρεις ομάδες σημειώνονται στις προτάσεις με εμφανές υποκείμενο (γραμματικές και αντιγραμματικές), αποδεικνύοντας πως η δήλωση του υποκειμένου διευκολύνει τις κρίσεις των πληροφορητών, καθώς καθιστά πιο ξεκάθαρη την ύπαρξη της ετεροπροσωπίας και, ως εκ τούτου, την ανάγκη χρήσης της υποτακτικής.

Συνεχίζουμε με τη δοκιμασία παραγωγής, όπου οι πληροφορητές καλούνταν να συμπληρώσουν μερικές προτάσεις βάζοντας το απαρέμφατο, που τους δινόταν σε παρένθεση, στον σωστό τύπο, δηλαδή στο γ' ενικό ή στο γ' πληθυντικό πρόσωπο υποτακτικής, μιας και το περικείμενο καθιστούσε υποχρεωτική την ερμηνεία της ετεροπροσωπίας. Τα δεδομένα δείχνουν πως οι δύο ομάδες των ΜΦΟ δεν διαφέρουν με στατιστικό σημαντικό τρόπο μεταξύ τους, ενώ και οι δύο αποκλίνουν σημαντικά από την ομάδα των ΦΟ η οποία σημειώνει πολύ υψηλές επιδόσεις. Με άλλα λόγια, οι ΜΦΟ αδυνατούν να παράγουν στον ίδιο βαθμό με τους ΦΟ τους

τύπους της υποτακτικής που είναι υποχρεωτικοί στην εν λόγω περίπτωση και, αντίθετα, χρησιμοποιούν τύπους της οριστικής. Εντός των ομάδων, τα ποσοστά επιτυχίας στα βουλητικά και στα κατευθυντικά κατηγορήματα δεν διαφέρουν σημαντικά, καθώς ο Μ.Ο. των ποσοστών των σωστών απαντήσεων είναι συγκρίσιμος για την κάθε κατηγορία. Παράλληλα, και ανά πρόσωπο, εντός των ομάδων δεν προκύπτουν σημαντικές διαφορές, υποδηλώνοντας πως η μορφολογική επίγνωση της κάθε ομάδας δεν διαφοροποιείται για το γ' ενικό και το γ' πληθυντικό πρόσωπο.

Τα παραπάνω δεδομένα φαίνεται να συμφωνούν με τα αποτελέσματα των προηγούμενων μελετών για την ιταλική γλώσσα, που είδαμε στην ενότητα 3.2. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες των έρευνών της De Valentin (2017/2018) (Γ1: αραβική, γερμανική, ισπανική, μαντίνκα, νορβηγική, πολωνική, ρουμανική, ρωσική, σλαβομακεδονική, επίπεδο γλωσσομάθειας: B2) και της Δρακούλη (2020) (δίγλωσσοι Ελληνοϊταλοί με κυρίαρχη γλώσσα την ελληνική, απροσδιόριστο επίπεδο γλωσσομάθειας) φάνηκε ότι αντιμετωπίζουν κάποιες δυσκολίες στη χρήση της υποτακτικής της ιταλικής λόγω των διαγλωσσικών διαφορών των υπό εξέταση γλωσσών. Στη δική μας μελέτη, αντίστοιχα, οι δυσκολίες των ΜΦΟ φαίνεται να προκύπτουν κατά κύριο λόγο στις δοκιμασίες παραγωγής. Επίσης, στην πολύ πρόσφατη μελέτη της Radonić (2021) διαπιστώνεται ότι οι Κροατόφωνοι ΜΦΟ δεν αντιμετωπίζουν δυσκολίες με τη χρήση της υποτακτικής της ιταλικής στις δομές που δηλώνουν ετεροπροσωπία, εύρημα που η ερευνήτρια αποδίδει στην ομοιότητα της μητρικής και της Γ2 ως προς τη δήλωση της ετεροπροσωπίας και την υποχρεωτικότητα της χρήσης της υποτακτικής.

Παράλληλα, οι επιδόσεις της ομάδας των Γ1/2 της μελέτης μας δείχνουν να επιβεβαιώνουν τα ευρήματα της έρευνας της Manili (2015), σύμφωνα με τα οποία, οι ΜΦΟ των προχωρημένων επιπέδων γλωσσομάθειας είναι μεν ακριβείς ως προς τα περιβάλλοντα χρήσης της υποτακτικής, ωστόσο, αντιμετωπίζουν δυσκολίες σε επίπεδο μορφολογικής πραγμάτωσης, ενδεχομένως λόγω των διαγλωσσικών διαφορών των εμπλεκόμενων γλωσσών. Υπενθυμίζεται πως στη συγκεκριμένη έρευνα, οι συμμετέχοντες (Γ1: αλβανική, βιετναμική, γερμανική, ιαπωνική, κινεζική, ουκρανική, πολωνική, ρωσική, σουηδική, επίπεδο γλωσσομάθειας: Γ1 και Γ2) κλήθηκαν να συμμετέχουν σε διάφορες δοκιμασίες γραπτής παραγωγής (συμπλήρωση κενών, περιλήψεις, εκθέσεις, κ.ά.), τα αποτελέσματα των οποίων κατέδειξαν πολύ υψηλά ποσοστά ακριβείας στα περιβάλλοντα χρήσης της υποτακτικής. Ωστόσο, οι ΜΦΟ φάνηκε να αντιμετωπίζουν δυσκολία σε επίπεδο μορφολογίας (π.χ. ανώμαλα ρήματα), γεγονός που η ερευνήτρια ερμήνευσε ως απόρροια της τυπολογικής απόκλισης της ιταλικής από τις μητρικές γλώσσες των ΜΦΟ.

Λαμβάνοντας υπόψιν όσα αναφέρει η White (2003: 194) αναφορικά με την κατάκτηση της κατάληξης /-ed/ της αγγλικής για τη δήλωση του χαρακτηριστικού [+παρελθόν] (βλ. ενότητα 3.1), θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε πως στην ιταλική, οι ΜΦΟ δύνανται μεν να κατακτήσουν το αφηρημένο χαρακτηριστικό [+υποτακτική], ωστόσο, αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην αντιστοίχιση του αφηρημένου αυτού χαρακτηριστικού με τις μορφολογικές πραγματώσεις της υποτακτικής ενεστώτα, όπως είναι για παράδειγμα οι καταλήξεις /-i/ και /-ino/, αντίστοιχα. Η συγκεκριμένη υπόθεση στηρίζεται στο γεγονός ότι ενώ στη δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας η

ομάδα των Γ1/2 δεν διαφέρει από τους ΦΟ σε καμία από τις δομές (ταυτοπροσωπία και ετεροπροσωπία), στη δοκιμασία παραγωγής η ομάδα των Γ1/2, όπως και η ομάδα των Β1/2, διαφοροποιείται με στατιστικά σημαντικό τρόπο από την ομάδα των ΦΟ, μιας και παράγει σημαντικά περισσότερους αντιγραμματικούς τύπους.

Συμπερασματικά, λοιπόν, τα δεδομένα μας φαίνεται να επιβεβαιώνουν τη θέση των Haznedar και Schwartz (1997) και των Prévost και White (2000) οι οποίοι υποστηρίζουν ότι τα αφηρημένα χαρακτηριστικά στις γραμματικές αναπαραστάσεις διαχωρίζονται σε επίπεδο κατάκτησης από τον τρόπο με τον οποίο πραγματώνονται μορφολογικά. Πιο αναλυτικά, οι Haznedar και Schwartz (1997) έκαναν λόγο για προβλήματα αντιστοίχισης κατά την ΚΓ2, στηριζόμενοι στη μελέτη περίπτωσης του Erdem, ενός τουρκόφωνου παιδιού το οποίο μάθαινε την αγγλική ως Γ2. Ο Erdem φάνηκε πως είχε μια υπόρρητη γνώση ορισμένων συντακτικών κανόνων της αγγλικής (π.χ. των λεξικών εκπεφρασμένων υποκειμένων και της ονομαστικής πτώσης του αντωνυμικού υποκειμένου), ωστόσο, αδυνατούσε να αντιστοιχίσει τη γνώση αυτή με την επιφανειακή μορφολογία. Αντίστοιχα, και οι Prévost και White (2000) παρατήρησαν πως οι ΜΦΟ των γερμανικών και των γαλλικών (Γ1: αραβικά, ισπανικά ή πορτογαλλικά) ήταν μεν ακριβείς ως προς τις συντακτικές ιδιότητες που σχετίζονται με τις λειτουργικές κατηγορίες και τις προβολές, ωστόσο, αποτύγχαναν στην παραγωγή συνεπούς κλίσης εξαιτίας της δυσκολίας πρόσβασης στα σχετικά λεξικά τεμάχια με τα οποία πραγματώνεται η κλίση.

Εν κατακλείδι, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως οι προβληματικές διαγλωσσικές παραγωγές των ΜΦΟ της μελέτης μας πιθανόν να οφείλονται στη δυσκολία αντιστοίχισης του αφηρημένου χαρακτηριστικού πάνω σε συγκεκριμένα

μορφήματα στη Γ2.

Επιπρόσθετα, εφόσον τα δεδομένα της πειραματικής μας μελέτης δεν δείχνουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των Γ1/2 και των ΦΟ στις δοκιμασίες κρίσης γραμματικότητας και κατανόησης, δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε τις *Υποθέσεις Μη Πρόσβασης* ή *Μερικής Πρόσβασης*. Οι μεν θεωρίες *Μη Πρόσβασης* υποστηρίζουν ότι η μάθηση μιας Γ2 δεν εμπλέκει στην ουσία δόμηση γραμματικών αναπαραστάσεων και αξιοποίηση της έμφυτης γλωσσικής γνώσης, οι δε θεωρίες *Μερικής Πρόσβασης* υποστηρίζουν ότι κατά την κατάκτηση μιας Γ2 θα υπάρχουν εμμένοντα προβλήματα είτε σε φαινόμενα που η Γ1 και η Γ2 διαφέρουν μορφοσυντακτικά (βλ. Hawkins & Chan, 1997. Hawkins & Hattori, 2006. Smith & Tsimpli, 1991. Tsimpli & Dimikrakoroulou, 2007. Tsimpli & Roussou, 1991) είτε σε φαινόμενα που η μορφοσύνταξη αλληλεπιδρά με άλλα γνωστικά επίπεδα, π.χ. σημασιολογία, πραγματολογία (βλ. Sorace & Filiaci, 2006. Sorace & Serratrice, 2009. Tsimpli & Sorace, 2006). Απεναντίας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα δεδομένα μας υποστηρίζουν τις *Υποθέσεις Πλήρους Πρόσβασης*, όπως αυτή των Haznedar και Schwartz (1997) και των Prévost και White (2000), ερμηνεύοντας την ασυνέπεια της γλωσσικής συμπεριφοράς της ομάδας των Γ1/2 στη δοκιμασία παραγωγής ως απόρροια της αδυναμίας αντιστοίχισης του αφηρημένου χαρακτηριστικού πάνω σε συγκεκριμένα μορφήματα στη Γ2. Μάλιστα, όπως διευκρινίζεται από τον Hawkins (2000), η συγκεκριμένη διάσταση μεταξύ αφηρημένων και επιφανειακών χαρακτηριστικών αποδίδεται σε βλάβη υπολογισμού (computation) και όχι αναπαράστασης (representation).

Ολοκληρώνοντας τη συζήτηση των ευρημάτων, καταλήγουμε πως οι αποκλίσεις των

δύο εμπλεκόμενων γλωσσών ως προς τη μορφοσύνταξη επηρεάζουν σε κάποιον βαθμό την επίδοση των ΜΦΟ, καθώς «μπλοκάρουν» την αντιστοίχιση των αφηρημένων λεξικών χαρακτηριστικών με τα αντίστοιχα μορφήματα. Σχετικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, λοιπόν, τα δεδομένα μας δείχνουν πως οι επιδόσεις των ΜΦΟ βελτιώνονται σε πιο προχωρημένα επίπεδα γλωσσομάθειας, καθώς η ομάδα των Γ1/2 σημειώνει και στις τρεις δοκιμασίες υψηλότερα ποσοστά σωστών απαντήσεων από την ομάδα των Β1/2, στοιχείο που δείχνει τη δυναμική φύση της διαγλωσσικής γραμματικής. Αναφορικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, οι επιδόσεις και των δύο ομάδων των ΜΦΟ συνολικά είναι καλύτερες στις παρεμφατικές δομές από ό,τι στις παρεμφατικές δομές με υποτακτική. Το εύρημα αυτό συνάδει με τα δεδομένα του «Progetto di Pavia», βάσει των οποίων, οι παρεμφατικοί τύποι κατακτώνται ήδη σε αρχικά επίπεδα γλωσσομάθειας, δίχως να προκαλούν ιδιαίτερες δυσκολίες στους ΜΦΟ, εν αντιθέσει με τους τύπους της υποτακτικής οι οποίοι φαίνεται να κατακτώνται σε πιο προχωρημένα επίπεδα γλωσσομάθειας. Τα απαρέμφατα, με άλλα λόγια, λειτουργούν ως αμαρκάριστοι τύποι οι οποίοι φαίνεται να αναπτύσσονται σε πιο πρώιμο στάδιο της διαγλώσσας, καθώς είναι δομικά λιγότερο περίπλοκοι. Οι τύποι της υποτακτικής, από την άλλη, αποτελούν πιο σύνθετους ρηματικούς τύπους οι οποίοι, ως πιο απαιτητικοί στη γλωσσική αποκωδικοποίηση/ επεξεργασία, κατακτώνται σε πιο προχωρημένα επίπεδα γλωσσομάθειας και δεν εμφανίζονται με συνέπεια σε γραμματικές τελικού σταδίου.

5.2 Συμπεράσματα και περιορισμοί της παρούσας εργασίας - Κατευθύνσεις για περαιτέρω έρευνα

Στην παρούσα εργασία διερευνήσαμε το κατά πόσο οι ενήλικες Ελληνόφωνοι ΜΦΟ της ιταλικής είναι ακριβείς ως προς τη χρήση της υποτακτικής για τη δήλωση της υποχρεωτικής ετεροπροσωπίας σε αντιδιαστολή με τη χρήση του απαρεμφάτου για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας στην ιταλική ως Γ2. Πρόκειται για ένα σημείο απόκλισης των Γ1 και Γ2, καθώς στην ελληνική, ελλείψει απαρεμφάτων, επιλέγονται παρεμφατικά συμπληρώματα ανεξαρτήτως ετεροπροσωπίας ή ταυτοπροσωπίας, ενώ στην ιταλική, κατόπιν βουλητικών και κατευθυντικών κατηγορημάτων για τη δήλωση της ετεροπροσωπίας είναι υποχρεωτική η χρήση της υποτακτικής, ενώ για τη δήλωση της ταυτοπροσωπίας είναι υποχρεωτική η χρήση των απαρεμφάτων (Farkas, 1992. Kempchinsky, 2009. Quer, 2009, 2017. Ρούσσου, 2015. Terzi, 1992).

Σύμφωνα με όσα επισημάνθηκαν στην προηγούμενη ενότητα της *Συζήτησης*, θα μπορούσαμε να διατυπώσουμε τις βασικότερες θέσεις της μελέτης μας ως εξής: οι μορφοσυντακτικές αποκλίσεις μεταξύ της ελληνικής και της ιταλικής επηρεάζουν σε έναν βαθμό την επίδοση των Ελλήνων ΜΦΟ σε δοκιμασίες που εξετάζουν την υποχρεωτική ετεροπροσωπία και την ταυτοπροσωπία, με τις περισσότερες δυσκολίες να εντοπίζονται στη δήλωση της ετεροπροσωπίας (στις παρεμφατικές δομές με υποτακτική). Βέβαια, οι μορφοσυντακτικές αποκλίσεις των εμπλεκόμενων γλωσσών φάνηκε να επηρεάζουν σε μεγαλύτερο βαθμό τους ΜΦΟ των χαμηλότερων επιπέδων (B1/2), καταδεικνύοντας πως το επίπεδο γλωσσομάθειας επηρεάζει την ακρίβεια των ΜΦΟ. Μάλιστα, η παρατήρηση πως οι δυσκολίες των ΜΦΟ

αμβλύνονται σε πιο προχωρημένα επίπεδα, θα μπορούσε ενδεχομένως να επιβεβαιώνει τις *Υποθέσεις Πλήρους Πρόσβασης*.

Ωστόσο, στη συγκεκριμένη διατριβή υπάρχουν και κάποιοι περιορισμοί οι οποίοι χρήζουν επισήμανσης. Ο σημαντικότερος περιορισμός έγκειται στο ότι η ταξινόμηση των ΜΦΟ στα επίπεδα γλωσσομάθειας έγινε βάσει των πιστοποιητικών γλωσσομάθειας που κατείχαν οι συμμετέχοντες και βάσει της κατανομής σε συγκεκριμένα επίπεδα από τους καθηγητές της Γ2. Ως εκ τούτου, δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε με απόλυτη βεβαιότητα ότι οι Γ2 μαθητές που αξιοποιήθηκαν αντιπροσωπεύουν πράγματι την ομάδα των B1/2 ή των Γ1/2 ομιλητών. Προτείνεται, επομένως, να επαναληφθεί το πείραμα εφαρμόζοντας πιο αξιόπιστα κριτήρια κατάταξης των πληροφορητών σε επίπεδα γλωσσομάθειας, όπως προτείνουν και οι White και Genesee (1996). Ακόμη, η πειραματική μελέτη διεξήχθη σε έναν σχετικά περιορισμένο αριθμό πληροφορητών ($N < 30$ σε κάθε ομάδα), στοιχείο που θα μπορούσε να επηρεάσει τα αποτελέσματα. Μελλοντικά, λοιπόν, θα μπορούσε να διεξαχθεί μια αντίστοιχη μελέτη αξιοποιώντας μεγαλύτερο δείγμα συμμετεχόντων, δίνοντας τη δυνατότητα για πιο έγκυρα αποτελέσματα. Δεν θα μπορούσαμε, βέβαια, να παραβλέψουμε πως τα παρόντα δεδομένα, όπως και τα δεδομένα όλων των πειραματικών μελετών ως έναν βαθμό, αποτελούν απόρροια της φύσης των δοκιμασιών που αξιοποιήθηκαν. Ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον, λοιπόν, θα είχε εάν αξιοποιούνταν και χρονομετρικές δοκιμασίες ή δοκιμασίες συλλογής αυθόρμητου λόγου φυσικών και μη φυσικών ομιλητών. Τέλος, εξίσου ενδιαφέρον θα ήταν εάν λαμβάναμε υπόψιν και άλλες κοινωνικές παραμέτρους, όπως την ακριβή ηλικία, το φύλο και τη μόρφωση των συμμετεχόντων, ενώ προτείνεται και η επέκταση

της παρούσας μελέτης σε ΜΦΟ της ιταλικής οι οποίοι εκτίθενται φυσικά και αυθόρμητα στη γλώσσα-στόχο.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσσες Βιβλιογραφικές Αναφορές

Δρακούλη, Α. (2020). Η Διδασκαλία της Ιταλικής ως ξένης γλώσσας σε δίγλωσσους-πολύγλωσσους διδασκόμενους: μελέτη περίπτωσης. *C.V.P. Παιδαγωγικής & Εκπαίδευσης*. Ανακτήθηκε από: <http://www.scientific-journal-articles.org/greek/free-online-journals/education/education-articles/drakouli-athanasia/on-teaching-italian-foreign-language-bilingual-multilingual-learners-a-case-study-athanasia-drakouli.htm>

Holton, D., Mackridge, P. & Φιλιππάκη-Warburton E. (2016). *Γραμματική της ελληνικής γλώσσας* (19^η έκδ.) (Β. Σπυρόπουλος, μετ.). Αθήνα: Πατάκης.

Ρούσσου, Α. (2015). *Σύνταξη. Γραμματική και Μινιμαλισμός*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/581>.

Τζάρτζανος, Α. Α. (1963). *Νεοελληνική σύνταξις: της κοινής δημοτικής. Τόμος Β. Organismós ekdóseōs didaktikōn vivliōn*.

Τσαγγαλίδης, Α. (2002). Για τους 'χρόνους' του νεοελληνικού ρήματος. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, 22, 647–58.

Ξενόγλωσσες Βιβλιογραφικές Αναφορές

Agouraki, G. (1991). A Modern Greek complementizer and its significance for UG. In H. van de Koot (Ed.), *Working Papers in Linguistics*, 3, 1-24.

Banfi, E. (1993). Italiano come L2. In E. Banfi (Ed.), *L'altra Europa Linguistica. Varietà di apprendimento e interlingue nell'Europa contemporanea* (pp. 35-102). Firenze: La Nuova Italia.

Banfi, E. & Bernini, G. (2003). Il verbo. In A. G. Ramat (Ed.), *Verso l'Italiano: Percorsi e strategie di acquisizione* (pp. 70-115). Roma: Carocci.

Battistella, E.L. (1990). *Markedness: The evaluative superstructure of language*. Albany, NY: SUNY Press.

Baunaz, L., De Clercq, K., Haegeman, L., & Lander, E. (2018). Decomposing complementizers: The fseq of French, Modern Greek, Serbo-Croatian and Bulgarian complementizers. *Oxford Studies in Comparative Syntax*, 149-179.

Berretta, M. (1990). Il ruolo dell'infinito nel sistema verbale di apprendenti di italiano come L2. In G. Bernini & A. G. Ramat (Ed.), *La temporalità nell'acquisizione di lingue seconde* (pp. 51-80). Milano: Angeli.

Bley-Vroman, R. (1989). What is the logical problem of foreign language learning? In S. Gass & J. Schachter (Ed.), *Linguistic Perspectives on Second Language Acquisition* (pp. 41-68). Cambridge: Cambridge University Press.

Bybee, J. L. (1985). *Morphology: A study of the relation between meaning and form*. Amsterdam: John Benjamins.

Calleri, D., Chini, M., Cordin, P., & Ferraris, S. (2003). Confronti tra l'acquisizione di Italiano L1 e l'acquisizione di Italiano L2. In A. Ramat (Ed.), *Verso l'italiano. Percorsi e strategie di acquisizione* (pp. 220-253). Roma: Carocci.

Chini, M. (2016). Elementi utili per una didattica dell'italiano L2 alla luce della ricerca acquisizionale. *Italiano LinguaDue*, 8(2), 1-18.

Chomsky, N. (1957). *Syntactic structures*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Chomsky, N. (1965). *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge: MIT Press.

Chomsky, N. (1986). *Knowledge of language: Its nature, origin, and use*. Greenwood Publishing Group.

Clahsen, H., & Muysken, P. (1986). The availability of Universal Grammar to adult and child learners: A study of the acquisition of German word order. *Second Language Research*, 2, 93-119.

Costantini, F. (2002). Subjunctive Obviation: an Interface Perspective. (Tesi di Dottorato). Università Ca' Foscari Venezia.

Costantini, F. (2005). On Obviation in Subjunctive Clauses: The State of the Art. *Annali di Ca' Foscari*, 44, 97-132.

Costantini, F. (2009). *Interface Perspectives on Clausal Complementation: The Case of Subjunctive Obviation*. Venezia: Libreria Editrice Cafoscarina.

Costantini, F. (2016). Subject obviation as a semantic failure: a preliminary account. *Annali di Ca' Foscari*, 50, 109-131.

Dardano, M. & Trifone, P. (1995). *Grammatica italiana: con nozioni di linguistica*. Bologna: Zanichelli.

De Valentin, S. (2018). *Il congiuntivo tra norma e uso: analisi di due percorsi acquisizionali in italiano L2*. (Tesi). Ανακτήθηκε από [http://tesi.cab.unipd.it/60942/1/De Valentin Serena 2018.pdf](http://tesi.cab.unipd.it/60942/1/De_Valentin_Serena_2018.pdf)

DeKeyser, R., (2007). Skill acquisition theory. In B. VanPatten & J. Williams (Ed.), *Theories in second language acquisition: An introduction*.

Falk, Y., & Bardel, C. (2011). Object pronouns in German L3 syntax: Evidence for the L2 status factor. *Second Language Research*, 27(1), 59-82.

Farkas, D. (1988). On Obligatory Control. *Linguistics and Philosophy*, 11, 27-58.

Farkas, D. (1992). On obviation. *Lexical matters*, 1, 85-109.

Flynn, S. (1987). Contrast and construction in a parameter-setting model of L2 acquisition. *Language Learning*, 37(1), 19-62.

Geld, R., & Dinković, I. Z. (2004). Subjunctive mood in Croatian: non-temporal use of tense. *Perspectives on Slavistics*.

Hawkins, R. (2000). Persistent selective fossilisation in second language acquisition and the optimal design of the language faculty. *Essex Research Reports in Linguistics*,

34, 75–90.

Hawkins, R. (2001). *Second language syntax: a generative introduction*. Oxford: Blackwell.

Hawkins, R. (2018). *How second languages are learned: An Introduction*. Cambridge University Press.

Hawkins, R. (2019). Plurilingual learners and schooling: A sociocultural perspective. *The handbook of TESOL in K-12*, 9-24.

Hawkins, R., & Chan, C. (1997). The partial availability of universal grammar in second language acquisition: the 'failed functional features hypothesis'. *Second Language Research*, 13, 187-226.

Hawkins, R., & Hattori, H. (2006). Interpretation of English multiple wh-questions by Japanese speakers: A missing uninterpretable feature account. *Second Language Research*, 22(3), 269-301.

Haznedar, B., & Schwartz, B.D. (1997): Are there Optional Infinitives in child L2 acquisition? In E. Hughes, M. Hughes & A. Greenhill (Ed.), *Proceedings of the 21st Annual Boston University Conference on Language Development*, 21 (pp. 257-258). Somerville, MA: Cascadilla Press.

Johnson, J., & Newport, E. (1991). Critical period effects on universal properties of language: The status of subjacency in the acquisition of a second language. *Cognition*, 39, 215-258. Ανακτήθηκε από: [http://doi.org/10.1016/0010-0277\(91\)90054-8](http://doi.org/10.1016/0010-0277(91)90054-8)

Joseph, B. D. (1983). *The synchrony and diachrony of the Balkan infinitive: A study in areal, general and historical linguistics*. Cambridge: CUP.

Kempchinsky, P. (2009). What can the subjunctive disjoint reference effect tell us about the subjunctive?. *Lingua*, 119(12), 1788-1810.

Krashen, S. (1977). The monitor model for adult second language performance. In M. Burt, H. Dulay & M. Finocchiatto (Ed.), *Viewpoints on English as a second language* (pp.

152-161). New York: Regents.

La Grassa, M., Delitala, M., & Quercioli, F. (2013). *L'italiano all' università*. Roma: Edilingua.

Lardiere, D. (1998). Dissociating syntax from morphology in a divergent endstate grammar. *Second Language Research*, 14, 359-75.

Lardiere, D. (2008). Feature assembly in second language acquisition. In J. Liceras, H. Zobl & H. Goodluck (Ed.), *The Role of Features in Second Language Acquisition*, 106-140.

Lardiere, D. (2009). Some thoughts on the contrastive analysis of features in second language acquisition. *Second Language Research*, 25(2), 173-227.

Lekakou, M., & Quer, J. (2016). Subjunctive mood in Griko: a micro-comparative approach. *Lingua*, 174, 65-85.

Lenneberg, E. (1967). *Biological Foundations of Language*. New York: Wiley.

Lightfoot, D. (1979). *Principles of Diachronic Syntax*. Cambridge: CUP.

Manili, P. (2015). Il modo congiuntivo e l'italiano L2. *Gentes*, 2, 154–167.

Manzini, M. R. (2000). Sentential Complementation: The Subjunctive. In P. Coopmans, M. Everaert & J. Grimshaw (Ed.), *Lexical Specification and Insertion* (pp. 241-268). Amsterdam & New York: John Benjamins.

Marin, T., & Magnelli, S. (2009). *PROGETTO ITALIANO* (4a ed.). Roma: Edilingua.

Moretti, G. B. (2006). *L'ITALIANO COME PRIMA O SECONDA LINGUA NELLE SUE VARIETÀ SCRITTE E PARLATE* (5a ed.). Perugia: Guerra Edizioni.

Munnich, E., Flynn, S., & Martohardjono, G. (2013). Elicited imitation and grammaticality judgment tasks: What they measure and how they relate to each other. *Research methodology in second-language acquisition* (pp. 251-268). Routledge.

- Philippaki-Warbuton, I. (1992). On Mood and Complementizers in Modern Greek. *Reading University Working Papers in Linguistics*, 1, 5-41.
- Philippaki-Warbuton, I. (1994). The subjunctive mood and the syntactic status of the particle *na* in modern Greek. *Folia Linguistica*, 28, 297–328.
- Philippaki-Warbuton, I. (1998). Functional categories and Modern Greek syntax. *The Linguistic Review*, 15, 158-186.
- Picallo, M.C., (1985). Opaque domains. (PhD dissertation). CUNY.
- Preble, K., & Rossi, F. (2015). *Il perfetto congiuntivo: Everything You Need To Know About The Italian Subjunctive*.
- Prévost, P., & White, L. (2000): Missing surface inflection or impairment in second language acquisition? Evidence from tense and agreement. *Second Language Research*, 16, 103-133.
- Quer, J. (2005). Subjunctives. In *The Syntax Companion*, M. Everaert and H. van Riemsdijk (Ed.), 4, (pp. 660-684). Oxford: Blackwell.
- Quer, J. (2009). Twists of mood: The distribution and interpretation of indicative and subjunctive. *Lingua*, 119 (12), 1779-87. DOI: 10.1016/j.lingua.2008.12.003.
- Quer, J. (2017). Subjunctives. *The Wiley Blackwell Companion to Syntax* (2nd ed.), 1-32.
- Radović, A. (2021). *Il congiuntivo come difficoltà nell'apprendimento della lingua italiana degli studenti croatofoni* (PhD dissertation). Ανακτήθηκε από <http://zir.nsk.hr/islandora/object/ffzg:4193>
- Ramat, A. G. (2003). *Verso l'italiano. Percorsi e strategie di acquisizione*. Roma: Carocci.
- Ramat, A.G., & Banfi, E. (1990). The acquisition of temporality: A second language perspective. *Folia Linguistica*, 24, 405-428.

- Raposo, E. (1985). Some Asymmetries in the Binding Theory in Romance. *The Linguistic Review*, 5, 75-110.
- Rivero, M. L. (1994). The structure of the Clause and V-movement in the languages of the Balkans. *Natural Language and Linguistic Theory*, 12, 63-120.
- Rizzi, L. (1997). The fine structure of the left periphery. In L. Haegeman, (Ed.), *The New Comparative Syntax*. Oxford University Press.
- Rodgers, D. M. (2011). *The automatization of verbal morphology in instructed second language acquisition*.
- Roussou, A. (2000). On the Left Periphery: Modal Particles and Complementizers. In *Journal of Greek Linguistics*, 1, 65-94.
- Roussou, A. (2009). In the mood for control. *Lingua*, 119(12), 1811-1836.
- Ruwet, N. (1984). *Je veux partir / *Je veux que je parte*: on the Distribution of Finite Complements and Infinitival Complements in French. *Cahiers de Grammaire*, 7, 75-138.
- Sabatini, F., Camodeca, C., & De Santis, C. (2011). *Sistema e testo: dalla grammatica valenziale all'esperienza dei testi*. Loescher.
- Saville-Troike, M., & Barto, K. (2016). *Introducing second language acquisition*. Cambridge University Press.
- Schachter, J. (1988). Second Language Acquisition and its Relationship to Universal Grammar. *Applied Linguistics*, 9, 219-35.
- Schlenker, P. (2005). The lazy Frenchman's approach to the subjunctive. *Romance languages and linguistic theory*, 269-309.
- Schwartz, B. D., & Sprouse, R. A. (1996). L2 cognitive states and the Full Transfer/ Full Access model. *Second Language Research*, 12, 40-72.
- Sensini, M. (1996). *Il sistema della lingua. Dalle parole al testo*. Mondadori.

Serianni, L., Della Valle, V., & Patota, G. (2015). *Il bello dell'italiano*. Milano-Torino: Pearson Italia.

Smith, N., & Tsimpli, I. M. (1991). Linguistic modularity? A case study of a 'Savant' linguist. *Lingua*, 84(4), 315-351. Ανακτήθηκε από: [http://doi.org/10.1016/0024-3841\(91\)90034-3](http://doi.org/10.1016/0024-3841(91)90034-3)

Sorace, A. (1993): Incomplete and divergent representations of unaccusativity in nonnative grammars of Italian. *Second Language Research*, 2, 22-48.

Sorace, A. (1996): The use of acceptability judgements in second language research. In W. Ritchie and T. Bhatia (Ed.), *Handbook of Second Language Acquisition*. San Diego: Academic Press.

Sorace, A. (2000): Gradients in auxiliary selection with intransitive verbs. *Language*, 76, 859-890.

Sorace, A. (2005). Selective optionality in language development. In L. Cornip & K. Corrigan (Ed.), *Biolinguistic and sociolinguistic accounts of variation* (pp. 55-80). Amsterdam: John Benjamins.

Sorace, A., & Serratrice, L. (2009). Internal and external interfaces in bilingual language development: Beyond structural overlap. *International Journal of Bilingualism*, 13(2), 195-210.

Suñer, M. (1986). On the Referential Properties of Embedded Finite Clause Subjects. In I. Bordelois, H. Contreras, K. Zagana (Ed.), *Generative Studies in Spanish Syntax* (pp. 183-196). Dordrecht: Foris.

Terzi, A. (1992). *PRO in finite clauses: A study of the inflectional heads of the Balkan languages*. (Phd dissertation). CUNY.

Tomić, O. M. (2002). Subjunctive Complements of Intentional Verbs in Serbian and Croatian. *Studia romanica et anglica Zagabiensia*, 47, 353-363.

Trifone, P., & Palermo, M. (2000). *Grammatica italiana di base*. Bologna: Zanichelli.

Tsimpli, I.-M. (1990): The Clause Structure and Word Order of Modern Greek. *UCL Working Papers in Linguistics*, 2, 227-245.

Tsimpli, I.-M. (2005): Variation in the L2 speaker. In K. Brown (Ed.), *Encyclopaedia of language and linguistics*, 13 (pp. 387-394). Oxford: Elsevier.

Tsimpli, I. M., & Dimitrakopoulou, M. (2007). The interpretability hypothesis: Evidence from wh-interrogatives in second language acquisition. *Second Language Research*, 23(2), 215-242.

Tsimpli, I. M., & Roussou, A. (1991). Parameter-Resetting in L2? *UCL Working Papers in Linguistics*, 3, 149-169.

Tsimpli, I.-M., & Sorace, A. (2006). Differentiating interfaces: L2 performance in syntax-semantics and syntax-discourse phenomena. In *BUCLD Proceedings 30*.

Tsoulas, G. (1993). Remarks on the structure and interpretation of na-clauses. *Studies in Greek linguistics*, 191-206.

Veloudis, I., & Philippaki-Warbuton, I. (1983). The subjunctive in Modern Greek. *Studies in Greek Linguistics*, 4, 151-168.

White, L. (1985): The "pro-drop" parameter in adult second language learning. *Language Learning*, 35, 47-62.

White, L. (1986): Implications of parametric variation for adult second language acquisition: an investigation of the pro-drop parameter. In V. Cook (Ed.), *Experimental Approaches to Second Language Learning*. Oxford: Pergamon Press.

White, L. (2003). *Second Language Acquisition and Universal Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.

White, L. (2011). Second language acquisition at the interfaces. *Lingua*, 121(4), 577-590.

White, L. (2014). Linguistic theory, universal grammar, and second language acquisition. *Theories in second language acquisition* (pp. 46-65). Routledge.

White, L., & Genesee, F. (1996). How native is near-native? The issue of ultimate attainment in adult second language acquisition. *Second language research*, 12(3), 233-265.

Ιστοσελίδες

Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων: <http://www.eugdpr.gr>

Για τη γλώσσα μοορέ (moorè): <http://en.wikipedia.org/wiki/Moor%C3%A9>

Για την τigrinική γλώσσα (tigrino): <http://greek.greek.en-academic.com/238213/%CF%87%CE>

Για τη γλώσσα τσιτσέουα (chichewa): http://en.wikipedia.org/wiki/Chewa_language

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1. Έντυπο ενημέρωσης συμμετεχόντων (Ε.Η.Δ.Ε)

1. ΤΙΤΛΟΣ	«Η εκμάθηση της υποτακτικής της ιταλικής: η περίπτωση των Ελλήνων ομιλητών»
ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ	<p><u>Ερευνήτρια:</u></p> <p>Φατέ Σωτηρία</p> <p>Μεταπτυχιακή φοιτήτρια στον τομέα Γλωσσολογίας του τμήματος Φιλολογίας (Φιλοσοφική Σχολή), Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων</p> <p><u>Επιβλέποντες:</u></p> <p>κα Πρέντζα Αλεξάνδρα, μέλος ΕΔΙΠ του τομέα Γλωσσολογίας του τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων</p> <p>κ. Φίλος Παναγιώτης, επίκουρος καθηγητής του τομέα Γλωσσολογίας του τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων</p> <p>Στοιχεία Επικοινωνίας Ερευνητή:</p> <p>email: sotiriafate@gmail.com</p> <p>Τηλέφωνο: 6978371327</p>
ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣ	-

2. ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΣΚΟΠΟΣ, ΤΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ;
<p>Η έρευνα αυτή διεξάγεται προκειμένου να μελετηθεί η εκμάθηση της υποτακτικής της ιταλικής από Έλληνες Γ2 μαθητές, στο πλαίσιο εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας. Η συγκεκριμένη έγκλιση συνδέεται με εμμένοντα προβλήματα, τα οποία θα επιχειρηθεί να αναλυθούν υπό το πρίσμα θεωριών μαθησιακότητας, στη βάση των διαγλωσσικών διαφορών των δύο εμπλεκόμενων γλωσσών.</p> <p>Η συμβολή σας στην έρευνα είναι σημαντική, γιατί ελπίζουμε ότι θα μπορέσουμε να καταλήξουμε σε ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα σχετικά με τις δυσκολίες που παρατηρούνται στην χρήση της συγκεκριμένης έγκλισης.</p>

3. ΓΙΑΤΙ ΕΧΩ ΠΡΟΣΚΛΗΘΕΙ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΩ;

Έχετε προσκληθεί να συμμετάσχετε στην έρευνα αυτή, γιατί είστε ενήλικες Έλληνες οι οποίοι μαθαίνετε την ιταλική ως δεύτερη/ξένη γλώσσα (πειραματική ομάδα) ή είστε ενήλικες φυσικοί ομιλητές της ιταλικής (ομάδα ελέγχου).

4. ΤΙ ΘΑ ΜΟΥ ΖΗΤΗΘΕΙ ΝΑ ΚΑΝΩ;

Για να συμμετάσχετε στην έρευνα, θα σας ζητηθεί να συμπληρώσετε διαδικτυακά μια φόρμα Google η οποία αποτελείται από τρεις δοκιμασίες: μια δοκιμασία κρίσης γραμματικότητας, μια δοκιμασία παραγωγής και μια δοκιμασία κατανόησης.

5. ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΚΙΝΔΥΝΟΙ Ή ΚΟΣΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Η συμμετοχή σας στην έρευνα δεν συνεπάγεται κάποιον κίνδυνο ή οικονομική επιβάρυνση για εσάς. Σε περίπτωση διαπίστωσης παράνομων πράξεων ή εγκληματικών δράσεων σας ενημερώνουμε ότι τα στοιχεία σας δεν προστατεύονται από τυχόν έρευνα των επίσημων αρχών και ότι ενδέχεται να οφείλουμε να προβούμε στις απαραίτητες νόμιμες ενέργειες ενημέρωσης των αρχών, ειδικά εάν υπάρχει κίνδυνος για την σωματική υγεία ή την ζωή ανθρώπων.

6. ΥΠΟΧΡΕΟΥΜΑΙ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΩ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι **απολύτως εθελοντική**. Μπορείτε να αρνηθείτε να συμμετάσχετε χωρίς καμία αιτιολογία ή δικαιολογία. Μπορείτε να αλλάξετε γνώμη ανά πάσα στιγμή και να αποχωρήσετε από την έρευνα χωρίς καμία αιτιολογία ή δικαιολογία και χωρίς καμία συνέπεια για σας. Σε αυτή την περίπτωση μπορείτε να ζητήσετε να διαγραφούν τα δεδομένα και οι πληροφορίες που έχουμε συλλέξει για σας.

7. ΠΩΣ ΘΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΘΟΥΝ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΜΟΥ ΔΕΔΟΜΕΝΑ;

Υπεύθυνος Επεξεργασίας των δεδομένων σας είναι το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Θα συγκεντρώσουμε τα παρακάτω προσωπικά δεδομένα σας:
e-mail, φύλο, ηλικία, ιδιότητα, σπουδές, επάγγελμα.
Τα δεδομένα σας θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς,

επιστημονικούς και στατιστικούς σκοπούς.

Τα δεδομένα σας επεξεργάζονται βάσει της **ρητής συγκατάθεσής σας**, που μας παρέχετε διαμέσου του παρόντος εντύπου.

Τα δεδομένα σας θα ανωνυμοποιηθούν και θα προστατευθούν σε ηλεκτρονικό υπολογιστή στο Εργαστήριο του τομέα Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, ο οποίος θα κλειδώνει με κωδικό.

Με κανέναν τρόπο **δεν θα αποκαλυφθεί η ταυτότητά σας** σε δημοσιεύσεις, δημόσιες παρουσιάσεις ή επιστημονικές αναφορές. Σε περίπτωση που θελήσουμε να χρησιμοποιήσουμε τα δεδομένα σας επώνυμα, θα ζητήσουμε προηγουμένως ξεχωριστά την ρητή συγκατάθεσή σας.

Σε περίπτωση ομαδικής συνέντευξης/focus group, σας καλούμε να δεσμευτείτε ότι δεν θα αποκαλύψετε πληροφορίες ή στοιχεία άλλων συμμετεχόντων που ήρθαν σε γνώση σας στο πλαίσιο της έρευνας.

Το Πανεπιστήμιο διατηρεί τα δεδομένα της έρευνας για πέντε (5) έτη από την ολοκλήρωση της έρευνας. Κατόπιν, τα δεδομένα θα καταστραφούν/διαγραφούν ασφαλώς. Εφόσον κρίνουμε ότι τα δεδομένα της έρευνας είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν για άλλη έρευνα ή να διατηρηθούν για σκοπούς αρχειοθέτησης, επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας ή για στατιστικούς σκοπούς, θα προβούμε σε πλήρη ανωνυμοποίησή τους.

Τα **δικαιώματα** σας αναφορικά με τα προσωπικά σας δεδομένα είναι τα εξής:

Πρόσβαση	Να λάβετε αντίγραφα των δεδομένων σας
Διόρθωση	Να ζητήσετε διορθώσεις όσον αφορά τα δεδομένα σας
Φορητότητα	Να ζητήσετε να διαβιβάσουμε τα δεδομένα σας σε κάποιον αποδέκτη

Επίσης, **έχετε το δικαίωμα να ανακαλέσετε την συγκατάθεσή σας οποιαδήποτε στιγμή.**

Σε περίπτωση που ανακαλέσετε την συγκατάθεσή σας, έχετε επίσης τα εξής δικαιώματα:

Διαγραφή	Να ζητήσετε να διαγράψουμε τα δεδομένα σας
Περιορισμός επεξεργασίας	Να ζητήσετε να σταματήσει ένα μέρος της επεξεργασίας

Για να υποβάλλετε τα αιτήματά σας αλλά και για οποιοδήποτε θέμα αφορά τα προσωπικά σας δεδομένα, μπορείτε να επικοινωνήσετε με τον Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων (DPO) του Πανεπιστημίου στο e-mail dpo@uoi.gr, τηλ. (2651007321)

Για οποιαδήποτε παράβαση αφορά την επεξεργασία των προσωπικών σας δεδομένων, έχετε το δικαίωμα υποβολής καταγγελίας στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, Κηφισίας 1-3, Τ.Κ. 115 23, Αθήνα, τηλ.: +30-210 6475600, e-mail: contact@dpa.gr

8. ΠΟΥ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΥΠΟΒΑΛΩ ΠΑΡΑΠΟΝΑ Η ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ;

Για οποιαδήποτε παράπονα ή καταγγελίες σχετικά με τη διεξαγωγή της έρευνας μπορείτε να προσφύγετε στην Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ

Ο/Η κάτωθι υπογεγραμμένος/η, **δηλώνω ότι έχω ενημερωθεί πλήρως** για τους όρους συμμετοχής μου στην έρευνα και την επεξεργασία των προσωπικών μου δεδομένων.

Παρέχω την ρητή συγκατάθεσή μου για την συμμετοχή μου στην έρευνα και την επεξεργασία των ως άνω αναφερόμενων προσωπικών μου δεδομένων.

Όνοματεπώνυμο συμμετέχοντος

Όνοματεπώνυμο:

Ημερομηνία:

Υπογραφή

Παράρτημα 2. Διαδικτυακή ενημέρωση συμμετεχόντων

2.α. Για τους ΜΦΟ

Για τις ανάγκες εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας στο πλαίσιο του ΠΜΣ: “Γλωσσολογική Έρευνα και Θεωρία” του τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων καλείστε να συμμετέχετε:

1. σε μια δοκιμασία αξιολόγησης ορθού σχηματισμού προτάσεων,
2. σε μια δοκιμασία συμπλήρωσης κενών,
3. σε μια δοκιμασία κατανόησης.

Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική, αλλά ιδιαίτερα χρήσιμη, καθώς συμβάλλει αποφασιστικά στη διεξαγωγή των συμπερασμάτων της παρούσας έρευνας. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και τα δεδομένα που θα συλλεχθούν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για ερευνητικούς σκοπούς.

Σε περίπτωση που επιθυμείτε να λάβετε τη σχετική βεβαίωση που θα πιστοποιεί τη συμμετοχή σας στο εν λόγω πείραμα, παρακαλώ ενημερώστε με (sotirifate@gmail.com).

Σας ευχαριστώ πολύ εκ των προτέρων!

2.β. Για τους ΦΟ

Ai fini della tesi per il Master sulla 'Teoria e Ricerca Linguistica' del Dipartimento di Filologia dell' Università di Ioannina, vi chiedo di partecipare a tre prove:

1. una prova di valutazione della costruzione corretta delle frasi;
2. una prova di compilazione degli spazi;
3. una prova di comprensione.

La vostra partecipazione è volontaria ma molto importante, perchè mi permetterebbe di trarre delle conclusioni per la mia ricerca. Il questionario è anonimo e i dati raccolti verranno usati solamente per gli scopi della ricerca.

Se volete un attestato della vostra partecipazione, vi prego di farmelo sapere (sotirafate@gmail.com).

Vi ringrazio in anticipo!

Παράρτημα 3. Ερωτηματολόγιο προφίλ συμμετεχόντων

3.α. Για τους ΜΦΟ

1. Ποια είναι η ηλικία σας;

(α) 18-30

(β) 30-40

(γ) 40-50

(δ) > 50

2. Ποιο είναι το φύλο σας;

(α) Αρσενικό

(β) Θηλυκό

3. Ποια είναι η μητρική σας γλώσσα;

(α) Ελληνικά

(β) Ελληνικά και κάποια άλλη γλώσσα (δίγλωσσος/η)

4. Ποιο είναι το εκπαιδευτικό σας επίπεδο; (Σημειώστε το τελευταίο απολυτήριο - πτυχίο)

(α) Δημοτικό

(β) Γυμνάσιο

(γ) Λύκειο

(δ) Πανεπιστήμιο/ΤΕΙ

(ε) Άλλο

5. Ποια είναι η ιδιότητά σας;

- (α) Φοιτητής
- (β) Εργαζόμενος
- (γ) Συνταξιούχος
- (δ) Άνεργος
- (ε) Άλλο

6. Ποιες ξένες γλώσσες, πέραν της ιταλικής, γνωρίζετε; (Μπορείτε να επιλέξετε πάνω από μία απάντηση)

- (α) Αγγλικά
- (β) Γαλλικά
- (γ) Γερμανικά
- (δ) Ισπανικά
- (ε) Ρωσικά
- (στ) Τουρκικά
- (ζ) Άλλη

7. Για πόσο καιρό μαθαίνετε ιταλικά;

- (α) 2-3 χρόνια
- (β) 4-5 χρόνια
- (γ) >5 χρόνια

8. Πώς μάθατε ιταλικά;

- (α) Μέσω συστηματικής και οργανωμένης διδασκαλίας (περιβάλλον τάξης, π.χ. κέντρα ξένων γλωσσών)

(β) Μέσω φυσικής έκθεσης στη γλώσσα (διαμονή στην Ιταλία, επικοινωνία με φυσικούς ομιλητές)

(γ) Μέσω συνδυασμού των δύο παραπάνω

(δ) Άλλο

9. Πόσο συχνή είναι η επαφή σας με την ιταλική γλώσσα;

(α) 1-2 φορές τη βδομάδα

(β) \geq (μεγαλύτερο ή ίσο) 3 φορές τη βδομάδα

(γ) < 1 φορά τη βδομάδα

10. Ποιο θα λέγατε ότι είναι το επίπεδό σας στην ιταλική γλώσσα;

(α) Μεσαίο (B1/B2)

(β) Προχωρημένο (Γ1/Γ2)

11. Έχετε αποκτήσει κάποιο πτυχίο, το οποίο πιστοποιεί το επίπεδο B1/B2 στην ιταλική γλώσσα;

(α) Ναι

(β) Όχι

12. Έχετε αποκτήσει κάποιο πτυχίο, το οποίο πιστοποιεί το επίπεδο Γ1/Γ2 στην ιταλική γλώσσα;

(α) Ναι

(β) Όχι

13. Έχετε ζήσει ποτέ στην Ιταλία (ναι ή όχι); Αν ναι, για πόσο χρονικό διάστημα;

.....

14. Η επαφή σας με την ιταλική γλώσσα, πέραν των μαθημάτων, επιτυγχάνεται και μέσω: (Μπορείτε να επιλέξετε πάνω από μία απάντηση)

(α) Ταξιδιών

(β) Μουσικής, ταινιών, βιβλίων κ.ο.κ.

(γ) Επικοινωνίας με φυσικούς ομιλητές ιταλικών

(δ) Άλλο

15. Γιατί αποφασίσατε να μάθετε ιταλικά; (Μπορείτε να επιλέξετε πάνω από μία απάντηση)

(α) Επαγγελματικοί λόγοι (για το σημερινό/ μελλοντικό επάγγελμα)

(β) Προσωπικοί λόγοι (π.χ. ιταλική καταγωγή, Ιταλός/Ιταλίδα σύντροφος κ.ο.κ.)

(γ) Εκπαιδευτικοί λόγοι (π.χ. σπουδές, πιστοποιητικό γλωσσομάθειας κτλ.)

(δ) Πολιτιστικοί λόγοι (γνωριμία με τον ιταλικό πολιτισμό κ.ο.κ.)

(δ) Άλλο

16. Ποιος τομέας της ιταλικής γλώσσας σας δυσκολεύει περισσότερο;

(α) Μορφολογία/ Σύνταξη

(β) Λεξιλόγιο

(γ) Προφορά

(δ) Ορθογραφία

(ε) Χρήση της γλώσσας σε πραγματικό χρόνο

3.β. Για τους ΦΟ

1. Quanti anni ha? «Ποια είναι η ηλικία σας;»

- a) 18-30
- b) 30-40
- c) 40-50
- d) > 50

2. Qual è il Suo genere? «Ποιο είναι το φύλο σας;»

- a) Maschile «Αρσενικό»
- b) Femminile «Θηλυκό»

3. In quale area geografica abita? «Σε ποια γεωγραφική περιοχή διαμένετε;»

- (a) Italia del Nord «Βόρεια Ιταλία»
- (b) Italia del Sud «Νότια Ιταλία»
- (c) Italia centrale «Κεντρική Ιταλία»

4. Qual è la Sua lingua madre? «Ποια είναι η μητρική σας γλώσσα;»

- a) Italiano «Ιταλικά»
- b) Italiano e un' altra lingua (bilingue) «Ιταλικά και μια άλλη γλώσσα (δίγλωσσος)»
- c) Altra «Άλλη»

5. Studi completati: «Σπουδές ολοκληρωμένες»

- a) Scuola elementare «Δημοτικό»
- b) Scuola media «Γυμνάσιο»
- c) Scuola superior «Λύκειο»
- d) Università «Πανεπιστήμιο»
- e) Istituti para-universitari «Τεχνικές σχολές»
- f) Altro «Άλλο»

6. Occupazione: «Απασχόληση»

a) Studente «Φοιτητής»

b) Impiegato «Εργαζόμενος»

c) Pensionato «Συνταξιούχος»

d) Disoccupato «Άνεργος»

e) Altro «Άλλο»

Παράρτημα 4. Οδηγίες και πειραματικό υλικό της κυρίως μελέτης

4. Α. Δοκιμασία κρίσης Γραμματικότητας

4. Α. 1. α Οδηγίες για ΜΦΟ

Βασισμένοι στη γλωσσική σας διαίσθηση, καλείστε να αξιολογήσετε εάν οι προτάσεις που θα δείτε είναι ορθά σχηματισμένες στα ιταλικά ή όχι , βαθμολογώντας τες από το -2 έως το +2 με τον παρακάτω τρόπο:

-2 = απολύτως λανθασμένη

-1 = λανθασμένη

0 = δεν ξέρω

+1 = σωστή

+2= απολύτως σωστή

Σημειώστε την πρώτη απάντηση που σας έρχεται αυθόρμητα στο μυαλό.

Διευκρινίζεται ότι τα όποια προβλήματα εντοπίσετε σε κάποιες από τις προτάσεις δεν αφορούν το λεξιλόγιο ή την ορθογραφία.

Παράδειγμα:

Uso il lessico che contiene i termini in una versione semplificata (+2)

Noto una donna che guidi la macchina nervosamente (-2)

4. A. 1. B Οδηγίες για ΦΟ

Basandovi sulla vostra conoscenza della lingua/ percezione linguistica, valutate se le frasi italiane che leggete sono costruite correttamente, dando un voto da -2 a +2 nel modo seguente:

-2 = totalmente sbagliata

-1 = sbagliata

0 = non lo so

+1 = corretta

+2= totalmente corretta.

Segnate la prima risposta che vi viene in mente leggendo ogni frase. Si specifica che qualsiasi errore trovato nelle frasi non riguarda il vocabolario o l' ortografia.

Esempio:

Uso il lessico che contiene i termini in una versione semplificata. (+2)

Noto una donna che guidi la macchina nervosamente. (-2)

4. A. 2. Πειραματικό υλικό

Γραμματικές προτάσεις

Συνθήκη 1 (ταυτοπροσωπία)

1. Alessia organizza una festa. Vuole invitare oltre le sue nuove amiche anche delle vecchie. «Η Alessia οργανώνει μια γιορτή. Θέλει να προσκαλέσει εκτός από τις νέες της φίλες και κάποιες παλιές.»
2. Stefano fa molte prove. Vuole suonare bene il pianoforte al concerto. «Ο Stefano κάνει πολλές πρόβες. Θέλει να παίξει καλά πιάνο στη συναυλία.»
3. Giorgia e Nina studiano per molte ore. Vogliono passare con successo gli esami di maturità. «Η Giorgia και η Nina διαβάζουν πολλές ώρες. Θέλουν να περάσουν με επιτυχία τις προαγωγικές εξετάσεις.»
4. Anna e Luca lasciano il loro appartamento. Vogliono affittare un appartamento a basso costo. «Η Anna και ο Luca αφήνουν το διαμέρισμά τους. Θέλουν να νοικιάσουν ένα διαμέρισμα σε χαμηλό κόστος.»
5. Francesco parte presto. Desidera incontrare degli amici al bar. «Ο Francesco αποχωρεί νωρίς. Επιθυμεί να συναντήσει κάποιους φίλους στο μπαρ.»
6. Un volontario non si interessa ai soldi. Desidera aiutare gli altri gratuitamente. «Ένας εθελοντής δεν ενδιαφέρεται για τα χρήματα. Επιθυμεί να βοηθάει τους άλλους αφίλοκερδώς.»

7. Serena e Roberto seguono dei corsi di neogreco. Desiderano parlare meglio il greco. «Η Serena και ο Roberto παρακολουθούν μαθήματα νεοελληνικών. Επιθυμούν να μιλάνε καλύτερα ελληνικά.»
8. A Filippo e Carla manca l' Italia. Desiderano visitarla durante le ferie. « Στον Filippo και στην Carla λείπει η Ιταλία. Επιθυμούν να την επισκεφτούν κατά τη διάρκεια των διακοπών.»
9. Clara detesta il suo lavoro. Si augura di trovarne presto un altro. «Η Clara απεχθάνεται τη δουλειά της. Εύχεται να βρει σύντομα μια άλλη.»
10. A Maria piace molto la pittura. Si augura di continuare le lezioni anche quest' anno. «Στη Maria αρέσει πολύ η ζωγραφική. Εύχεται να συνεχίσει τα μαθήματα και αυτόν τον χρόνο.»
11. Cristiano e Luigi cantano a voce molto alta. Si augurano di non disturbare i vicini con le loro voci. «Ο Cristiano και ο Luigi τραγουδάνε δυνατά. Εύχονται να μην ενοχλούν τους γείτονες με τις φωνές τους.»
12. Andrea e Fulvio non si vedono da tempo. Si augurano di recuperare presto il tempo perduto. «Ο Andrea και ο Fulvio δεν βλέπονται εδώ και καιρό. Εύχονται να αναπληρώσουν σύντομα τον χαμένο χρόνο.»
13. Sergio è molto stanco. Preferisce ascoltare la musica per rilassarsi. «Ο Sergio είναι πολύ κουρασμένος. Προτιμά να ακούσει μουσική για να χαλαρώσει.»

14. Luciana non accetta aiuto. Preferisce decorare la casa da sola. «Η Luciana δεν δέχεται βοήθεια. Προτιμά να διακοσμήσει το σπίτι μόνη της.»
15. Marisa e Elena non hanno voglia di uscire. Preferiscono guardare un film alla TV. «Η Marisa και η Elena βαριούνται να βγουν. Προτιμούν να δουν μια ταινία στην τηλεόραση.»
16. Le mie cugine non comprano molti vestiti. Preferiscono risparmiare i soldi per viaggiare. «Οι ξαδερφές μου δεν αγοράζουν πολλά ρούχα. Προτιμούν να αποταμιεύουν χρήματα για να ταξιδεύουν.»

Συνθήκη 2 (ετεροπροσωπία με εκπεφρασμένο υποκείμενο)

1. Il professore ha corretto il test. Lo studente vuole che il professore gli spieghi gli errori per capirli. «Ο καθηγητής διόρθωσε το τεστ. Ο μαθητής θέλει ο καθηγητής να του εξηγήσει τα λάθη για να τα καταλάβει.»
2. I ragazzi sono al verde. La loro amica vuole che i ragazzi risparmino dei soldi ogni mese. «Τα παιδιά είναι άφραγκα. Η φίλη τους θέλει τα παιδιά να αποταμιεύουν κάποια χρήματα κάθε μήνα.»
3. Chiara lavora lentamente. Il direttore vuole che Chiara termini il lavoro il più presto. «Η Chiara δουλεύει αργά. Ο διευθυντής θέλει η Chiara να τελειώσει τη δουλειά το συντομότερο.»
4. Alcuni studenti non ubbidiscono. Comunque, la maestra desidera che tutti gli studenti rispettino sempre le regole della scuola. «Μερικοί μαθητές δεν

υπακούνε. Ωστόσο, η δασκάλα επιθυμεί όλοι οι μαθητές να σέβονται πάντα τους κανόνες του σχολείου.»

5. Oggi c'è la partita tra Barcelona e Real. Federico si augura che il Barcelona giochi a calcio meglio. «Σήμερα είναι ο αγώνας Barcelona-Real. Ο Federico εύχεται η Barcelona να παίξει ποδόσφαιρο καλύτερα.»
6. Le ragazze hanno molte difficoltà. Elisabetta si augura che le ragazze affrontino tutto coraggiosamente. «Οι κοπέλες έχουν πολλές δυσκολίες. Η Elisabetta εύχεται τα κορίτσια να τα αντιμετωπίσουν όλα με κουράγιο.»
7. Giorgio è il fidanzato di Lora. Lora, però, preferisce che Giorgio non la accompagni alla festa. «Ο Giorgio είναι ο αρραβωνιαστικός της Lora. Η Lora, όμως, προτιμά ο Giorgio να μην την συνοδέψει στη γιορτή.»
8. I ragazzi hanno fatto una grande lista della spesa. La signora Rossi preferisce che i ragazzi comprino solamente le cose utili. «Τα παιδιά έκαναν μια μεγάλη λίστα με ψώνια. Η κυρία Rossi προτιμά τα παιδιά να αγοράσουν μόνο τα απαραίτητα πράγματα.»

Συνθήκη 3 (ετεροπροσωπία χωρίς εκπεφρασμένο υποκείμενο)

1. Paola prende il cellulare a scuola. Sua madre, però, vuole che lasci il cellulare a casa. «Η Paola παίρνει το κινητό στο σχολείο. Η μητέρα της, όμως, θέλει να αφήνει το κινητό στο σπίτι.»

2. Rita e Filippo pensano di cambiare il progetto. Il loro supervisore vuole che continuino il progetto senza cambiamenti. «Η Rita και ο Filippo σκέφτονται να αλλάξουν την εργασία. Ο επιβλέπων τους θέλει να συνεχίσουν την εργασία χωρίς αλλαγές.»
3. Maria non può decidere per il nuovo posto. Suo marito, però, desidera che accetti la proposta senza pensarci. «Η Maria δεν μπορεί να αποφασίσει για τη νέα θέση. Ο σύζυγός της, όμως, επιθυμεί να δεχτεί την πρόταση χωρίς να το σκεφτεί.»
4. I bambini sono malati. La nonna desidera che visitino subito un medico. «Τα μωρά είναι άρρωστα. Η γιαγιά επιθυμεί να επισκεφτούν αμέσως έναν γιατρό.»
5. Antonio ha preso una strada diversa. Luisa si augura che cambi strada per arrivare in tempo. «Ο Antonio πήρε έναν διαφορετικό δρόμο. Η Luisa εύχεται να αλλάξει δρόμο για να φτάσει εγκαίρως.»
6. Larisa e Mattia hanno litigato. Il loro figlio si augura che trovino una soluzione presto. «Η Larisa και ο Mattia μάλωσαν. Ο γιος τους εύχεται να βρουν μια λύση σύντομα.»
7. Rossano guadagna poco con questo lavoro. Sua moglie preferisce che trovi un lavoro meglio pagato, al più presto. «Ο Rossano βγάζει λίγα (χρήματα) με αυτήν τη δουλειά. Η σύζυγός του προτιμά να βρει μια δουλειά με καλύτερο μισθό, το συντομότερο.»

8. Stefania e Valeria non mangiano fuori. I loro genitori preferiscono che mangino solamente il cibo fatto in casa. «Η Stefania και η Valeria δεν τρώνε έξω. Οι γονείς τους προτιμούν να τρώνε μόνο το σπιτικό φαγητό.»

Αντιγραμματικές προτάσεις

Συνθήκη 1 (ταυτοπροσωπία)

1. *Gianni non può aprire la pagina. Vuole che la ricarichi di nuovo. «Ο Gianni δεν μπορεί να ανοίξει τη σελίδα. Θέλει να την επανεκκινήσει.»
2. *Il ragazzo ha le mani libere. Vuole che aiuti l'anziana con la spesa. «Το αγόρι έχει ελεύθερα χέρια. Θέλει να βοηθήσει την ηλικιωμένη με τα ψώνια.»
3. *I soldati sono molto stanchi. Vogliono che cessino il fuoco subito. «Οι στρατιώτες είναι πολύ κουρασμένοι. Θέλουν να παύσουν τα πυρά αμέσως.»
4. *Rodolfo e Lionella sono responsabili dei danni. Vogliono che paghino tutto in modo adeguato. «Ο Rodolfo και η Lionella είναι υπεύθυνοι για τις ζημιές. Θέλουν να τα πληρώσουν όλα όπως πρέπει.»
5. *Il debito pubblico è molto alto. Perciò il governo desidera che aumenti le tasse da quest' anno. «Το δημόσιο χρέος είναι πολύ υψηλό. Γι' αυτό η κυβέρνηση επιθυμεί να αυξήσει τους φόρους από φέτος.»
6. *A Carlo piace leggere. Desidera che passi il suo tempo libero leggendo. «Στον Carlo αρέσει να διαβάζει. Θέλει να περνάει τον χρόνο του διαβάζοντας.»

7. *Anna e Pietro vivono in America. Desiderano che visitino i loro parenti in Italia per qualche mese. «Η Anna και ο Pietro ζουν στην Αμερική. Επιθυμούν να επισκεφτούν τους συγγενείς τους στην Ιταλία για κάποιους μήνες.»
8. *Cinzia e Monica studiano filologia. Desiderano che insegnino Storia e Latino a scuola. «Η Cinzia και η Monica σπουδάζουν φιλολογία. Επιθυμούν να διδάξουν Ιστορία και Λατινικά στο σχολείο.»
9. *Fulvio ama molto i cani. Si augura che ne compri uno. «Ο Fulvio αγαπά πολύ τα σκυλιά. Εύχεται να αγοράσει ένα.»
10. *Enzo è perfezionista. Si augura che termini il lavoro con successo. «Ο Enzo είναι τελειομανής. Εύχεται να τελειώσει τη δουλειά με επιτυχία.»
11. *Molti immigrati si sentono completamente stranieri. Si augurano che incontrino almeno un connazionale. «Πολλοί μετανάστες αισθάνονται εντελώς ξένοι. Εύχονται να συναντήσουν τουλάχιστον έναν συμπατριώτη.»
12. *Demetrio e Aldo amano il calcio. Si augurano una volta che giochino a calcio nella squadra nazionale. «Ο Demetrio και ο Aldo αγαπούν το ποδόσφαιρο. Εύχονται κάποτε να παίξουν ποδόσφαιρο στην εθνική ομάδα.»
13. *Bruno non compra mai CD. Preferisce che scarichi le canzoni da You-Tube. «Ο Bruno δεν αγοράζει ποτέ CD. Προτιμά να κατεβάζει τραγούδια από το You-Tube.»
14. *Silia mangia molto sano. Preferisce che eviti la cattiva alimentazione il più possibile. «Η Silia τρώει πολύ υγιεινά. Προτιμά να αποφεύγει την ανθυγιεινή διατροφή όσο το δυνατόν περισσότερο.»

15. *Molti giovani non lavorano. Preferiscono che domandino spesso soldi ai loro genitori. «Πολλοί νέοι δεν δουλεύουν. Προτιμάνε να ζητούν συχνά χρήματα από τους γονείς τους.»
16. *I professori spesso non si sentono. Perciò preferiscono che alzino la loro voce alcune volte. «Οι καθηγητές συχνά δεν ακούγονται. Γι' αυτό προτιμάνε να υψώνουν τη φωνή κάποιες φορές.»

Συνθήκη 2 (ετεροπροσωπία με εκπεφρασμένο υποκείμενο)

1. *Giulia non aveva previsto la confusione. Lorenzo vuole Giulia pensare meglio alle conseguenze. «Η Giulia δεν είχε προβλέψει την αναστάτωση. Ο Lorenzo θέλει η Giulia να σκέφτεται καλύτερα τις συνέπειες.»
2. *Le segretarie scaricano le e-mail ogni giorno. Il direttore vuole le segretarie stampare tutte le e-mail quanto prima. «Οι γραμματείς κατεβάζουν τα μέιλ κάθε μέρα. Ο διευθυντής θέλει οι γραμματείς να εκτυπώσουν όλα τα μέιλ το συντομότερο δυνατό.»
3. *La commissione ha annunciato delle misure. Il popolo desidera la commissione riconsiderare le misure subito. «Η επιτροπή ανακοίνωσε κάποια μέτρα. Ο λαός επιθυμεί η κυβέρνηση να αναθεωρήσει τα μέτρα σύντομα.»
4. *Lina e Huan cercano di spiegare cosa è successo. Enrico desidera Lina e Huan raccontare l' evento in modo preciso. «Η Lina και ο Huan προσπαθούν να

εξηγήσουν τι συνέβη. Ο Enrico επιθυμεί η Lisa και ο Huan να διηγηθούν το γεγονός με ακρίβεια.»

5. *Agnese è pronta a parlare. Marta si augura Agnese di annunciare finalmente qualcosa di positivo. «Η Agnese είναι έτοιμη να μιλήσει. Η Marta εύχεται η Agnese να ανακοινώσει επιτέλους κάτι θετικό.»
6. *Irina e Lidia non accettano nessun consiglio. Katrina si augura Irini e Lidia di ascoltare per una volta i suoi consigli. «Η Irini και η Lidia δεν δέχονται καμία συμβουλή. Η Katrina εύχεται η Irini και η Lidia να ακούσουν για μια φορά τις συμβουλές της.»
7. *La giuria è molto severa. Mirca preferisce la giuria valutare meglio la creatività dei suoi piatti. «Η κριτική επιτροπή είναι πολύ αυστηρή. Η Mirca προτιμά η κριτική επιτροπή να αξιολογήσει την δημιουργικότητα των πιάτων της καλύτερα.»
8. *I bambini chiedono informazioni. Gli adulti, però, preferiscono i bambini ignorare molte volte la verità. «Τα παιδάκια ζητούν πληροφορίες. Οι ενήλικες, όμως, προτιμούν τα παιδάκια να αγνοούν πολλές φορές την αλήθεια.»

Συνθήκη 3 (ετεροπροσωπία χωρίς εκπεφρασμένο υποκείμενο)

1. *Gina è libera di scegliere cosa studiare. I suoi genitori vogliono frequentare l'Università con piacere. «Η Gina είναι ελεύθερη να επιλέξει τι να σπουδάσει. Οι γονείς της θέλουν να παρακολουθεί το Πανεπιστήμιο με ευχαρίστηση.»

2. *I testimoni non sono molto chiari. Il poliziotto vuole spiegare il fatto con più dettagli. «Οι μάρτυρες δεν είναι πολύ ξεκάθαροι. Ο αστυνόμος θέλει να εξηγήσουν το συμβάν με περισσότερες λεπτομέρειες.»
3. *Flora dipinge molto bene. Sua madre desidera frequentare il liceo artistico a Milano. «Η Flora ζωγραφίζει πολύ καλά. Η μητέρα της επιθυμεί να πάει στο λύκειο τεχνών στο Μιλάνο.»
4. *Gianluca e Nicola giocano molte ore al computer. La loro madre desidera passare meno ore davanti allo schermo. «Ο Gianluca και ο Nicola παίζουν πολλές ώρες στον υπολογιστή. Η μητέρα τους επιθυμεί να περνάνε λιγότερες ώρες μπροστά από την οθόνη.»
5. *L' inquilino nuovo è appena arrivato. Il proprietario si augura di pagargli l' affitto puntualmente. «Ο νέος ενοικιαστής μόλις έφτασε. Ο ιδιοκτήτης εύχεται να του πληρώνει το ενοίκιο εγκαίρως.»
6. *Gli studenti hanno studiato molto. I loro genitori si augurano di superare gli esami al primo tentativo. «Οι μαθητές διάβασαν πολύ. Οι γονείς τους εύχονται να περάσουν τις εξετάσεις με την πρώτη προσπάθεια.»
7. *Tiziano ha preso in prestito gli appunti di Miriam. Miriam preferisce non copiare esattamente le sue stesse idee. «Ο Tiziano δανείστηκε τις σημειώσεις της Miriam. Η Miriam προτιμά να μην αναπαράξει τις ίδιες ιδέες με εκείνη.»
8. *Susanna e Veronica hanno degli amici strani. La loro madre preferisce non continuare l' amicizia con loro. «Η Susanna και η Veronica έχουν κάποιους

περίεργους φίλους. Η μητέρα τους προτιμά να μην συνεχίσουν τη φιλία μαζί τους.»

Διασπαστές

1. Vedo una ragazza che dipinge qualcosa sulla lavagna. «Βλέπω ένα κορίτσι που ζωγραφίζει κάτι στον πίνακα.»
2. Ammiro le persone che trovano una soluzione per ogni problema. «Θαυμάζω τα άτομα που βρίσκουν μια λύση για κάθε πρόβλημα.»
3. Maria conosce il ragazzo che cerca la sua famiglia da anni. «Η Maria γνωρίζει το αγόρι που ψάχνει την οικογένειά του εδώ και χρόνια.»
4. Lucia prepara i dolci che piacciono molto ai suoi figli. «Η Lucia ετοιμάζει τα γλυκά που αρέσουν πολύ στα παιδιά της.»
5. Vedo una ragazza che raccoglie dei fiori sul prato. «Βλέπω μια κοπέλα που μαζεύει λουλούδια στο λιβάδι.»
6. Uso il lessico che contiene i termini in una versione semplificata. «Χρησιμοποιώ το λεξικό που περιλαμβάνει τους όρους σε απλοποιημένη μορφή.»
7. Non sopporto le persone che non smettono un attimo di chiacchierare. «Δεν αντέχω τα άτομα που δεν σταματάνε μια στιγμή το κουτσομπολιό.»
8. Carlo ha un amico che segue il corso di italiano online. «Ο Carlo έχει έναν φίλο που παρακολουθεί το μάθημα των ιταλικών διαδικτυακά.»

9. Ringrazio la mia famiglia che mi sostiene continuamente. «Ευχαριστώ την οικογένειά μου που με υποστηρίζει συνεχώς.»
10. Noto una donna che guida la macchina nervosamente. «Παρατηρώ μια γυναίκα που οδηγεί νευρικά το αμάξι.»
11. Assaggiamo il cibo che prepara la mamma per cena. «Δοκιμάζουμε το φαγητό που ετοιμάζει η μαμά για το δείπνο.»
12. Portate vestiti eleganti che costano di solito poco. «Φοράτε κομψά ρούχα που κοστίζουν συνήθως λίγα χρήματα.»
13. Gli studenti segnano le parole che trovano nel lessico. «Οι μαθητές σημειώνουν τις λέξεις που βρίσκουν στο λεξικό.»
14. La signora riceve la lettera che le consegna il postino a mano. «Η κυρία λαμβάνει το γράμμα που της παραδίδει ο ίδιος ο ταχυδρόμος.»
15. Non mi piace il cibo che si mangia in Asia. «Δεν μου αρέσει το φαγητό που τρώνε στην Ασία.»
16. Il giornalista usa delle parole che sottolineano chiaramente il suo punto di vista. «Ο δημοσιογράφος χρησιμοποιεί κάποιες λέξεις που υπογραμμίζουν ξεκάθαρα τη θέση του.»

4. Β Δοκιμασία συμπλήρωσης κενών

4. Β. 1. α. Οδηγίες για ΜΦΟ

Συμπληρώστε τα κενά τοποθετώντας τα ρήματα στο σωστό πρόσωπο και στη σωστή έγκλιση.

4. Β. 1. β. Οδηγίες για ΦΟ

Completate le frasi coniugando i verbi ai modi opportuni.

4. Β. 2. Πειραματικό υλικό (Οι απαντήσεις με έντονα γράμματα είναι οι σωστές)

Συνθήκη 1 (βουλητικά κατηγορήματα - δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο στο γ' ενικό υποτακτικής)

1. La signora Lena vuole che sua figlia**mangi**.....(mangiare) più frutta e verdura. «Η κυρία Lena θέλει η κόρη της να τρώει περισσότερα φρούτα και λαχανικά.»
2. Andrea si augura che Martina**trovi**..... (trovare) il numero giusto. «Ο Andrea εύχεται η Martina να βρει το σωστό νούμερο.»
3. Il signore Boschi spera che la ditta**paghi**.....(pagare) le spese di viaggio. «Ο κ. Boschi ελπίζει η εταιρεία να πληρώσει τα έξοδα του ταξιδιού.»
4. La maggior parte dei cittadini vuole che il governo**approvi**.....(approvare) la nuova legge. «Το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων θέλει η κυβέρνηση να εγκρίνει τον νέο νόμο.»
5. Elisabetta preferisce che Mattia.....**rifiuti**.....(rifiutare) questo posto di lavoro. «Η Elisabetta προτιμά ο Mattia να αρνηθεί αυτή τη θέση εργασίας.»

Συνθήκη 2 (βουλητικά κατηγορήματα - δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο στο γ' πληθυντικό πρόσωπο υποτακτικής)

1. Marta desidera che gli ospiti**assaggino**.....(assaggiare) la sua pizza. «Η Marta επιθυμεί οι καλεσμένοι να δοκιμάσουν την πίτσα της.»
2. Il popolo vuole che gli esperti.....**esaminino**.....(esaminare) il problema. «Ο λαός θέλει οι ειδικοί να εξετάσουν το πρόβλημα.»
3. I genitori si augurano che i loro figli.....**realizzino**.....(realizzare) i loro sogni. «Οι γονείς εύχονται τα παιδιά τους να πραγματοποιήσουν τα όνειρά τους.»
4. Lorenzo preferisce che i suoi colleghi non.....**commentino**.....(commentare) il suo comportamento. «Ο Lorenzo προτιμά οι συνάδελφοί του να μην σχολιάζουν τη συμπεριφορά του.»
5. Alessandro spera che i suoi amici.....**accettino**.....(accettare) la sua scelta. «Ο Alessandro ελπίζει οι φίλοι του να αποδεχτούν την επιλογή του.»

Συνθήκη 3 (κατευθυντικά κατηγορήματα - δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο στο γ' ενικό πρόσωπο υποτακτικής)

1. Marco pretende che la sua ragazza non**tardi**.....(tardare) a rispondergli. «Ο Marco έχει την αξίωση η κοπέλα του να μην αργεί να του απαντήσει.»
2. Il comandante ordina che l' esercito**fermi**..... (fermare) la guerra. «Ο διοικητής διατάζει τον στρατό να σταματήσει τον πόλεμο.»
3. La signora Pavotti chiede che suo figlio.....**riordini**.....(riordinare) la sua stanza. «Η κυρία Pavotti ζητά ο γιος της να τακτοποιήσει το δωμάτιό του.»

4. Il direttore suggerisce che Maria**completi**.....(completare) il compito il più rapidamente possibile. «Ο διευθυντής συμβουλεύει την Μαρία να ολοκληρώσει τη δουλειά το συντομότερο δυνατό.»
5. Il dietologo raccomanda che Fulvio**provi**.....(provare) a seguire una dieta più sana. «Ο διαιτολόγος συνιστά ο Fulvio να δοκιμάσει να ακολουθήσει μια πιο υγιεινή διατροφή.»

Συνθήκη 4 (κατευθυντικά κατηγορήματα - δευτερεύουσες συμπληρωματικές προτάσεις που απαιτούν τον ρηματικό τύπο στο γ' πληθυντικό πρόσωπο υποτακτικής)

1. Il professore chiede che gli studenti**frequentino**..... (frequentare) tutte le lezioni. «Ο καθηγητής ζητά οι μαθητές να παρακολουθούν όλα τα μαθήματα.»
2. Silvana non permette che i suoi bambini**guardino**..... (guardare) la televisione. «Η Silvana δεν επιτρέπει στα παιδιά της να παρακολουθούν τηλεόραση.»
3. L'autorità di omologazione richiede che i costruttori**presentino**.....(presentare) un fascicolo di documentazione. «Η αρχή έγκρισης απαιτεί οι κατασκευαστές να παρέχουν μια δέσμη τεκμηρίωσης.»
4. Il capo comanda che tutti.....**continuino**..... (continuare) il tentativo. «Ο αρχηγός διατάζει όλοι να συνεχίσουν την προσπάθεια.»
5. La legge vieta che i ragazzi sotto i 18.....**guidino**..... (guidare) la macchina. «Ο νόμος απαγορεύει τα παιδιά κάτω των 18 να οδηγούν αμάξι.»

4. Γ. Δοκιμασία Κατανόησης

4. Γ. 1. α. Οδηγίες για ΜΦΟ

Διαβάστε τις παρακάτω φράσεις και επιλέξτε τη σωστή απάντηση από τις τρεις (3) εναλλακτικές που σας δίνονται.

4. Γ. 1. β. Οδηγίες για ΦΟ

Leggete le seguenti frasi e scegliete la risposta corretta fra le tre (3) alternative.

4. Γ. 2. Πειραματικό υλικό (Οι επιλογές με έντονα γράμματα είναι οι σωστές)

1. Daniela e Maria parlano dei loro piani futuri. Daniela vuole visitare Roma quest' estate. «Η Daniela και η Maria μιλούν για τα μελλοντικά τους σχέδια. Η Daniela θέλει να επισκεφτεί τη Ρώμη αυτό το καλοκαίρι.»

Chi visita Roma quest' estate? «Ποιος να επισκεφτεί τη Ρώμη αυτό το καλοκαίρι;»

α) Daniela e Maria

β) Daniela

γ) Maria

2. Lorena e Claudio litigano per il cibo. Lorena preferisce mangiare meno pasta e pizza. «Η Lorena και ο Claudio μαλώνουν για το φαγητό. Η Lorena προτιμά να τρώει λιγότερο ζυμαρικά και πίτσα.»

Chi mangia meno pasta e pizza? «Ποιος να τρώει λιγότερο ζυμαρικά και πίτσα;»

α) Lorena e Claudio

β) Lorena

γ) Claudio

3. Chiara e Martina cercano regali per i loro amici. Chiara desidera regalare una collana a Giovanna e un orologio a Filippo. «Η Chiara και η Martina ψάχνουν δώρα για τους φίλους τους. Η Chiara επιθυμεί να δωρίσει ένα κολιέ στη Giovanna και ένα ρολόι στο Filippo.»

Chi regala una collana a Giovanna e un orologio a Filippo? «Ποιος να δωρίσει ένα κολιέ στη Giovanna και ένα ρολόι στον Filippo;»

α) Chiara

β) Chiara e Martina

γ) Martina

4. Tiziano consuma troppa acqua. Massimo, però, vuole risparmiare l'acqua per affrontare meglio il caldo. «Ο Tiziano καταναλώνει πολύ νερό. Ο Massimo, όμως, θέλει να εξοικονομεί νερό για να αντιμετωπίζει καλύτερα τη ζέστη.»

Chi risparmia acqua? «Ποιος να εξοικονομεί νερό;»

α) Tiziano

β) Massimo

γ) Tiziano e Massimo

5. Carla ha un appuntamento con Lorenzo alle 8. Carla si augura di non arrivare in ritardo. «Η Carla έχει ραντεβού με τον Lorenzo στις 8. Η Carla εύχεται να μην φτάσει με καθυστέρηση.»

Chi non arriva in ritardo? «Ποιος να μην φτάσει με καθυστέρηση;»

α) Lorenzo

β) Carla

γ) Carla e Lorenzo

6. Pierluigi ed Elisabetta hanno preso dei chili. Pierluigi vuole cominciare una dieta per dimagrire. 'Ο Pierluigi και η Elisabetta πήραν μερικά κιλά. Ο Pierluigi θέλει να αρχίσει δίαιτα για να αδυνατίσει.

Chi comincia una dieta? «Ποιος να αρχίσει δίαιτα;»

- α) Pierluigi ed Elisabetta
- β) Elisabetta
- γ) Pierluigi**

7. A Michele non piace nessuno sport. Al contrario Mario ha il desiderio di giocare a tennis. «Στον Michele δεν αρέσει κανένα άθλημα. Αντίθετα, ο Mario έχει την επιθυμία να παίζει τέννις.»

Chi gioca a tennis? «Ποιος να παίζει τέννις;»

- α) Mario**
- β) Michele
- γ) Mario e Michele

8. Paolo affronta da solo i suoi problemi. Luca, però, preferisce telefonare a suo padre per chiedere aiuto. «Ο Paolo αντιμετωπίζει μόνος τα προβλήματά του. Ο Luca, όμως, προτιμά να τηλεφωνεί στον πατέρα του για να ζητά βοήθεια.»

Chi telefona a suo padre? 'Ποιος να τηλεφωνεί στον πατέρα του;'

- α) Paolo
- β) Luca**
- γ) Paolo e Luca

9. Gennaro interpreta un piccolo ruolo senza problema. Milena, però, vorrebbe interpretarne uno più grande. «Ο Gennaro παίζει έναν μικρό ρόλο χωρίς πρόβλημα. Η Milena, όμως, θα ήθελε να παίζει έναν μεγαλύτερο.»

Chi interpreta un ruolo più grande? «Ποιος να παίξει έναν μεγαλύτερο ρόλο;»

α) Gennaro

β) Milena

γ) Gennaro e Milena

10. Le case editrici tardano a rispondere. Ma, lo scrittore spera di pubblicare il suo libro quest'anno. «Οι εκδοτικοί οίκοι αργούν να απαντήσουν. Όμως, ο συγγραφέας ελπίζει να δημοσιεύσει το βιβλίο του φέτος.»

Chi pubblica il suo libro? «Ποιος να δημοσιεύσει το βιβλίο του;»

α) le case editrici

β) lo scrittore

γ) le case editrici e lo scrittore

Παράρτημα 5. Αναλυτικό προφίλ συμμετεχόντων

Πίνακας 1: Αναλυτικό προφίλ ΜΦΟ

Επίπεδο γλωσσολογίας	N	Γ1	Φύλο*	Ηλικία	Ιδιότητα**	Μορφωτικό επίπεδο***	Άλλες Γ2****	Τρόπος εκμάθησης ιταλικής ως Γ2	Διάρκεια εκμάθησης ιταλικής ως Γ2	Πυγίο γλωσσολογίας στην ιταλική ως Γ2	Λόγοι εκμάθησης ιταλικής*****	Άλλη επαφή με την ιταλική ιταλική*****	Βαθμός επαφής με την ιταλική ανά δωμάδια	Δυσκολίες εκμάθησης της ιταλικής ως Γ2*****
ΜΦΟ μεσαίου επιπέδου (Β1/2)	24	ελληνικά	A: 5 Θ: 19	18-30: 5 30-40: 9 40-50: 7 >50: 3	Φ: 7 Ε: 14 Α: 2 Σ: 1	Π/Τ: 17 Λ: 5 Α: 2	A: 24 ΓΑ: 7 ΓΕ: 7 Ι: 5 Ρ: 1	Συστηματική διδασκαλία	2-3 έτη: 22 4-5 έτη: 2	ΝΑΙ: 16 ΟΧΙ: 8	Εκ: 15 Επ: 7 Πολ: 13 Προσ: 3	M/B/T: 16 ΕΠΦΟ: 4 ΤΑ: 6	1-2 φορές: 15 >= 3 φορές: 4 < 1 φορά: 5	M/Σ: 5 Λ: 6 ΧΓ: 13
			ΜΦΟ προχωρημένου επιπέδου (Γ1/2)	29	ελληνικά	A: 8 Θ: 21	18-30: 13 30-40: 6 40-50: 1 >50: 9	Φ: 9 Ε: 18 Α: 2	Π/Τ: 26 Λ: 2 Α: 1	A: 29 ΓΑ: 15 ΓΕ: 7 Ι: 12 Ρ: 2	Συστηματική διδασκαλία	2-3 έτη: 8 4-5 έτη: 21	ΝΑΙ: 24 ΟΧΙ: 5	Εκ: 14 Επ: 8 Πολ: 16 Προσ: 5 Α: 2

*Φύλο: Α= Αρσενικό, Θ= Θηλυκό, **Ιδιότητα: Φ= Φοιτητής, Ε= Εργαζόμενος, Α= Άνεργος, Σ= Συνταξιούχος, ΑΙ= Άλλη Ιδιότητα, ***Μορφωτικό επίπεδο: Π/Τ= Πανεπιστήμιο/ΤΕΙ, Λ= Λύκειο, Α= Άλλο **** Άλλες Γ2: Α= Αγγλικά, ΓΑ= Γαλλικά, ΓΕ= Γερμανικά, Ι= Ισπανικά, Ρ= Ρωσικά, ***** Λόγοι εκμάθησης ιταλικής: Εκ= Εκπαιδευτικοί λόγοι, Επ= Επαγγελματικοί λόγοι, Πολ= Πολιτιστικοί λόγοι, Προσ= Προσωπικοί λόγοι, Α= Άλλοι λόγοι, ***** Άλλη επαφή με την ιταλική: Μ/Β/Τ= Μουσική/Βιβλία/Ταινίες, ΕΠΦΟ= Επαφή με ΦΟ, ΤΑ= Ταξίδια, ***** Δυσκολίες εκμάθησης της ιταλικής ως Γ2: Μ/Σ= Μορφολογία/ Σύνταξη, Λ= Λεξιλόγιο, Π= Προφορά, Ο= Ορθογραφία, ΧΓ= Χρήση της γλώσσας σε πραγματικό χρόνο

Πίνακας 2: Αναλυτικό προφίλ ΦΟ

Επίπεδο γλωσσομάθειας	N	Γ1	Φύλο*	Ηλικία	Ιδιότητα**	Μορφωτικό επίπεδο***
ΦΟ	25	ιταλικά	A: 8 Θ: 17	18-30: 8 30-40: 6 40-50: 4 >50: 7	Φ: 2 Ε: 11 Α: 2 Σ: 5 ΑΙ: 5	Π: 17 Λ: 8

*Φύλο: Α= Αρσενικό, Θ= Θηλυκό, **Ιδιότητα: Φ= Φοιτητής, Ε= Εργαζόμενος, Α= Άνεργος, Σ= Συνταξιούχος, ΑΙ= Άλλη Ιδιότητα, ***Μορφωτικό επίπεδο: Π= Πανεπιστήμιο, Λ= Λύκειο